

Mokslo Lietuva

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS – JONO AISČIO
PREMIJOS LAUREATAS

■ 2–3, 5 p.

GERIAU DIDELĖ ŽUVIS,
NORS IR MAŽAME
TVENKINYJE ■ 4–5 p.

■ 6–7 p. Didelės politikos įkaitė ■ 12 p. Tapytojai renkasi Vilnių

Nr. 15(437)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomas XV a. rankraštinės knygos *Hortus Sanitatis* (*Sveikatos sodas*) XVI a. vertimo į bažnytinę slavų kalbą nuorašas, tyrinėtojų datuojamas XVII a. paskutiniuoju trečdaliu. Į rankraštinės knygos tyrinėtojų akiratį šis Vilniuje saugomas nuorašas pateko tik pastarąjį dešimtmetį ir jau spėjo sukelti nemažą susidomėjimą.

Tai liaudies medicinos enciklopedijos viena iš knygų, ypatingos literatūros rūšies pavyzdys. 1755 m. Johanui Gutenbergui išspausdinus Bibliją ir pradėjus knygų spausdinimo erą žmonijos istorijoje, kartu su Biblijos vertimais į nacionalines Europos kalbas beveik lygia greta prasidėjo ir liaudies medicinos skirtų knygų vertimai iš lotynų ir vokiečių kalbų. Plito šių rankraštinių knygų nuorašai, vėliau tas didelę paklausą turėjusias knygas imta spausdinti. Per Vokietiją ir Lietuvą knygos plito ir į Maskvos Rusiją. Viena iš tų knygų, kuriai skirta ši publikacija, nemažai pasako, kaip buvo suvokiama liga ir sveikata, kur mūsų protėviai ieškojo sveikatos šaltinių, pagaliau kaip gydėsi šios žemės galingieji. Ta knyga – įvairių tautų ir kraštų bendravimo priemonė, žmoniją jungiantis tiltas.

Reikia sudeginti daug žvakių norint, kad žmogaus protas nušvistų žinių šviesa

Apie visa tai ir kitus dalykus kalbamės su Rusijos valstybinės bibliotekos Mokslinio tyrimo skyriaus sektoriaus vyriausiąja moksline darbuotoja filologijos mokslų daktare Tatjana Aleksandrovna ISAČENKO. Pašnekovė 2009 m. spalį dalyvavo Lietuvos mokslų akademijoje ir Vilniaus universitete vykusioje 18-oje knygotyros konferencijoje *Knygos ir kitų medijų mokslas: tyrimai, mokslininkai, komunikacija*. Dalyvavo knygotyros mokslininkai iš vienuolikos šalių. Tradiciškai šias konferencijas rengia Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas, o tą kartą prisidėjo Lietuvos MA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius. Konferencija buvo skirta Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečiui ir Vilniaus universiteto įkūrimo 430-osioms metinėms.

■ Nukelta į 14 p.

Profesorė Elena Eringienė Moncevičių giminės veidrodyje

Profesorės Elenos Eringienės atliktas paskutinis didelis darbas – kartu su dukromis sudaryta ir išleista knyga „Elena Eringienė iš Moncevičių giminės“

Navikų imunologijos Lietuvoje pradininkė ir viena iš eksperimentinės onkologijos šalyje pradininkų profesorė Elena Eringienė per savo gyvenimą atliko daug reikšmingų darbų, o reikšmingiausiais pastarųjų kelerių metų darbais laiko du iš jų. Abu susiję su knyga. Visai natūralu, kad mokslininkas, kaip ir kiekvienas glaudžiai su knyga susijęs žmogus, svarbiausią savo gyvenimo piramidę statosi iš knygų. Galimas dalykas, kad Elenos Eringienės knygų piramidės pagrindą sudaro dvi solidžios monografijos: *Vėžys ir Vėžio profilaktikos problemos* (pastaroji parengta su bendraautorais) – profesorės onkologijos ir

imunologijos mokslinių tyrinėjimų darbai. Juose išdėstyta ir originali vėžio kilmės teorija. Medicinos pasaulis neskuba profesorės suformuluotos teorijos visuotinai pripažinti, bet ir sukritikuoti, galutinai atmesti neturi spėkų – dažna išradėjų ir atradėjų dalia, kai pripažinimo tenka laukti dešimtmečius, o dauguma išvis nesulaukia. Užtat koks džiaugsmas būna ainiams, jeigu tiesa vis dėlto nugali, tada po kauklę narstomi visi, kurie naujai teorijai priešinosi, abejojo ar nedrąsiai, kartais ne viešai kolegų būrelyje pritardavo. Sunkus pažinimo kelias, ir jeigu atradėjams ar novatoriams kas pavydi, tai dažniausiai tik atgaline

Gedimino Zemlisko nuotrauka

data, kai iš laiko perspektyvos atsisijoja grūdai nuo pelų, o naujovė savo naujumu ir drąsa nieko nebestebina ir neerzina.

Iš to, kas pasakyta, galima padaryti vieną svarbią išvadą: mąstyti ir vertinti reikėtų ne iš šiandienos ir net ne dabarties pozicijų, bet iš ateities perspektyvos. Žinoma, jeigu tai apskritai imanoma, nes pamokslą pasakyti paprasčiau, negu įgyvendinti kad ir mažą dalį išsakytų minčių. Ypač jei tos mintys skiriamos kitiems.

Grįžkime prie knygų piramidės įvaizdžio. Jei jos pagrindą sudaro Elenos Eringienės mokslinei veiklai skirtosios monografijos, tai piramidės viršūnėje žėri dvi kito pobūdžio knygos – *Professorius Kazys Eringis* ir spaustuvės dažais dar kvepianti knyga *Elena Eringienė iš Moncevičių giminės*. Iš profesorės lūpų teko girdėti, kad jai tai pačios brangiausios ir reikšmingiausios knygos, jas išleidusi ji jaučiasi atlikusi svarbiausią savo gyvenimo užduotį*.

Mokytoją sveikino praėjus 65 metams

Šių metų rugpjūčio 7 d. Kretingos rajono savivaldybės Motiejaus Valančiaus viešojoje bibliotekoje vyko knygos *Elena Eringienė iš Moncevičių giminės* pristatymas. Dalyvavo šios giminės nariai, sujaudino profesorės Eringienės buvusiųjų mokinių sveikinimai. Nepamiršo savo aštuoniolikmetės mokytojos, kuri buvo dar tik mergaičiukė, 1945 m. baigusi gimnaziją ir pradėjusi mokytojos „karjerą“ Šatraminių keturių skyrių pradžios mokykloje Skuodo rajone. Tai buvo – net sunku patikėti – prieš 65 metus, bet yra žmonių, kurie to nepamiršo ir ligi šiol išsaugojo dėkingumą savo pirmajai mokytojai. Ar gali tokie dalykai neįvykti?

Knygos, o kartu ir visos Moncevičių giminės, pristatymo metu prisiminta daug išraiškingų gyvenimo epizodų, kurie tik patvirtino, kad žmonėse nieko nepasimiršta, o geri darbai yra tiek tvarūs, kiek siekia žmonių atmintis. Ji neberibė, ir puiku, jeigu gali būti įtvirtinta juodu ant balto, virsta knyga ar bent yra užfiksuojama. Lyg ir maži gyvenimo epizodai iš turiningo profesorės gyvenimo, bet kiek daug verti. Daugelis žmonių nuoširdžiai dėkojo šiai moteriai gal net ne tiek kaip profesorei, bet kaip mokytojai ir svarbiausia – kaip Žmogui. O toks įvertinimas pelnomas ne vien už mokslinius laipsnius ar pedagoginius vardus. Paprasti biografijos faktai, bet

*Elena Eringienė iš Moncevičių giminės/ [sudarytojos Elena Moncevičiūtė-Eringienė, Vaiva Eringytė, Elena Eringytė-Grikenienė]. – Vilnius: Mokslotyros institutas, 2010. – 748 p.: faks., portr.– (Lietuvos mokslas; kn. 77).

■ Nukelta į 10 p.

Aistiškos dvasios nešami

2010 metų Jono Aisčio literatūrinės premijos laureatas Justinas Marcinkevičius; už jo – aktorė Inesa Paliulytė

Per Jonines Rumšiškėse pliaupiant lietui, lyg įvadui į būsimųjų liūčių, viesulų ir umarų vasarą, įteikta jau devintoji Jono Aisčio literatūrinė premija. 2010-ųjų laureatu tapo poetas Justinas Marcinkevičius, šiemet sutikęs savo aštuoniasdešimtmetį.

Plazdant vėliavoms vėlyvo vėjo

Vardas, nereikalaujantis papildomų epitetų ir pagražinimų. Kiekviename iš mūsų, jeigu yra kas tikro, nuoširdaus ir gero, tai iš daugybės įtekmių. Genų, paveldėtų iš tėvų ir protėvių, klimato ir kraštovaizdžio, kurį tapatiname su gimtine ir tėvyne, daugybės gyvenime sutiktų žmonių, perskaitytų knygų ir dar tikriausiai nežinia iš ko. Gyvename konkrečiame laike, tarsi nulemtose duotybyje, tad kiekvienos kartos skirtingos atspirtys. Tačiau jeigu kiekvieno asmeninėje patirtyje pasektume kelią nuo žodžio, jausmo, vaizdo iki savo tautos istorinės tėkmės suvokimo, tikriausiai neapsieitume be tokių vardų kaip Mindaugas, Mažvydas, o šalia jų iškiltų ir dvasingumo šventovės – baltos lyg sniegas Katedros įvaizdis. J. Marcinkevičiaus poemų suformuotoji triada, tarsi pakopos tautos istorinės savivokos kelyje: nuo valstybės pamatų kūrimo per knygą į Katedrą kaip dvasinių vertybių simbolio. Gerai ar blogai, bet Mindaugo, Mažvydo ir Katedros statytojo Lauryno vietos tautoje supratimą mūsų kartos savimonėje labiau formavo ne istorikai, bet sugestyvios J. Marcinkevičiaus poemos, užburdavusios vieningu ritmu alsuoti žiūrovus Vilniaus ir Klaipėdos teatrų spektakliuose. O kiek dainų tauta dainuoja, parašytų poeto tekstais, jaugusiais į kraują, virtusiais plačiomis metaforomis. Nebus per drąsiai pasa-

kyta, kad kiekviename iš mūsų yra bent dalelė poeto Justino eilių ir toli gražu ne prasčiausia, dalis.

Poetas yra pasakęs, kad jo eilėraštis kyla iš dviejų šaltinių: žmogaus, įvairių jo išgyvenimų, dvasios patirčių bei virpesių, ir tautos. Jos istorijos ir dabarties. Taigi žmogus tautoje ir yra tas stebuklingas šaltinis, kuris J. Marcinkevičiaus poeziją pripildo gyvybinės jėgos, stiprina žmogų ir pačią tautą.

J. Marcinkevičiui J. Aisčio literatūrinė premija paskirta už leidyklos *Alma Littera* 2009 m. išleistą eilėraščių rinktinę *Vėlyvo vėjo vėliavos*. Joje beveik 170 geriausių įvairių laikotarpių poeto eilėraščių, tokie kaip *Tai gražiai mane augino*, *Ašara Dievo aky*, *Lietuvos atėjimas*, *O tėviške...* ir kiti.

Kiek mummyse Aisčio

Šiemet į J. Aisčio literatūrinę premiją pretendavo tik du asmenys – Justinas Marcinkevičius ir *Kaišiadorių aidų* redaktorius kraštotyrininkas Jonas Laurinavičius. Pastarasis už 76 puslapių knygelę, kurioje surinkti autoriaus įvairių metų straipsniai iš *Kaišiadorių aidų* apie J. Aisčio minėjimus.

Rumšiškių ir Kaišiadorių rajono kai kurie gyventojai pasipiktino, kad kandidatai premijai gauti labai jau nelygiaverčiai nei pagal talento mastą, nei pagal reikšmę literatūroje. Internete pasirodžiusiose komentaruose pylos negailėta mero sudarytai premijos skyrimo komisijai, kliuvo ir savivaldybės valdininkams, nesugebantiems pasverti talentų „svorį“ ir taip kompromituojantys rajoną. Literatūriniai dalykai tokiais atvejais nuplaukia į šalį, išsiveržia žmonėse susikaupusios nuoskaudos, kurių kiekvieno mūsų gyvenime nestinga.

Jeigu jau durti kritikos smiliumi, tai būtų į ką. Kandidatus J. Aisčio

pasakytum? Daug lengviau pasakyti, kas ir kiek paskelbė mokslinių darbų, kuriuose tyrinėjamas ar nagrinėjamas J. Aisčio kūrybos palikimas, kiek parašė publicistinių straipsnių ar apybraižų apie poeto gyvenimą, kūrybą, pilietiškumą ir kitus dalykus, praturtinančius mūsų supratimą apie vieną iškiliausių XX amžiaus Lietuvos poetų.

Šiemet galima šiek tiek atlaidžiau žvelgti į kandidatų premijai gauti siūlytojus ir net juos pateisinti: šalia Justino Marcinkevičiaus, lietuvių poezijos gyvosios legendos, bet kuris kitas kandidatas tikriausiai būtų nublankęs. Vis dėlto premijos skyrimo komisija ne iškart ir ne taip lengvai, kaip galėtų atrodyti iš šalies, išrinko laureatą. Atrodo, komisijos narių neužbūrė ir neapokino lietuvių poezijos autoritetas. Tai kas, kad Justinas Marcinkevičius yra 2008 m. Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas, o 2005 m. jam įteiktas Pasaulinės intelektualinės nuosavybės organizacijos apdovanojimas, 2001 m. – Nacionalinė kultūros ir meno premija, o 1969 m. – Lietuvos Respublikos valstybinė premija už dramą-poemą *Mindaugas*. Be to, 1965 m. pripažintas *Poezijos pavasario* laureatu, o 1957 m. pelnė respublikos valstybinę premiją už dramą-poemą *Dvidešimt pavasaris...*

Nesinori tikėti, kad iš pirmo karto neapsisprendusi komisija rinkosi dar ir antrą kartą tik todėl, kad šitaip norėjo susireikšminti. Veikiausiai jos narius sutrikdė tai, kad J. Marcinkevičiaus eilėraščių rinktinėje *Vėlyvo vėjo vėliavos* yra geriausi visų laikų poeto eilėraščiai, o pretendantas J. Aisčio premijai gauti vertinamas už pastarųjų dvejų metų meninės ar mokslinės kūrybos darbus. Šiuo atveju esama tam tikros dviprasmybės. Jono Aisčio vardas įpareigoja, tad komisija galėjo truputį sutrikti. O krizių ir valdininkų savivalės įdirginta tauta bet kokį delį galėjo suprasti kaip nieko gera nežadančias ar piktas užmačias.

Laureatų galerija

Kelias į J. Aisčio literatūrinę premiją buvo gan ilgas ir su pertrūkiu. Dar 1989 m. Rumšiškių *Pravienos* kolūkio pirmininkas Jonas Načajus įsteigė kasmetinę premiją Jono Aisčio kūrybos populiarintojams. Pirmąja laureate

tapo aktorė Virginija Kochanskytė, vėliau įvertinti literatūrologo profesoriaus Vytauto Kubiliaus kuris 1988 m. sudarė Jono Aisčio poezijos rinktinę *Katarsis* ir parašė šiai knygai įvadinį straipsnį nuopelnai. Profesorius apie J. Aistį rašė ir 1982 m. išėjusioje knygoje *XX amžiaus lietuvių lyrika*, o jau kaip J. Aisčio premijos laureatas parašė ir išleido monografiją *Jonas Aistis* (1999). J. Aisčio premiją taip pat yra pelnę tautodailininkai Leonas Juozonis ir Vytautas Markevičius, taip pat muziejininkė Regina Mažukelienė. Tuo pirmasis premijos skyrimo periodas baigėsi, nes nelikus kolūkio, neliko ir premijos.

2000 m. Jono Aisčio kūnas iš Vašingtono sugrįžo į tėvynę, birželio 29-ąją buvo perlaidotas Rumšiškių kapinėse. Atgijo mintis J. Aisčio 100-osioms gimimo metinėms, kurias minėti buvo rengiamasi 2004 m., sugrąžinti nunykusią premiją. Šį kartą iniciatyva priklausė Kaišiadorių rajono savivaldybės tarybai su meru Romualdu Urmilevičiumi priešakyje. 2004 m. atkurta premija, kuri nuo šiol pavadinta Jono Aisčio literatūrinė premija. Jos pirmuoju laureatu tapo poetas Jonas Juškaitis. 2005 m. už J. Aisčio kūrybos ir gyvenimo tyrinėjimą premija įteikta kauniečiui poetui ir eseistui Stanislovui Abromavičiui.

Derlingi buvo 2006-ieji, kai iškart du poetai – Aldona Puišytė ir Robertas Keturakis – tapo J. Aisčio premijos laureatai. Vėlesnių metų laureatai – poetė, prozininkė ir muziejininkė Aldona Ruseckaitė, poetas ir dailininkas Leonardas Gutauskas, aktorius, režisierius ir knygų autorius Vytautas V. Landsbergis, poetas ir rašytojas Jonas Endrijaitis.

Brėkstančio Atgimimo keliami

Jono Aisčio literatūrinės premijos teikimas – tai ir šio poeto pagerbimo nepamiršamos akimirkos. Prieš įteikiant premiją Rumšiškių kultūros centre naujasis laureatas Justinas Marcinkevičius ir kai kurie kiti šventės dalyviai vyko į ekskursiją J. Aisčio takais. Pradėjo nuo bažnytelės, kurioje pakrikštytas Jonukas Aleksandravičius, būsimo poetas Aistis. Pabuvojo buvusio Išlaužo vienkiemio

Ankstesnių metų Jono Aisčio literatūrinės premijos laureatai Stanislovas Abromavičius ir Aldona Ruseckaitė

Rumšiškių miestelio kapinėse, kur 2000 m. perlaidoti poeto Jono Aisčio palaikai, – skulptoriaus Antano Kmieliausko sukurtas paminklas

vietoje – dabar Dovainonių kaimo pakraštys – ten 1913–1919 m. prabėgo Jonuko vaikystė. Galima tik apgailauti, kad sodybos neliko nė pėdsako, nes tarybiniais laikais nukelta naujos dievybės – melioracijos – labui. Sodybos vietoje įrengtas tarybinio ūkio sąvartynas. Simboliška. Taip santvarka dorojosi su jai neįtikusiu kūrėju. Siekta, kad iš žemės ir žmonių atminties būtų ištrintas bet koks šio poeto ir rašytojo pėdsakas. Išliko tik žmonių atmintyje, bet sodybos, senojo semantinio kultūros žymens, neliko.

Su brėkstančiu Atgimimu prisimintos paminklinės vietos, pradėjo rasti ir naujų paminklų. Valdžiai nedalyvaujant ir neremiant 1887–1888 m. atkasti gyvenamojo namo pamatai. 1888 m. liepos 8 d. iškilmingai paminėtos poeto 85-osios gimimo metinės, o lapkričio 6 d. sodybos vietoje pašventintas kryžius ir stogastulpis prie kelio iš Rumšiškių į Dovainonis. Nuo tada kasmet imta minėti kūrėjo gimtadienį, į kurį susirenka daug vietos žmonių ir svečių, dalyvauja J. Aisčio artimieji iš užjūrio ir Lietuvoje gyvenantys giminaičiai. Minint poeto 90-ąsias gimimo metines 1994 m. liepos 3 d. prie Rumšiškių seniūnijos administracinio pastato visuomenės pastangomis atidengtas J. Aisčio paminklinis biustas (skulptorius V. Žuklys, architektas S. Petrauskas). Iškilnėse dalyvavo poeto žmona Aldona Aleksandravičienė su dukra ir vaikaitėmis, atvykusios iš JAV, poetai Bernardas Brazdžionis ir Kazys Bradū-

nas, prof. Vytautas Landsbergis ir, žinoma, J. Aisčio kūrybos populiariuotojams skirtos premijos laureatai – prof. Vytautas Kubilius, aktorė Virginija Kochanskytė, tautodailininkai Leonas Juozonis, Vytautas Markevičius ir muziejininkė Regina Mažukelienė.

Atėjo naujų paminklų metas, tačiau tvariausias poeto paminklas – jo poezijoje slypinti gyvybė. Jeigu tau toje pastebima, prisimenama ir vis dar reikalinga. Lietuvių literatūroje Jono Aisčio poezija ir eseistika užima labai tvirtą vietą, bet daug dar reikėtų

padaryti, kad ir tautos sąmonėje poeto kūryba užimtų jai deramą vietą. Savo kartai jis buvo populiariausias lietuvių poetas, besimokantis jaunimas mintinai mokėjo kone visą Aisčio kūrybą, buvo persiėmęs aistiškąja dvasia, nes ji išreiškė neoromantikų kartos idealus ir jauseną. Tos jausenos persmelktųjų karta pasitiko ir jai tekusius istorinius išbandymus Antrojo pasaulinio karo ir pokario metais.

Likimo keliai

Bent per taupius biografijos faktus pasekime kūrėjo kelią. Jonas Aleksandravičius – tai poeto tikroji pavardė – gimė 1904 m. birželio 24 d. (naujuoju stiliumi – liepos 7-ąją) Kampiškėse (Kauno rajonas). Dabartiniame Lietuvos žemėlapyje šio kaimo nebėra, kaip ir kai kurių kitų kaimų ir net senųjų Rumšiškių miestelio – dabar tai Kauno marių užlietas plotas. Atmintį gali atgaivinti Stanislovo Abromavičiaus ir Gražinos Meilutienės 2004 m. išleista knyga *Mėlynieji vaikystės šilai*, kurioje iš žmonių pasakojimų, literatūros ir archyvinų šaltinių atkurtas penkių Aleksandravičių kartų gyvenimas senosiose Rumšiškėse, Kampiškėse ir Gastilionių kaimuose. Užmaršties vandenys iš tautos atminties jau neišplaus to, ką turime teisę vadinti aistiškomis vietomis.

Tiesa, iki poetinio vardo Aisčio Jono Aleksandravičiaus dar laukė ilgas gyvenimo tarpsnis. 1907–1913 m. berniukas gyveno Rumšiškėse ir taip su šiuo miesteliu susiejo savo likimą. Vėliau šešeri vaikystės ir paauglystės metai Išlauže, o 1919–1927 m. – mokslo Kauno Aušros gimnazijoje. Lituanistikos studijos Vytauto Didžiojo universitete, raštininko darbas Žemės ūkio banke.

Rašyti pradėjo gimnazijoje, Petro Juodelio skatinamas. Abu mokėsi toje pačioje klasėje, susidraugavo. Jonas Aleksandravičius pradėjo spausdintis žurnaluose *Ateitis*, *Naujoji Romuva*, *Židinys*, *Vairas*. Kaune išleido poezijos rinkinius *Eilėraščiai* (1932), *Imago mortis* (1934), *Intymios giesmės* (1935), eilėraščių rinktinę *Užgesę chimeros akys* (1937) – už pastarąją 1938 m. buvo apdovanotas Valstybine literatūros premija.

1936 m. gavęs Švietimo ministerijos stipendiją tęsė literatūros ir prancūzų kalbos studijas Grenoblio universitete Prancūzijoje. 1939-ieji buvo paskutiniai metai, kai poetas lankėsi

Kaune ir apskritai Lietuvoje. Vokietija ir Sovietų Sąjunga užpuolė Lenkiją, į karo veiksmus įsitraukė Prancūzija ir Didžioji Britanija – prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. J. Aleksandravičiui Grenoblio universitete buvo likusios metų studijos. Ryžosi tęsti. Prancūzijos užsienio reikalų ministerija jam skyrė nedidelę stipendiją, o Grenoblio universitetas pasiūlė rašyti disertaciją iš senosios prancūzų kalbos. J. Aleksandravičius rašė disertaciją ir kartu tęsė studijas.

1944 m. birželį gavo Grenoblio universiteto baigimo diplomą, tais pačiais metais Grenoblyje apsigynė disertaciją, įgijo filosofijos daktaro laipsnį. Grįžti į tėvynę neteko, nes sovietai jau buvo užėmę Lietuvą. 1944 m. J. Aleksandravičius kurį laiką dirbo Nicos archyvuose, persikėlęs į Paryžių įsidarbino Nacionalinėje bibliotekoje. Šiame meilės mieste susipažino ir su Aldona Gajauskaite, savo būsimąja pasija. Maždaug tuo metu poetas Antanas Vaičiulaitis, su kuriuo draugavo nuo Kauno laikų, pakvietė į savo buvusią darbo vietą Amerikoje dėstyti lietuvių ir prancūzų kalbų tėvų marijonų vadovaujamoje lietuviškoje kolegijoje. Taip likimas nubloškė į Ameriką.

Kodėl Aistis

A. Vaičiulaičiui J. Aleksandravičius buvo siuntęs eilių pluoštą Jono Aisčio slapyvardžiu – leidinukas *Be tėvynės brangios* išspausdintas 1942 metais. Priminsime, kad savo kūrybą iki 1940 m. pasirašinėjo Kossu-Aleksandravičiaus, Aleksandriškio, vėliau Kuosa-Aleksandriškio slapyvardžiais. Aisčio slapyvardį įteisino kaip pavardę 1952 metais. Jo žmona Aldona Gajauskaitė pasiliko Aleksandravičienės pavardę, o visi Amerikoje gimę vaikai – duktė Vakarė, sūntis Mindaugas ir Margiris – turi Aisčio pavardę. Kodėl poetas pasirinko būtent šią pavardę? Jį traukė aisčių proistorė, prūsų tautos likimas, domėjosi ir lietuvių tautos praeitimi. Lietuviai – senųjų aisčių palikuonys, tad ar galima rasti gražesnę ir prasmingesnę pavardę?

Kaip klostėsi poeto gyvenimas anapus Atlanto? 1946 m. atvykęs į JAV, dėstė Marianapolio kolegijoje, 1952–1958 m. dirbo Laisvosios Europos radijo lietuvių skyriuje Niujorke, rengė okupuotos Lietuvos laikraščių ir knygų analitines apžvalgas. Nuo 1958 m. dirbo Kongreso bibliotekoje Vašingtone. Vėlyvojo kūryboje vyrauja Lietuvos ir lietuviybės temos. Mirė 1973 m. Vašingtone. Perlaidotas 2000 m. birželio 29 d. Rumšiškių kapinėse.

Jonas Aistis lietuvių literatūroje pripažintas kaip vienas žymiausių lyrikų, išreiškęs savo kartos – neoromantikų – idealus. Idealių ir epochos diktuojama realybė – kaip dramatiški antipodai atsispindėjo ir Jono Aisčio kūryboje. Joje ryški poetinė kaimo kultūros gaida modernėjančio pasaulio realijose. Tautos likimą poetas suvokė ir kaip savo gyvenimo dramą, tad ir jo poezija ne tik elegiška, bet ir skausminga, kaip nesugrąžinamo laiko ir jo nusinešamų idealų drama. Apie tai verčia susimąstyti ir skulptoriaus Antano Kmieliausko sukurtasis paminklas poetui Rumšiškių kapinėse. Prie poeto kapo ir jam sukurtas paminklo paprastai pabuvoja ir nemažai į Jono Aisčio literatūrinės premijos teikimo iškilmes kasmet atvykstančių svečių.

Gimtinės piešini pertėikė žodžiais

Puiku, kad yra Jono Aisčio premija ir kad Justinas Marcinkevičius tapo šios premijos laureatu. Ši premija

Prieš Jono Aisčio literatūrinės premijos teikimo iškilmes: poetas Justinas Marcinkevičius su žmona Genovaite ir dviem Jono Aisčio literatūrinės premijos laureatais S. Abromavičium ir A. Ruseckaite

Romualdas Šviedrys:

„Verčiau jau būti didele žuvimi tegu ir mažame tvenkinyje (2)“

Pradžia Nr. 14

Mokslo istorikas Niujorko politechnikos universiteto prof. Romualdas Šviedrys toliau kalba apie tai, kodėl jam įdomu atvykti į Lietuvą ir kokių kūrybinių paskatų jis čia gauna, nepaisant visų sunkumų, trūkumų ir keistinių dalykų.

Du skirtingi pasauliai

Mokslo Lietuva. Sakote, Lietuva nėra mokslo provincija, bet nepasakėte, kad ji apskritai nėra provincija.

Romualdas Šviedrys. Mokslo žmogui gyventi ir dirbti Niujorke ar Lietuvoje – tai du visiškai skirtingi pasauliai. Lietuvoje daug ką atperka lietuviška dvasia, žmonių charakteriai, būdas. Man labai patinka klausytis, ką kalba jauni žmonės. Mintyje turiu Lietuvą, nes Niujorke įlipęs į metro tiesiog nesuprantu daugelio žmonių kalbos. Girdžiu kurdų, indų, afrikiečių, japonų, kinų mandarinų ir ne mandarinų kalbas – kol atvažiuoju, išgirstu trimis dešimtimis kalbų šnekančius žmones. Apie ką jie kalba – nesuprantu. Lietuvoje lengviau – sunkiau suprantu nebent lenkiškai kalbančiuosius. Yra daug dalykų, kuriuos patiriu tik Lietuvoje.

Neseniai Lietuvos dailės muziejuje buvo pristatytas Salaspilio (Kircholmo) mūšio paveikslas. Nuėjau į muziejų be oficialaus kvietimo, pusę valandos anksčiau nurodyto laiko. Einu tiesiai į salę, kur yra paveikslas. Tikriausiai du paveiksliai – originalas ir kopija. Kopijoje pažymėtas kiekvienas pulkas, Švedijos karaliaus ir mūšio vadų, artilerijos išsidėstymo vietas. Imu gilintis.

Į salę įeina šeši ar septyni vyrai, kelios moterys, sustoja prie originalo ir kalbasi prancūziškai. Vienas iš jų kalba daugiau – yra lyg ir svarbiausias iš atėjusiųjų. Paskui prieina prie paveikslų kopijos, su manim pasisveikina prancūziškai. Atsakau ta pačia kalba. Vyriškis pasidomėjo, iš kur esu. Sakau, esu mokslo istorikas. Paaiškėjo, kad mane užkalbinęs vyriškis yra Prancūzijos ambasadorius. Kur tu Niujorke ar Vašingtone paprastas žmogelis gali susitikti su Prancūzijos ar kitos šalies ambasadoriumi ir dar štai taip pasikalbėti! Visiškai neįmanomas dalykas. Vilniuje prie Salaspilio mūšio paveikslą Prancūzijos ambasadorius man pristato visą jį lydinių asmenų komandą, taip pat vieną ne komandos narį. Mat tarp jų buvo ir tą pačią dieną Vilniuje savo knygą apie Lietuvą prancūzų kalba pristatant Ives Passerand. Šiek tiek vėliau jis vėl prie manęs priėjo, anglų kalba sako: „Jus galbūt sudomins kita mano knyga – *Valstybė ir patentai*. Knyga yra viename iš Bostono knygynų“. Atsakiau, kad tą knygą tikrai gausiu, tuo pasirūpins mūsų tarpuniversitetinio ryšio bibliotekininkė.

ML. Norite pasakyti, kad Lietuvoje bibliotekininkės tokios knygos neįstengtų parūpinti?

Mokslo istorikai prof. Romualdas Šviedrys ir prof. Algimantas Juozas Krikštopaitis su savo parengtais mokslo istorijos magistras Aušra Rimaite ir Dariumi Juodžiu

R. Š. Pirmiausia noriu pasakyti, kad Niujorke niekada ir jokioje parodoje nepavyktų susipažinti su tokiais įdomiais ir reikšmingais žmonėmis, kaip Lietuvoje, Vilniuje. Štai liepos 4-ąją, minint JAV nepriklausomybės dieną, galima pamatyti ir pasikalbėti su JAV ambasadore Lietuvoje, o prieš tai buvau Ispanijos ambasadoje, nes norėjau gauti kvietimą į Galisijos muziką atliekančios *Milladoiro* grupės koncertą. Šiuo požiūriu nei Lietuva, nei Vilnius nėra periferija.

ML. Tačiau gyvenimas, net jei tai mokslininko gyvenimas, nėra vien bendravimas su ambasadoriais.

R. Š. Suprantama, tačiau šiais pavyzdžiais noriu pasakyti, kad gyvenimas tokioje šalyje kaip Lietuva kitaip organizuotas negu didelėje valstybėje. Kadaisė pasirinkau, bet prieš tai uždaviau sau klausimą: kas man svarbiau – būti mažą žuvelę dideliame tvenkinyje ir 30 metų paaugoti Galilėjaus studijoms, o gal verčiau būti didele žuvimi tegu ir mažesniame tvenkinyje, mažiau specializuotis, tačiau užsiimti platesne veikla? Štai koks klausimas.

Tapatumo klausimai, kuriems reikia atsakymo

ML. Pasirinkimą galėjo nulemti ir Jūsų šeimos šaknys. Pasaulyje yra daugybė mažų ir labai mažų šalių, bet Lietuvą pasirinkote juk neatsitiktinai. Čia jaučiatės savas, suprantate Lietuvos žmones, o jie supranta Jus, ir toli gražu ne apie kiekvieną šalį tą galėtumėte pasakyti.

R. Š. Manau, esama tam tikros paralelės su Ignatu Domeika. Gyvendamas Čileje jis vis prisimena Lietuvą, kalba apie ten patirtus išpūdžius. Jodamas per saulės įkaitintą Atakamos

drykumą ar per Araukaniją, mintyse mato Panerių kalvas, Lietuvos girias ir pievas. „O, čia kaip Lietuvoje“, – taip reaguoja į jam patikusį peizažą, o pasilenkęs prie kokio augalo ar medelio, priduria: „Čia ne lietuviška pušis“. Čiliečiams keistuolis Domeika taip ir lieka nesuprastas: kodėl jį jaudina visokie niekai?

ML. Kodėl Domeikai tokie svarbūs tie jo lietuviškieji prisiminimai? Ne Pary-

žiaus grožybės, nors jis baigė Paryžiaus kalnakasybos mokyklą (*École des Mines*), įgijo inžinieriaus kvalifikaciją, papildydamas Vilniaus universitete įgytąjį plataus profilio gamtininko ir matematiko išsilavinimą. Pagaliau Paryžiuje telkėsi labai daug iš Lietuvos pasitraukusių pralaimėto 1831 m. sukilimo dalyvių, taip pat ir iš lietuvių suformuotojo 25-ojo pulko, tad Domeika Paryžiuje neturėjo jaustis vienišas.

Praejusią vasarą R. Šviedrį Vilniuje užgulė buto remonto rūpesčiai, bet ir keliantis į laikiną naują vietą jį lydėjo Igno Domeikos portretas

R. Š. Vargu ar galėčiau lengvai atsakyti į šį klausimą. Kodėl pats nejučiu to gilaus prisirišimo prie Lietuvos, kurį patiria lietuviai? Esu miesto žmogus, gamtoje nepatiriu jausmo, kurį išgyvena kiti lietuviai. Esu uždaras erdvės žmogus, man jauku bibliotekoje, paskaitų salėje, auditorijoje. Todėl man gera Bogotoje, Buenos Airėse, Niujorke, Paryžiuje ar Londone. O kur mano lietuviškos šaknys? Tiesiog nežinau, sunku paaiškinti. Nejučiu skausmo, kad vaikystėje teko palikti Lietuvą. Tą skaudulį jautė ir savy nešiojo mano tėvai, ta mūsų tėvų karta, kuriai teko savo šalį palikti 1944-aisiais.

ML. Gal Jums, septynmečiui, Lietuva dar nebuvo spėjusi įsigerti į kraują? Ne jau neprisimenate vaikystės žaidimų, žalios kiemo žolės, pirmųjų draugų, kiekvieną žmogų iš vaikystės lydinčių išpūdžių virtinės?

R. Š. Geriausiai prisimenu, kad Kaune turėjome vilkšunį, kuris mane saugodavo. Taip pat prisimenu gausybę švino kareivėlių – pėstininkų ir raitelių, iš kurių rikiuodavau kariuomenių pulkus. Tai mano šešiamečio, septynmečio svarbiausi vaikystės Kaune išpūdžiai.

Negyvenau nei Lietuvos, nei kitos šalies kaime. Jei jau kalba pakrypo apie kaimą, iš Lietuvos laikų prisimenu mūsų šeimos kelionę į Inturkę 1943 metais Ten gyveno mano dėdė, prisimenu namą prie ežero, kuriame plaukiojome baidare ir valtimi. Mano brolis prie pat kranto įkrito į vandenį, buvo ištrauktas. Maži prisiminimai, tačiau jie įprasminti šeimos albumo nuotraukose. Viena nuotrauka vis nedavė man ramybės. Buvau nufotografuotas prie *Telefunken* radijo aparato. Vis kėlė nuostabą, kad į tokį mažą aparatą pavyko sutalpinti visą orkestrą, kuris groja. Kolumbijoje tą albumą vartydavome ir komentuodavome: čia mūsų šuo, čia su tėčiu sėdžiu prie lango sode, o štai čia mūsų sunkvežimis, kuriuo važiuavome į Inturkę...

ML. Karo metais vokiečiai nekonfiskavo Jūsų tėvelio sunkvežimio?

R. Š. Karo metais nebuvo galima gauti benzino, todėl tėvas sunkvežimyje įmontavo katilą, kūrenant malkomis buvo gaunamos dujos – jomis ir buvo varomas sunkvežimis. Tiesa, kartais vis tekdavo sustoti, pakrauti malkų, kad toliau būtų galima važiuoti.

Didelį išpūdį paliko kelionė Nemunu su tėvelio jachta. Kažkur prie Smalininkų buvo Lietuvos siena su Vokietija. Mūsų jachta buvo sustabdyta, neleista toliau keliauti. Vokiečiai buvo išsikasę apkasus, pasistatę kulkosvaidį, o labiausiai įsiminė, kad vokiečių kareiviai kas rytą Nemune susprogdindavo granatą ir surinkdavo apsvaigintas žuvis. Su mažyčiu kibiriuku ir aš stengdavausi prisirinkti mažyčių žuvyčių. Deja, tikro kaimo gyvenimo niekada neteko patirti, priklausau tai kartai, kuri jau buvo atplėšta nuo kaimo. Tad ir savo tapatumą nustatyti nelengva.

Per Paryžių kelias vedė į Čilę ir Kolumbiją

ML. Labai turiningi ir vaizdingi prisiminimai, net keista, kad jie neperaugo į nostalgijos jausmą dėl prarastos vaikystės ir gimtinės – šiuo atveju šios sąvokos viena kitą papildo.

R. Š. Po daugybės metų einu į LR užsienio reikalų ministeriją dėl Lietuvos pilietybės. Jauna moteriškė, vos baigusi Teisės universitetą, pavartė mano atsineštus dokumentus ir sako: „Trūksta vizos, kai 1944 m. buvote įleistas į Vokietiją“. Tarnautoja nepagalvojo, kad karo metu, artėjančio fronto sąlygomis, kai tūkstančiai pabėgėlių netvarkingai bėgo per sieną su Vokietija, apie jokias vizas nė kalbos nebuvo.

Kauno technologijos universiteto prof. R. Šviedriui išduotas garbės daktaro diplomai

ML. Vyko „tautų kraustymasis“, nors ši sąvoka ir netaikoma Antrojo pasaulinio karo pabėgėliams apibūdinti. Visos įprasto gyvenimo taisyklės neteko savo reikšmės, racionalumą pakeitė iracionalumas. Mūsų valdininkams ir tarnautojams prie tokių perturbacijų sunku prisitaikyti. Trumpai tariant, Lietuvos pilietybės ligi šiol taip ir negavote?

R. Š. Deja.

ML. Ankstyvos vaikystės Lietuva Jūsų prisiminimuose išliko ne visai reali, lyg pasaka, gal todėl tie prisiminimai ir neperaugo į nostalgiją – prarastosios ir tik atsiminimuose sugrąžinamos gimtinės, tėvynės jausmą. Manau, kad tuo truputį skiriamas nuo Iagno Domeikos, kuris nuolat gyveno prisiminimais, tėvynės įvaizdis labai giliai buvo įsišaknijęs į jo savimonę. Domeika 29-erių tapo išeiviu iš Lietuvos, kartu su kitais 1831 m. sukilimo dalyviais traukėsi į Prūsiją, iš ten – į Paryžių, baigė Kalnakasybos institutą, likimas jį nubloškė į Čilę.

R. Š. Mūsų šeimai 1948 m. taip pat teko šešias savaites praleisti Paryžiuje, kol buvo parengtas laivas kelionei į Kolumbiją.

ML. Vadinasi, praėjus 110 metų Jūs su tėvais tarsi pakartojote I. Domeikos kelionės maršrutą – iš Paryžiaus į Pietų Ameriką.

R. Š. Atsidūrėme Kolumbijos sostinėje Bogotoje, 2640 m aukštyje virš jūros lygio Rytinėje Kordiljeroje, buvusiam vietos indėnų muiskų civilizacijos centre. Tuo metu Bogotoje gyveno tik 300 tūkst. gyventojų, tačiau miestas labai sparčiai augo. Tame mieste aš gyvenau ir mokiausi. 2005 m. Bogotoje jau buvo 7,10 mln. gyventojų. Tai vienas sparčiausiai augusių miestų Pietų Amerikoje.

ML. Vis dėlto kiekviena proga į egzotiškąją Kolumbiją Jūs neskrendate, o Lietuvą per nepriklausomybės metus koki 50 kartų, jei ne daugiau, spėjote aplankyti. Tapote mūsų žmogumi.

R. Š. Paskutinį kartą Kolumbijoje buvau prieš 18 metų, kai mirė mano mama. Mama sirgo paskutinės stadijos vėžiu, tad iš JAV teko labai dažnai, kone

kas savaitę mamą Bogotoje lankyti. Jaučiau nuolatinę įtampą, kad sukiltų, kurie susidėjo su Kolumbijos narkotikų verslu, nenumuštų iš Bogotos oro uosto kylančio lėktuvo. Lig šiol nė vienas lėktuvas nebuvo numuštas, bet pagrobta labai daug žmonių, taip pat ir Kolumbijos lietuvių. Iš pagrobėjų asmenų šeimų reikalaujama išpirkos – tai verslas, būdingas Kolumbijos mafijos struktūroms. Kai kurie šalies pročiai šokiruoja. Antai mano kolumbietės žmonos brolis (lietuviškai laigonas – G. Z. *pastaba*) važiuoja Bogotoje savo džipu ir prie šviesoforo mato, kaip vienas automobilis staiga užkerta kelią kitam. Kyla ginčas. Persekiojamo automobilio vairuotojas šoka prie vairo, pavažiuoja atgal ir apvažiuoja jam kelią užkirtusį automobilį. Spėjo nuvažiuoti iki kito šviesoforo, bet persekiotojai pasivijo ir per langą nušovė bandžiusį pabėgti vairuotoją. Žmonos brolis bandė prisivyti žudikų automobilį, bet laiku apsigalvojo, nes ir jį būtų nušovė.

Mano sūnaus krikšto tėvų sūnų buvo pagrobę, prašė išpirkos. Pagrobėjų prirakintą prie lovos saugojo penki vyrai. Policijai pavyko susekti, kokiame name laikomas pagrobėjas ir parengti išlaisvinimo operaciją. Namas buvo apsuptas, sugebėta įkišti mikrofonus, išlaisvinimo operacijoje dalyvavo specialūs kariuomenės dalinys, atgabenta net patranka. Kai pagrobėjas buvo nuvestas į tualetą, prasidėjo išlaisvinimo operacija. Iššovė patranka, namas buvo beveik sugriautas, visi 5 grobikai nukauti, o pagrobėjas liko gyvas tualete, jį pavyko išlaisvinti.

Štai dėl tokios kolumbietiškos gyvenimo realybės šis kraštas man netapo labai patrauklus. Suprantu kolumbiečių mąstyseną, nors ją suvokti nėra paprasta: jie galvoja vienaip, sako kitaip, o daro trečiaip.

ML. O kodėl reikia daryti kitaip, koks čia išskaičiavimas?

R. Š. Kolumbietis rimta mina gali pasakyti, kad susitinkame tą ir tą valandą, bet į susitikimą neateis. Beje, kartais net duos suprasti, kad neišpildys pažado. Jų tokia bendravimo forma.

ML. Bet mes, europiečiai, galime tokių bendravimo subtilumų nesuprasti.

R. Š. Europiečiai ir nesupras. Panašiai yra Brazilijoje ir kitose Lotynų Amerikos šalyse. Ne vien sovietų Lietuvoje buvo mistinių dalykų, kuriuose puikiai orientavosi lietuviai, bet kurie buvo visiškai nesuprantami kitataučiai. Daug ką reikėjo skaityti tarp eilučių.

ML. Tai kaip su tokiais žmonėmis – viena galvojančiais, kita sakančiais ir trečia darančiais – gyventi?

R. Š. Sunku gyventi. Tačiau kiekvienas pamažu išsilygina ir sistemą supranta kaip reikia.

ML. Kolumbijoje palaidoti Jūsų tėvai, vadinasi, ši šalis yra ir labai svarbi Jūsų gyvenimo dalis.

R. Š. Mano tėvai ten palaidoti, bet negalėčiau tvirtinti, kad save sieju su Kolumbija.

ML. Esate dėstęs tame pačiame universitete Bogotoje, kur matematiką dėsto garsus mūsų tautietis prof. Antanas Mokus, šiemet tik antrame ture pralaimėjęs rinkimus į Kolumbijos prezidento postą išrinktajam Juanui Manueliui Santosui.

R. Š. Vis dėlto manęs ten netraukia, o į Lietuvą traukia gal todėl, kad ilgą laiką Lietuvoje buvo draudžiama rašyti ir viešai kalbėti apie daugelį istorijos įvykių, žymių praeities veikėjų, mokslininkų, nes tai kėlė lietuvių pasididžiavimą savo tauta ir Lietuvos valstybe.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Aistiškos dvasios nešami

■ Atkelta iš 3 p.

kasmet priartina mus prie J. Aisčio. Kaip įprasta, ši premija teikiama per Jonines – Jono Aisčio vardadienį ir gimtadienį. Dar priminsime, kad šiemet birželio 29-ąją sukako lygiai dešimt metų, kai poeto palaikai iš Vašingtono perlaidoti Rumšiškių kapinėse.

Kaišiadorių rajono meras Romualdas Urmilevičius paskelbė Jono Aisčio literatūrinės premijos 2010-ųjų metų laureatą – poetą Justiną Marcinkevičių. Žiūrovams pritariamai plojant laureatas papuoštas vainiku iš ąžuolo lapų, jam įteiktas diplomai ir piniginė premija. Susijaudinęs poetas prisiminė savo kelionę garlaiviu iš Prienų į Kauną, kai labai seniai vyko į teatrą. Dėdė jam nuo denio parodė į senąsias Rumšiškės ir Kampiškių kaimo link, pasakė, kad ten yra gimęs ir gyvenęs poetas Jonas Kossu-Aleksandravičius ar Aleksandriškis. Tokiais vardais skaitytojai pažinojo savo eilėraščius pasirašantį poetą – Jono Aisčio vardas jam prisigis jau pokario metais.

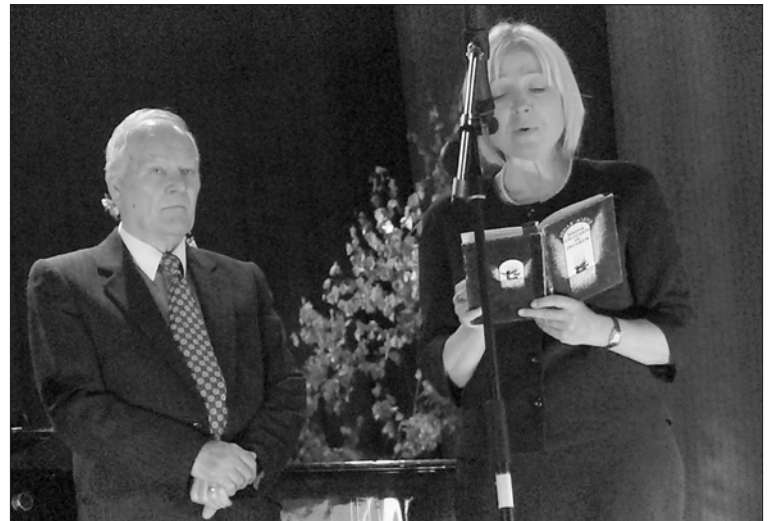
Tai buvo sunkūs pokario metai, kaimo vaikui knygos buvo nelengvai prieinamos, o ir pačiuose Prienuose nebuvo viešosios bibliotekos. Mokiniai naudojosi gimnazijos biblioteka, ši taip pat buvo varginga. Gimnazijoje iš savo mokytojo daugelis gimnazistų gal pirmą kartą išgirdo poetą su keista pavarde Jonas Kossu-Aleksandravičius.

J. Marcinkevičius prisiminė, kaip į vieną pamoką neatėjo kažkoki dalyko mokytojas ir jo vietą užėmė gimnazijoje antras žmogus po direktoriaus – Eidukevičius. Jis ne pamoką vedė, bet atsėdęs ant suolo, kad visi matytų, perskaitė vieną kitą Aleksandriškio eilėraščių iš 1940 m. išleisto knygos *Poezija*. Vėliau J. Marcinkevičius tą knygą susirado ir nusipirko. Stebėtinas tos knygos tiems laikams tiražas – 2200 egzempliorių.

Štai kai tą knygą atsiverčia, J. Marcinkevičius tvirtina matęs, ką ir premijos teikimo dieną Rumšiškėse šeiminkai per ekskursiją rodė. Mato tą patį peizažą, kurį nepralenkiamai apdainavo Jonas Aistis. Prie poeto vaikystės buvusių namų per gryčios langus atsiverdavo ta pati lyguma. Lyguma, visa gamta, gal ir žmonės aplinkui veikė būsimąjį poetą. Rumšiškių apylinkių kraštovaizdžiai, išgyventi, pajauti vaikystėje daug vėliau ir visai kitokiomis gyvenimo aplinkybėmis išsiliejo eilėmis. Vietovės piešinį poetas perteikė žodžiais. Šis kraštas įkvėpė poetą, todėl jie tarsi vienas kito dalis: Rumšiškių apylinkės formavo poetą, o šis vėliau savo gimtąjį kraštą įprasmino eilėmis.

Justinas Marcinkevičius prisipažino ypač mylįs ir tiesiog klaupijąs prieš Jono Aisčio lietuviškumą – tikrą, gilų, išplaukiantį iš sielos gelmių. Kiekviename eilėraštyje to lietuviškumo užtenka. Tai ir yra Jonas Aistis, tarsi Dievo siųstas į žemę apdainuoti skausmingą atėjūnų draskomos Lietuvos likimą. Be Jono Aisčio niekas kitas įprasminti kūryboje viso to nebūtų pajėgęs. Justinas Marcinkevičius tuo įsitikinęs. Garbė ir Jono Aisčio atminimą saugantiems kraštiečiams. J. Marcinkevičius visus kvietė saugoti tai, ką savo eilėraščiuose išsakė ir paliko mums Jonas Aistis – saugoti, plėsti ir ugdyti lietuviškumą.

Labai prasmingas ir talpus žodis – lietuviškumas. Tai ir lietuvių kalba, ir kraštovaizdžiai, profesionalioji ir iš labai toli ateinanti liaudiškoji kultūra. J. Marcinkevičius kaip ypatingos svarbos užduotį išskyrė ir dar vieną mums kaip niekad svarbią užduotį – saugoti jaunimą. Pirmiausia saugoti nuo būtinybės emigruoti, laimės paieškas siejant su svetimais kraštais.

J. Marcinkevičiaus eiles skaitė aktorė Inesa Paliulytė, o dainas pagal poeto eiles atliko Danielius Sadauskas

Ištirpti žodyje – kad sugrįžtum

Visą renginį Jono Aisčio ir Justino Marcinkevičiaus eilėraščių posmais praturtino popietę vedusi aktorė Inesa Paliulytė. Dainas pagal Justino Marcinkevičiaus eilėraščių tekstus dainavo solistas Danielius Sadauskas, jam akompanavo Jūratė Landsbergytė. Po prakalbos žodį tarė ankstesnių metų Jono Aisčio literatūrinės premijos laureatai Stanislovas Abromavičius ir Aldona Ruseckaitė.

Pabaigai: ką Justinas Marcinkevičius mano apie aistišką dvasią, už kurią juk ir išrinktas šių metų Jono Aisčio premijos laureatu? Mano, kad pakartoti kiemo nors dvasią sunku, gal ir neįmanoma. Pagaliau tuo vie-

nas poetas nuo kito ir skiriasi, kad jame esti kitos dvasios. Tačiau ir Jonas Aistis, ir Justinas Marcinkevičius tarsi susieti nematomais siūlais: abu poetai gimę netoli vienas kito, juos abu augino kaimas, brandino kaimo darbai. Panaši aplinka, kurioje ne paskutinis vaidmuo teko kaimiškesiems menams – tekstilė, audiniai, tapybos ir keramikos darbai. Tos pačios gimtinės spalvos, visa so-džiaus buitis ir būtis, kuri tikriausiai sudaro tą dvasingą aplinką, grožio pajautą. Kažkas visa tai pavadino aistiška dvasia – gražu. Tebus tai plati ir turininga metafora.

Tikriausiai galima ir tokia interpretacija: lietuviškumą sieti su pasauliui svarbiomis universaliomis idėjomis, o kūryboje išreikšti savo tautos ir jos žmonių likimo lūžius, per žmogų perteikti tautos likimą. J. Marcinkevičiaus kūryba šiuos „aistiškuosius“ kriterijus neabejotinai atitinka, neatsitiktinai šio poeto kūryba mums siejasi ne tik su lietuvių tautos istorija, bet ir išreiškia Atgimimo dvasią. Šiemet pasitikęs savo

aštuoniasdešimtąjį pavasarį Tautos poetas turėjo daugybę progų įsitikinti kaip yra gerbiamas, mylimas ir laukiamas visoje Lietuvoje. Be Justino Marcinkevičiaus žodžio – poetinio ir tiesiog žmogiškai paprasto, proginio švenčių metu – skurdėnė būtų lietuvių literatūra ir kiekvieno iš mūsų sieloje būtų properšų. Poeto įvaizdžiais jaučiame, tarsi jo akimis matytume visos gimtinės grožį. Reikia labai didelės širdies ir didelio talento, kad iš paprasčiausių, kasdienių aistiškai surikiuotų žodžių – laukas, pieva, kelias, upė – išaugintum vieną žodį – Lietuva. Ištirpti žodyje taip, kad sugrįžtumei kaip šalies įvaizdis – didelio poeto požymis.

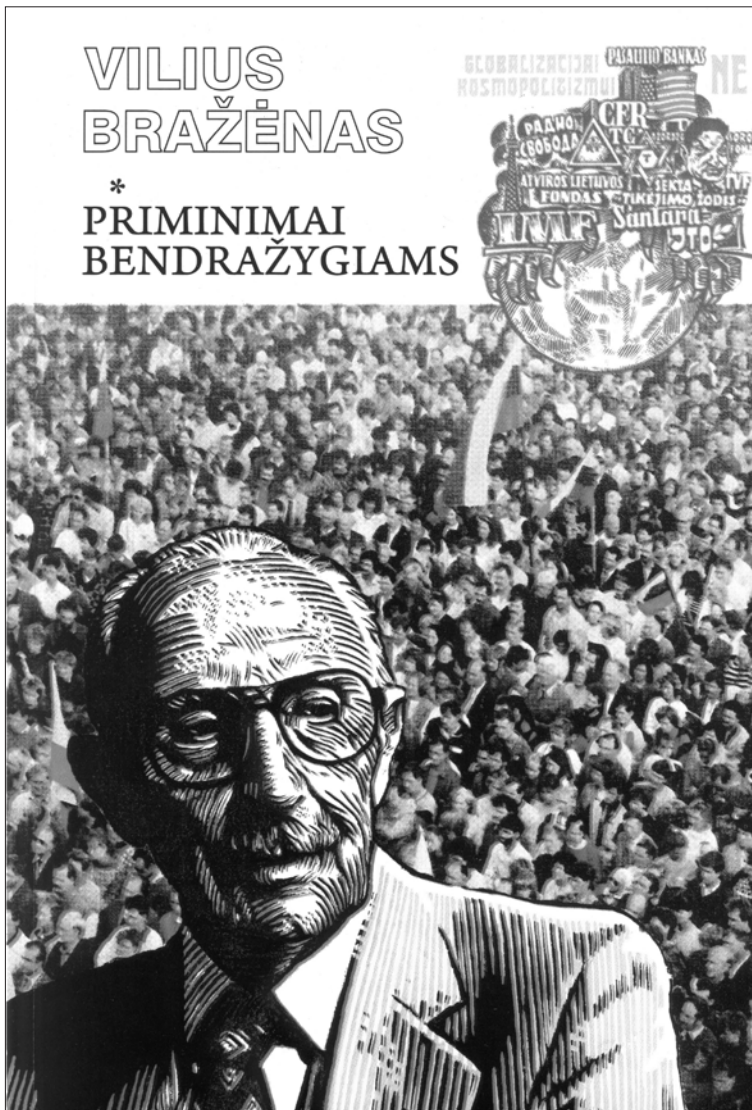
Gediminas Zemlickas

Poetas Justinas Marcinkevičius tarp renginio dalyvių

GYVENIMO PAMOKOS

Kad netaptume didžio melo politikos įkaitais (2)

Naujausia Viliaus Bražėno publicistinių straipsnių ir interviu knyga

Pradžia Nr. 14

Įdomus ir aktualus pašnekovas – tai toli gražu ne tas pats. Vilius BRAŽĖNAS puikiai suderina šias dvi sąvokas. Kalbindami antikomunizmo patriarchą nesiekiamo, kad jo mintys būtina būtų paskelbtos biblijinėmis tiesomis ir visi tik taip galvotume. Bet įsiklausyti ir pačiam padaryti savo išvadas pravartu kiekvienam, ne vien Viliaus Bražėno gerbėjams. Pagaliau verti dėmesio mūsų pašnekovo argumentai, faktų dėstymas, išvados ir apibendrinimai. Žodžiu, norint visada yra ko pasimokyti. Tad naudokimės proga.

Jei neini blogio sunaikinti...

Mokslo Lietuva. Vertindamas dabarties įvykius ir reiškinius dažnai atsispiriate nuo praetities.

Vilius Bražėnas. Visai neseniai skaičiau, kad pasaulis nėra teisingas, jame teisybės nerasi, kova tarp gėrio ir blogio tęsiasi. Pastaruoju metu įsikaliau į galvą ir kitiems bandau priminti vieno išminčiaus posakį: jei pamatęs blogį neini jo sunaikinti, jis ateis ir sunaikins tave. Kunigas Stasys Yla, kurį begėdiškai dažnai cituoju, visiems norintiems girdėti praėjusio amžiaus šeštąjį dešimtmetį pasakė: kova niekada nesibaigs, net kai trispalvė suplevėsuos virš Lietuvos sodybų dar reikės kovoti už Lietuvą. Pasak Stasio Ylos, kova tarp gėrio ir blogio nesustoja,

kas liaujasi kovojęs – miršta... Vienas šviesiausių išeivijos lietuvių tą pasakė 1950 m. *Ateityje*.

Kaip feljetonistas iš tų žodžių darau išvadą, kad aplink mus – daugybė vaikščiojančių lavonų. Ta proga galima priminti amerikietišką anekdotą apie antkapinį paminklą Džonui Smitui ar kuriam kitam asmeniui. Antkapyje užrašyta: Džonas Smitas mirė sulaukęs 30 metų ir palaidotas, sulaukęs šešiasdešimties.

Tas anekdotas puikiai apibūdina vadinamuosius mūsų intelektualus. Neseniai Lietuvos Seime vyko mokslo reikalams skirta konferencija, kurioje istorikas dr. Algimantas Liekis apgailėstavo, kad labai mažai mokslininkų dalyvauja valstybės valdyme. Vadinasi, rūpestį valdyti palieka kažkam kitam.

ML. Niekas tų mokslininkų ir nekviečia, nes ir be jų yra daug norinčiųjų valstybę valdyti. Dabar ne karaliai, bet juokdariai valdo Lietuvą. Rinkėjai to patys norėjo, dabar ką pasėjo, tą ir pjauna.

V. B. Nenuskūtęs bulvių, košės neišsivirsi. Taikau mokslininkams. Reikia ne laukti, kol tavęs paprašys ateiti ir atsisėsti į tam tikrą kėdę, bet pačiam padirbėti, kad tave pastebėtų. „Tu ateik ir pabūk mūsų prezidentu“. Tokių pasiūlymų gali ir nesulaukti. Reikia ir pačiam šiek tiek alkūnėmis pasidaruoti. Patikrink savo idėjas žmonėse ir mūšyje su kitomis idėjomis. Sustiprėk debatuose ir tada ateik vadovauti kitiems.

Pasakęs kad ir geriausių prakalbą, parašęs straipsnį pasaulio nepakeisi. Kaip blygybės ne iš karto sugadina žmogų, taip ir tiesos ieškantys toli gražu ne iš karto tą tiesą pasiekia. Bet kiekvienas po trupinėlį dėkime į bendrą aruodą ir jau bus judėjimas į priekį. Amerikoje manęs dažnai klausdavo, o kartais ir rankomis skėsčiodavo – na, ką jis galįs padaryti, pasaulio juk nepakeisi... Aš jam sakydavau: *Do you want you can* – daryk, ką gali – tai viskas, ko iš tavęs reikia.

Tuo mane įtikino patriotai amerikainistai, kurie JAV konstitucijos laikosi ne kaip deklaracijos, bet kaip pagrindinės žmogaus teisės į gyvybę ir laimės kūrimą. Šios pagrindinės žmogaus teisės nėra kieno nors duotos, bet ateina iš Dievo, t. y. įgimtos. Tai ne valdžios, ne Kongreso ar Seimo mums duota malonė, bet žmogui iš prigimties duota vertybė. Štai šios įgimtos teisės kartais prasiveržia prieš priespaudą – ir labai gerai.

ML. Labai gerai, kad Viliaus Bražėno ir kitų didelę gyvenimo išmintį sukaupusių žmonių gali bent kai kuriuose renginiuose ar susibūrimuose pasiklausyti jaunimas, bet į tuos renginius Jus juk kviečia atskiri Jus pažįstantys asmenys, Jūsų prakalbas girdėjusieji.

V. B. Jeigu pasiklausytume kai kurių žmonių, tai karvių tešmenys ir kanopos „prie ruskių“ buvo skanesnės ir gyventi buvo geriau, negu dabar, kai parduotuvių lentynos lūžta nuo įvairiausio maisto. Ir tų žmonių nepakeisi. Man atrodo, kad tie žmonės vis dar turi įtakos net mokyklose – visur vyksta kova dėl jaunimo. Ko gero, mes nepakankamai dėmesingi jaunimui, vadinasi, esame nepakankami patriotai. Bet ir per dideli patriotai kartais kai ką pagadina. Kai pradeda prakalbą jaunimui, tai sunku sustabdyti: kalba kaip jis kentėjo, koks buvo narsus ir kiek gero padarė.

Dar būdamas skautas išgirdau, ką gali reikšti visai šaliai vienas vaikas. Olandijoje gyventojai žemę iš jūros atkovoja statydami užtvankas. Vienas vaikas pamatė, kad pro užtvanką pradėjo sunktis vanduo. Berniukas šaltą dieną ir visą naktį liko prie užtvankos dirštu užkišęs tą plyšelį. Štai ką gali padaryti net mažas vaikas, jeigu suvokia savo poelgio prasmę. Ši vaikystėje išgirsta istorija man įstrigo visam gyvenimui.

Daug panašių herojiškų įvykių galima papasakoti ir apie Lietuvos vaikus. Mergaitės ir berniukai naktimis atnešdavo į girią partizanams karštos košės, šovinių, atitinkamos aprangos. Ypač jeigu tarp kovotojų buvo jų artimiausi žmonės. Štai apie šiuos vaikus reikia kalbėti jaunimo renginiuose, o ne apie savo didvyriškumą.

Pirmąją knygą priverstė parašyti žmona

ML. Jūs apie save niekad nekalbate?

V. B. Aišku, kad kalbu, kartais esu priverstas ir apie save kalbėti. Knygą *Po dvylika vėliavų* paskatino parašyti žmona Eda, pareiškusi: „Arba tu parašysi prisiminimus apie savo veiklą, arba tau daugiau nepadėsiu nei medžiagos

rinkti, nei ko nors kito“. Vis rasdavau būdą pasiteisinti, kodėl to darbo neisiimu. Kai žmona mirė, jau negalėjau pasiteisinti. Savo prisiminimų knygą (išleista 2005 m.) skyriau žmonos atminimui.

Kitai knygai temą išgvildinti padėjo vienas kritikas iš Marijampolės. Jis paskaitė *Po dvylika vėliavų* ir pareiškė: „Bražėnas pasigyre“. Man kilo mintis pakalbėti apie tai, ar savęs neminėdamas gali nusakyti istorinį momentą. Juk svetima pavarde neprisidengsi. Paskui pagalvojau, ką galiu atsakyti tam savo kritikui: taigi tu nežinai, kuo tas Bražėnas dar gali pasigirti. Todėl kitoje knygoje imsiu ir tikrai pasigirsiu.

ML. Bent šiek tiek paslapties šydą galite praskleisti: apie ką toje knygoje rašysite?

O kodėl ne? Juk ar labai daug kam iš lietuvių yra kliuvę kalbėti tūkstančiams klausytojų, suvažiavusiems prie Rašmoro kalno (Mount Rushmore) parke Pietų Dakotos valstijoje, į kurį suplūsta lankytojai iš viso pasaulio? Rašmoro kalne iškalti keturių JAV prezidentų – Abraomo Linkolno (Abraham Lincoln), Tomo Džefersono (Thom Jefferson), Jurgio Vašingtono (George Washington) ir Teodoro Ruzvelto (Theodore Roosevelt) veidai. Šie Amerikos prezidentai amerikiečius kaip laisvos tautos piliečius vedė iš kolonijinių laikų į XX amžių. Danų emigrantų palikuonis skulptorius Gutzonas Borglumas* (Gutzon Borglum, 1867–1941) menų mokėsi Paryžiuje, o grįžęs į Ameriką keliolika metų kūrė šalies prezidentų skulptūras Rašmoro kalno aukštybėse. Vien Vašingtono nosis yra sunkvežimio didumo. Vasaros metu vakarais tos skulptūros įspūdingai apšviečiamos, o netoliese kalnuose rengiamos konservatyvaus jaunimo politinio švietimo stovyklos. Praėjusio amžiaus dešimtąjį dešimtmetį yra tekę tose stovyklose keletą kartų kalbėti jaunimui apie socializmą, komunizmą, nacizmą, konstituciją ir pan. Organizatoriai ne ką kitą, o lietuvių pasirinko kreiptis į tūkstantinę publiką, susirinkusią iš viso pasaulio, kad pristatytų organizaciją, stovyklą ir esmines pasaulio politinio gyvenimo temas.

ML. Ar tekdavo dalyvauti ir lietuvių jaunimo panašaus pobūdžio renginiuose?

*Studijuodamas Paryžiaus Rudolfo Žiuljeno (Rudolph Julian) menų akademijoje Gutzonas Borglumas buvo paveiktas skulptoriaus Ogiusto Rodeno (Auguste Rodin) impresionistinių šviesą atspindinčių skulptūrų. Todėl ir JAV 150-mečiui Pietų Dakotos Juoduosiuose kalnuose (Maunt Rushmore National Memorial) uolose iškaltos 18 m aukščio JAV prezidentų galvos neatsitiktinėje vietoje. Kalnas yra aukštai virš jūros lygio ir saulės apšviestas kone visą dieną. Šis milžiniškas darbas užbaigtas 1941 metais. Galimas dalykas, kad šio milžiniško užmojo įkvėptas lietuvių skulptorius Bronius Pundzius artėjant lakūnų Stepono Dariaus ir Stasio Girėno žūties dešimtosioms metinėms Puntuko akmenyje iškaltė lietuvių lakūnų profilius. – G. Z. pastaba.

V. B. Amerikos lietuvių jaunimas manęs į savo renginius nekviesdavo – nei neolituana, nei ateitininkai, nei kiti. Jiems nerūpėdavo net nuomonę išgirsti, kaip iš šalies jų veikla atrodo. Į tas konservatyvaus jaunimo politinio švietimo stovyklas savo vaikus siųsdavo tėvai iš Australijos, Anglijos ir pageidaudavo, kad į jų vaikus būtų kreipiamasi gyvu žodžiu. Be kad lietuvių šeimai vaikai tose stovyklose būtų dalyvavę, neteko susidurti.

ML. Saviesiems pranašu nebūsit? Ar nepasijusdavote savas tarp svetimųjų ir svetimas tarp savųjų? Kokios Jūsų pažiūros Amerikos lietuviams netikdavo?

Neįtikdavo, kad visur ir visados kritikuodavau Amerikos globalistų (nepainioti su nieko dėta globalizacija) įtaką Amerikos vyriausybei. Į dienos šviesą vilkau tos globalistų politikos kenksmingumą pavergtoms tautoms. Siekdami pasaulinės valdžios globalistai galėjo sudaryti sandorį su pačiu šėtonu. Pigiai pardavinėdami Amerikos ir Kanados grūdus, kitas prekes Sovietų Sąjungai, globalizmo politikos atstovai tik stiprino Sovietų Sąjungą ir ilgino jos gyvavimą. Nuotraukoje matyti, kokių amerikietiškių knygų radau: „Tautinė savizudybė – karinė pagalba Sovietų Sąjungai“. Pristatinėdamas tokias knygas baimės įvairiu ir nuo komunizmo pabėgusiems lietuviams, kurie bijojo, kad jų vaikų karjeros nesugadinčiau savo propaganda.

ML. Argi Amerikos lietuvių jaunimas nebuvo auklėjamas lietuviškumo, tautiškumo dvasia? Juk tą patį ir Jūs diegėte ir ligi šiol diegiate savo knygomis, straipsniais ir prakalbomis?

V. B. Taip. O kiek tas tautiškumas ir lietuviškumas truko? Šoko šoko „Klumpakojį“ ir susišoko su amerikonomis, o jų sugyventi vaikai jau nebe-kalba lietuviškai. Baigėsi tautiškumas. Ar dabar juos pamatysime Lietuvoje, ar sugrįžo iš Amerikos į tėvynę?

Prieš seiliojimosi politiką

ML. Ne viską suprantu, todėl prašau man atleisti. Viena vertus, Amerikos lietuviai nuoširdžiai siekė išsaugoti lietuvių, puoselėjo svajonę atkurti Lietuvos valstybę kai tik tai bus įmanoma, ir buvo išplėtoję labai plačią veiklą, pasiekdami net JAV Kongresą ir Senatą, kai tekdavo ginti Lietuvos reikalus. Amerikos lietuvių balsas nuolat buvo girdimas, jo dėka JAV niekados nepripažino trijų Baltijos valstybių okupacijos ir aneksijos, kurią 1940 m. įvykdė Sovietų Sąjunga. Pagaliau ir VLIKo (Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto) veikla verta pagarbos, siekiant nuolat priminti okupuotos Lietuvos nepriklausomybę bylą tarptautinėse konferencijose. VLIKo pastangomis ir Europos parlamentas 1983 m. priėmė rezoliuciją, smerkusią Lietuvos okupaciją ir anekciją.

V. B. Paskutinio VLIK'o pirmininko dr. Kazio Bobelio veikla nebuvo kreipiamasi į lietuviškumo išlaikymą – siekta paveikti įvairių šalių vyriausybes ir organizacijas, kad nebūtų pamiršti Lietuvos ir kitų Baltijos šalių okupacija ir aneksija. VLIK'e teko būti vicepirmininku informacijos reikalams. Mano „karjera“ šioje organizacijoje baigėsi,

Viliaus Braženo žmona Eda – pirmosios jo knygos „Po dvylika vėlių“ iniciatorė (Bonita Springs, Florida, 1984)

kai Lietuva atkūrė savo nepriklausomybę. Tada ir VLIK'as nutraukė savo veiklą kaip įvykdęs užsibrėžtą užduotį. Galimas dalykas, panašų žingsnį turėtų žengti ir Pasaulio lietuvių bendruomenė.

Galiu pasakyti, kad buvo nemažai ir daugiau už mane lietuvių bei atsivusių tautiečių, bet tos lietuvių išlaikymas tirpo visose išsivijose. Man buvo svarbiau kinas ar bet kurios kitos tautos atstovas, kuris pasisakydavo prieš Sovietų Sąjungos šelpimą kanadietiškais ir amerikietiškais grūdais – taip gynė kartu ir Lietuvos laisvės reikalus, negu kad lietuviškai kalbantis išsivis, bijojęs pasakyti drąsų žodį prieš Sovietų Sąjungą.

ML. Tikriausiai pripažįstate, kad ne kiekvienas žmogus gimė būti herojumi, kitam juk neįmanoma atlikti nė vieno iš dvylikos Heraklio žygdarbių. Jūs pats už tuos „neherakliškos“ prigimties žmones kovojote, gynėte jų žmogiškąjį orumą, bet visada nemėgdavote skystablauzdžių, kurie nuleidžia galvą. Gal dabar gailitės, kad per aštriai prieš juos pasisakydavote, ir taip iš galimo sąjungininko įsigydavote priešą?

V. B. Nebūtinai žmogus turi visą laiką degti ugnimi. Prisimenu ne vieną atvejį, kai būdavo palaikomi, remiami ir net aukštinami kongresmenai, kurie buvo Sovietų Sąjungos rėmėjai. Arba štai senatorius Chris Dodd. Jo tėvas buvo tikras antikomunistas, pavergtųjų tautų gynėjas, o sūnus – liberalas ir salonbolševikas. Kai matai, kad lietuvių mulkinami, skatinami aukoti pinigais, kurie skirti tokiems politikams paremti, lieka tik rankomis skėsčioti – žmonės nenuvokia, ką remia.

ML. O Jūs rėmėte į Amerikos prezidentus 1964 m. kandidatavus respublikonų senatorių Barj Goldvoterį (Barry Goldwater, 1909–1998), kurio itin radikalus pareiškimai gerokai baugino daugelį amerikiečių.

V. B. Jo „radikalumas“ gąsdino tuos, kurie nesuvokė, jog dalyvauja mirtinoje kovoje. Goldvoteriui buvo pabodęs nuolatinis Amerikos politikų seiliojimas su sovietais, 1964 m. jis iškėlė savo kandidatūrą rinkimuose į prezidento postą. Jo šūkis buvo

„Why not victory?“ (Kodėl ne pergalė?). Goldvoteris buvo pasirengęs laimėti konkurenciją su sovietais, o to nenorėjo kitos Amerikos politikos jėgos. Dauguma išsivijusių pabėgėlių, nukentėjusių nuo komunistų, balsavo prieš Goldvoterį, paveikti pasaulinės žiniasklaidos, kuri buvo kontroliuojama Kremliaus norinčių paremti ir į JAV rinkimus įsikišusių komunistų ir kitų globalistų.

ML. Amerikiečius, kaip ir visus normalius žmones, įbaimino 1962 m. Karibų krizė, kai žmonija buvo atsidūrusi ant branduolinio karo slenksčio. Amerikiečių dauguma Goldvoterį veikiausiai tapatino su konfrontavimo prieš Sovietų Sąjungą politika. Žmonėms nusibodo nuolatinė dviejų supervalstybių kaktomuša. Ar jų negalima suprasti?

V. B. Jokia kaktomuša negrėsė, o kad Sovietų Sąjungą taip ilgai išsilaikė, tai tik dėl Amerikos pinigų, grūdų ir technologijų. Pavyzdžiui, astronautų kostiumo sukūrimas NASA konstruktoriams kainavo 10 mln. dolerių, o sovietams tokį kostiumą parduodavo už 160 tūkst. dolerių. Tai tik vienas iš daugybės pavyzdžių. Akivaizdus įrodymas, kad JAV viršūnėms reikėjo Sovietų Sąjungos. Ji seniai būtų subyrėjusi, jei ne amerikiečių globalistų pagalba.

Kaip strateguojama didžio melo politika

ML. Gerbiamasis Viliau, kaip atsitiko, kad tie, kurie mums kalė marksizmo dogmas, bandė išpūsti idealizmo pasireiškimą ar bent kiek labiau pasireiškusį tautiškumo jausmą okupuotoje Lietuvoje, patys pirmieji spėjo ne tik persiversti, persiorientuoti ir užsitikrinti tvirtas materialines gyvenimo pozicijas nepriklausomoje Lietuvoje? Jų rankose politiniai ir finansiniai įtakos svertai, kai kurie tapo tikrais oligarchais, nors ir nesistengiančiais afišuotis. Įdomiausia, kad tie patys asmenys vėl mus moko, tik visai priešingų dalykų – demokratijos, europietiško, kviečia „plačiau mąstyti“, neužsidaryti „provincialumo kiaute“. Materialistai atskleidė tikrąją savo esmę, visa galva nėrė į materialines vertybes ir nesiskundžia gyvenimu, nes vartosi kaip inkstai tau-

kuose. Kaip Jūs paaiškintumėte tokius nuostabius gyvenimo virusus?

V. B. Atsakymą galima rasti Anatolijaus Golicyno knygoje *New Lies For Old* (Nauji melai vietoj senųjų, išleista Dodd, Mead & Co, 1984 m.). KGB majoras Golicynas šioje organizacijoje dirbęs itin slapoje strateginio planavimo grupėje, 1961 m. gruodį per Suomiją pabėgo į Vakarus, savo knygoje atskleidė SSRS vidaus ir užsienio politiką apnuoginančius faktus. A. Golicynas teigė, kad realiau mąstantiems SSRS vadovams buvo aišku, kad jų šalis rieda į ekonominę ir politinę prarają, iš kurios išsigelbėti gali padėti tik neatidėliotinos permainos. Tam tikslui buvo perorganizuotas SSRS Valstybės saugumo komitetas (KGB), kurio pirmininku buvo paskirtas Aleksandras Šelepinas. Jis pakeitė generolą Ivaną Serovą, tą patį, kuris 1941 m. pasirašė pirmąjį iš Lietuvos tremiamų asmenų sąrašą. A. Šelepinas KGB vadovo poste išbuvo 1958–1961 m., o 1959 m. KGB pradėjo strateguoti planą, kaip „modernizuoti“ SSRS su Vakarų pagalba.

Tai štai KGB Strateginio planavimo grupės išvada nelabai džiugino SSRS vadovus: SSRS griūva ir sugrius, jeigu nebus imtasi neatidėliotinių perversmų. Buvo prisiminta V. Lenino 1921 m. Sovietų Rusijoje pradėtoji vykdyti naujoji ekonominė politika (NEP), kurios imtis privertė badas šalyje ir visiška ūkio suirutė, gamybos nuosmukis ir baisi infliacija. NEP'as leido naudoti samdomąją jėgą, nuomoti žemę, smulkia privatinę nuosavybę, ypač skatinta kooperacija. Ši politika padėjo atkurti šalies ūkį, rinką, stabilizuoti finansus. Bet mirus Leninui NEP'as pradėtas likviduoti, o baigėsi tuo, kad pasibaigus NEP'ui buvo likviduota spėjusi susiformuoti naujoji buržuazija ir turtingesnieji valstiečiai.

ML. NEP'ą pakeitė jos savaip antipodas – 1929 m. J. Stalino pradėtoji masinė žemės ir ūkio kolektyvizacija.

V. B. Bolševikų panaudotas melas išaiškėjo labai greitai, NEP'as jiems buvo reikalingas kaip priemonė gauti užsienio paramą ir gelbėti šalį nuo bado. Tam buvo reikalingos ekonominės ir politinės nuolaidos. Tai buvo apsimestinė politika.

ML. Būtų įdomu panagrinėti, kas skiria apsimestinumą nuo įžvalgumo politikos. Prisiminkite Lenina, kurį Jums yra tekę matyti gyvą per parodą Raudonojoje aikštėje Maskvoje. Galimas dalykas, esate vienintelis žmogus Lietuvoje, kuris gali pareikšti matęs gyvą Lenina. Mūsų vyresnės kartos žmonėms frazė „jis matė Lenina“ yra labai iškalbinga kaip ištisos epochos atspindys. „Mačiusieji Lenina“ buvo įvairių renginių, oficialių minėjimų ir švenčių būtini dalyviai, tarsi „nenu-trūkstamų lenininių idėjų laidas“. Aštraliūviams tai buvo proga pasišaipyti iš nukriusios santvarkos. O Jums kokį įspūdį paliko Leninas? Tikriausiai jautėtė didžiulį pakilimą, kaip ir visa aplinka, to parado dalyviai, kuriems teko juk istorinė galimybė išvysti „revoliucijos vadą“?

V. B. Matyt, esate prpratęs minių psichologiją. Leninas ir iš jo pasimokęs Stalinas labai gerai suvokė, kaip reikia manipuliuoti masėmis. Hitlerio naciai išstobulino parado „meno“ įtaką iki aukštumų. Mano vaikystėje Lenino komunistų paprastas eilinis paradas paveikė, kai pro mūsų daugiabutį pamatėme žygiuojančius su raudona vėliava! Kiemo vaikėzai sušuko „Žiūrėkit, mūsų Volodia vėliavą neša!“ Rodos viską atduotum, kad Maskvos gatvė žygiuotum parado priešakyje su Lenino vėliava.

Taip man tada atrodė. Su tėvais nuo karo pasitraukusiais į Ukrainą, per Maskvą tuo metu važiuojome į Lietuvą.

Tačiau paradai neišgelbėjo „raudonosios imperijos“. Praėjus 40–50 metų po NEP'o imperijos pamatai ėmė braskėti.

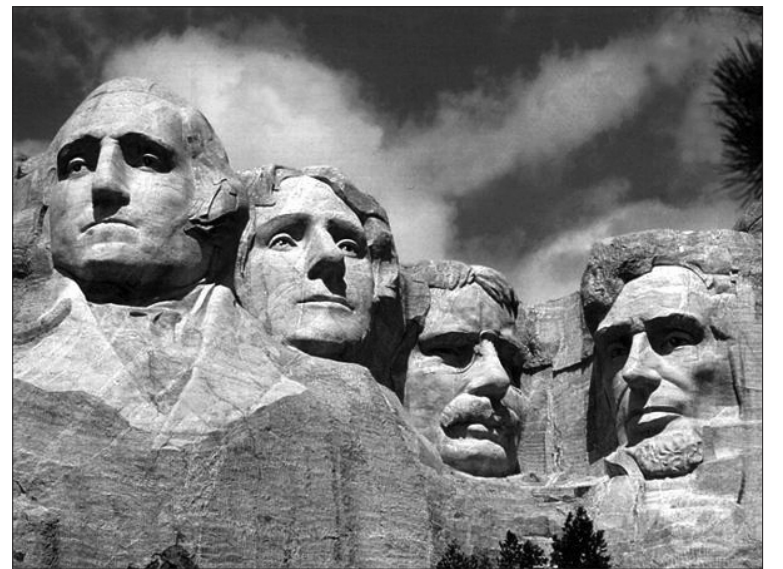
Keitė įvaizdį, bet ne sistemą

ML. Ką mums rodo Anatolijaus Golicyno pavyzdys? Kad ir kokia negyvybinga, stagnuojanti buvo Sovietų Sąjungos politinė ir ekonominė sistema, bet būta daug mėginimų tą sistemą „patbulinti“, pritaikyti prie realaus gyvenimo. Reformų bandė imtis V. Leninas, N. Chruščiovas, J. Andropovas, o M. Gorbačiovas persitvarkydamas tiek „nusireformavo“, kad iš imperijos prezidento pasijuto besėdįs jau ne prieš suskilusios, bet prieš sudužusios gėldos.

V. B. Pasak popiežiaus Jono Pauliaus II M. Gorbačiovas gavo neįmanomą uždavinį: pakeisti Sovietų Sąjungos įvaizdį, nepakeičiant sistemos. Labai įžvalgus apibūdinimas. Kadangi perversmai, arba reformoms, reikėjo ir geros vaidybos, tai nebeįėjo naudoti teroro, tokio įprasto visai Sovietų Sąjungos politikai. Juk buvo išlikę tie, kurie su mielu noru būtų pradėję naują teroro bangą. Sovietų karinė „mašina“ sunerimo: kas čia vyksta, šitiek laisvių, balsus parodė, kas netingi – visiška anarchija valstybėje! Odesoje karinio jūrų laivyno ir sovietų armijos karininkai pareikalavo susitikimo su M. Gorbačiovu. Šis atskrido juos nuraminti. „Nesirūpinkite, viskas eina pagal planą ir visiškoje mūsų kontrolėje“, – tai Gorbio žodžiai to susitikimo su karininkais metu.

ML. Tipiškas partinis ideologas M. Gorbačiovas taip įsijautęs žmonėms kalbėdavo apie „perestroiką“, kad galų gale ir pats patikėdavo tuo, ką sako. Jums neatrodo?

Man atrodo, kad jis vykdė užduotį, kurios tikslas – gelbėti sovietų galią. Tam imtasi įvairiausių priemonių, ku-

Keturių Amerikos prezidentų skulptūros, iškaltos Rašmoro kalno oloje Pietų Dakotoje, JAV

riomis net sunku patikėti. A. Golicynas ketveri metai iki Lenkijos „Solidarumo“ įkūrimo išpranašavo, kad tokia organizacija bus įkurta. Buvo A. Golicyno knygoje išpranašauta ir Berlyno sienos, skyrusios dvi Vokietijas, griūtis. Pasauliui reikėjo parodyti, kad Sovietų Sąjunga „persitvarko“ ne žodžiais, bet veiksmais. Visos tos priemonės, kurios slypėjo po žodžiu „perestroika“, buvo reikalingos tam, kad būtų išsaugota silpstančios Sovietų Sąjungos galia. Bet kai kas tuos dalykus pamiršta, sąmoningai ar ne visai. Apie tai A. Golicynas rašo savo antroje knygoje „Perestroikos apgaulė“ („Perestroika Deception“, 1995). Daug ką stebino išskirtinis A. Golicyno informuotumas ir įžvalgumas. Jis tiek informacijos suteikė Vakarų šalių žvalgyboms ir vyriausybėms, kad reikėjo tik ja tinkamai

pasinaudoti. Kitas dalykas, kiek Gorbio ir Sovietų Sąjungos „prieteliai“ Vakaruose leido veiksmingai tą į jų rankas patekusią informaciją panaudoti prieš „socializmo tvirtovę“.

Perestroika taip pat buvo vienas iš Sovietų Sąjungos sumanių manevrų pasauliui suvedžioti. Iš Baltijos šalių Lietuva buvo nepatikimiausia, todėl perestroika pradėta nuo Estijos, kurios KP pirmasis sekretorius buvo M. Gorbačiovo klasės draugas. Neatmetu minties, kad ir Lietuvoje buvo duota komanda organizuoti persitvarkymą. Tuo metu dienraštyje „The Washington Times“ buvo šmėkštelėjusi mane sudominusi žinutė, esą Gorbis bando „panaudoti pabaltijiečių nacionalizmą perestroikai išgelbėti“.

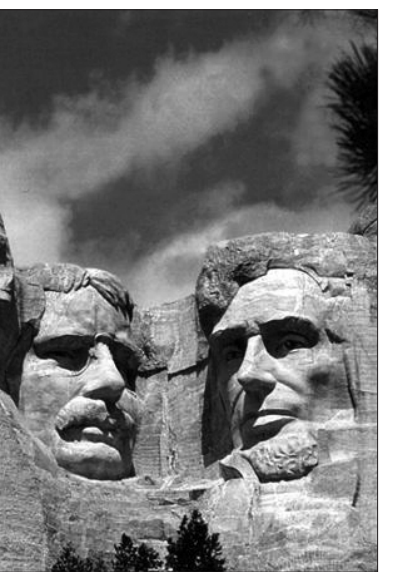
ML. Grūdai krito į parengtą dirvą, nes visi troško permainų.

V. B. Visi troško laisvės, o susikryžiuo keli dalykai. Juk net ir kai kurie komunistai norėjo atsikratyti Maskvos „rankos“. Todėl „perestroikos tėvas“ ir jo šalininkai patys nesitikėjo, kad jų pasėtoji sėkla Baltijos šalyse įgis tokią mąstą, kad permainos pasirodys besančios didesnės už KGB strategų sumanymus.

ML. Bet ar nepavėlavo perestroika, ar neturėjo prasidėti N. Chruščiovo, ar bent jau džiazą mėgusio J. Andropovo laikais? Juk naujasis „pranašas“ Gorbis vėlavo į šią stagnacijos šalį „ateiti“ net ketvirtą amžių.

V. B. Perestroika prasidėjo apie 1959-uosius ir tęsėsi. Ypač propaguojama Andropovo „meilė džiazui“ (JAV dešinieji puikiai atpažino šį manevrą) buvo vienas iš keliastulpių iki Gorbio perestroikos.

Pamečiui negalėčiau visų Sovietų Sąjungoje vykusių procesų analizuoti. Man atrodo, kad visas reikalas nuosavybėje, kurią pamažu pradėjo periminti su gamyba susijusio kari-

nio-pramoninio komplekso atstovai, taip pat ir KGB „viršūnėlės“. O tada jau prirėkė rinkos dėsnių įtvirtinimo Sovietų Sąjungoje, prirėkė ir „demokratijos“, nes juk reikėjo prisigrobtą turtą apsaugoti.

ML. Gal teisingiau demokratijos iš-kamšos, staiga atsiradusių tarsi iš nieko oligarchų modelį atitinkančios „demokratijos“.

V. B. Keitėsi nuosavybės savininkai, o su pokyčiais prirėkė ir naujų įvaizdžių. Senukas J. Andropovas buvo naujo įvaizdžio atstovas, propagandos padarytas liberalu, girdi, vertino viską ir mėgo džiazą. Šalis buvo pratinama prie pokyčių, o jie reikalingi buvo tik tam, kad būtų išsaugota sistema.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

TEATROLOGIJOS VERSMĖS

Laikas, asmenybė, teatras...

Pradžią Nr. 13

Vytauto Maknio fenomenas

Tėsiame pašnekesį apie lietuvių teatrologijos patriarcho dr. Vytauto MAKNIO (1907–2003) darbus ir reikšmę Lietuvos teatrologijai ir teatro istorijos tyrinėjimams. V. Maknys gyveno ir reiškėsi itin sunkiais mūsų kraštui laikais, kai istorinių lūžių, besikeičiančių santvarkų sąlygomis kūrybinei inteligentijai teko spręsti sudėtingas užduotis. Deja, Lietuvos teatrologijos mokslo atstovai gan skirtingai suvokė ir tas užduotis, ir savo priedermes nacionalinei kultūrai.

Žmogiškasis padarumas įmanomas

ML. *Europinius mokslinio objektyvumo ir žmogiškojo padarumo principus V. Makniui diegė tarpukario Vytauto Didžiojo universiteto profesoriai, malonu, kad pokario metais panašių principų laikėsi ir Maskvos teatrologas prof. G. Gojanas. Būta ir tikrų inteligentų, gilių žinovų, nors toje santvarkoje buvo reikalaujama laikytis pirmiausia klasinių principų. Prisimenu, universitete per dialektinio materializmo seminarą į klausimą – kas vis dėlto yra tiesa ir teisingumas vertinant iš marksistinių pozicijų? – dėstytojas atsakė: „Tai, kas naudinga nugalėjusiai klasei – proletariatui“. Visai garbingas atsakymas.*

A. Guobys. Kokių reikalavimų buvome verčiami laikytis priminsiu štai tokiu pavyzdžiu. Maskva pradėjo publikuoti įvairius teatro istorijos šaltinius, dokumentus. Tokio pat pobūdžio dokumentų leidybą rekomendavo ir Lietuvai. Buvau įpareigotas Lietuvos literatūros ir meno archyve vadovauti kultūros istorijos dokumentiniams leidiniams parengti ir išleisti. Norėčiau paminėti keletą žmonių, prisidėjusių prie veiklos, kuri padėjo praverti sovietmečio užslaptintų saugyklų duris: V. Maknys, I. Vaišytė, V. Daunienė, P. Bielskis, B. Vaškelis, S. Nosevičiūtė, V. Limantas, V. Zabarauškas, B. Vaitkevičius ir kt. Tai sunkios ir nemalonios istorijos, kilusios santykiuose su „Glavlitu“, t. y. su cenzūros komiteto darbuotojais. Jie tuojuo pat pareikalavo, kad į rengiamus Lietuvos teatro istorijos šaltinius nepatektų nė viena pavardė, jeigu jos savininkas pasitraukęs į Vakarus ar dalyvavo pasipriešinime prieš sovietų valdžią. Žodžiu, pusė parengtos knygos „Teatras. 1940–1960“ cenzoriai liepė išmesti – su skaudama širdimi tą ir buvome priversti daryti.

Tačiau svarbiausia, kad cenzoriam netinkamoje medžiagoje buvo ir spektaklių programos. Įžvalgiam skaitytojui tos programos svarbesnės už visus tekstus, nes iš premjerinių spektaklių programų galima daryti svarbias išvadas apie Lietuvos teatro reikalus. Sumanėme atskirai išleisti spektaklių premjerų programų rinkinius. Tačiau kaip tą padaryti, jeigu dauguma jose išvardytų aktorių ir režisierių baigiantis karui pasitraukė į Vakarus, gyveno JAV ir kitose šalyse. Juk cenzūra nepraleis.

Su Literatūros ir meno archyvo tuomečiu direktoriumi Egidijumi Baniuniu einame pas Archyvų valdybos prie LTSR Ministrų Tarybos viršininką Feliksą Bieliauską. Tariamės, ką daryti, kad vertingą medžiagą „Glavlitais“ praleistų. Bieliauskas pavartė rankraštį ir pasakė: „O jūs nedėkite knygos pabaigoje pavardžių rodyklės. Koks ten „Glavlitu“ darbuotojas perskaitęs pavardes Juodytė ir Vingienė susivoks, kuri čia aktorė, o kuri personžas.“

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus archyvo nuotrauka

Vilniaus Lietuvos teatras 1937/03/18

Taip ir padarėme. „Glavlitu“ darbuotojas rankraštį pavartė ir burbtelėjo: „Iš kur ir ką galiu gauti žinoti, kai čia vienos pavardės“. Ir pasirašė leidimą spausdinti. Šitai išleidome šešias Lietuvos teatro šaltinių knygas.

Nukentėjo, nes buvo objektyvus tyrinėtojas

ML. *O kaip tose aplinkybėse veikė V. Maknys?*

A. Guobys. Jis rašė teatro istoriją tokią, kokią ištyrinėjo ir suvokė. Pavyzdžiui, 1957 m. nuvyko į Maskvą, kur vyko Sovietų Sąjungos teatrologų konferencija, ir „susiėmė“ su baltarusių teatrologu prof. Vladimiru Niafiodu (Владимир Няфёд). V. Maknys aiškino, kad Lietuvos didieji kunigaikščiai ir didikai, tokie kaip Radvilos, Oginskiai ir kiti, kūrė teatrus, išlaikė orkestrus, yra Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūros mecenatai ir baltarusiai neturėtų jų savintis. Prie pietų stalo V. Niafiodas su V. Makniu išlenkė po taurę, gal ir kitą, o baltarusis sako: „Kol valdžia tarybų, imk tu tuos kunigaikščius, Baltarusijai jie nereikalingi. Bet į Baltarusijos teatro istoriją aš vis tiek juos užrašysiu, nes jie kūrė Baltarusijos teritorijoje“.

Sąjunginėse teatrologų konferencijose V. Maknys gynė Lietuvos ir lietuviškojo teatro prioritetus, kaip tik galėjo. Į Lietuvą grįžusiems mokslus Maskvoje ir Leningrade baigusiems jauniems teatrologams V. Maknys tapo ne tik vis mažiau reikalingas, bet ir savotiška kliūtis. Mat jis tvirtino: „Mūsų teatrologai, kad ir nenoromis kartais užsiminę apie praeitį, taip ją sumenkina, sureakcina, nujuodina, kad apie ją nė kalbėti nedrąsu (pł. Z. Kutorga, M. Petuchauskas, I. Aleksaitė ir kt., „Lietuvos scena“, 2010, Nr. 1–2, p. 78).“

ML. *Teatrologijos katedros Vilniaus universitete vedėjas, Balio Sruogos, Vinco Mickevičiaus-Krėvės ir Vinco Mykolaičio-Putino pradėtosios teatrologijos tradicijos kūrėjas jau nebeatitiko „naujų reikalavimų“?*

A. Guobys. Laikau si nuostatos, kad kuo labiau teatrologai atitiko „naujus“ reikalavimus, tuo didesnių korektūrų ir perrašymo tie darbai reikalauja šiandien. Kalbu ne tik apie atskirų spektaklių, bet ir apskritai lietuviškojo teatro vertinimus, nes juose pernelyg atsispindi G. Zimano, J. Šimkaus ir kitų sovietinių ideologų diegtieji reikalavimai. O V. Maknys tapo neparankus dėl nepajudinamo laikymosi B. Sruogos ir kitų Lietuvos tautinio teatro veikėjų suformuotų vertinimo kriterijų.

ML. *Atrodytų, jau vien Maknio pavardė kai kuriuos jo „oponentus“ veikė kaip bulių raudonas šalikas. Gal vienintelė ir neklystanti partija liepė?*

A. Guobys. V. Maknys 1950 m. pašalintas iš Vilniaus pedagoginio instituto (dabar universitetas), kur dirbo dešimt metų ir įkūrė visus dekanatus bei katedras. Nepaisant visko, buvo atimti jo moksliniai laipsniai ir moksliniai vardai. V. Maknys įsidarbino kitose tarnybose, bet kur nueidavo, tapdavo

neparankus. Visais įmanomais būdais buvo stumiamas, kad neliktų.

Kai 1991 m. įkūrėme savarankišką Lietuvos teatro istorijos ir tradicijų draugiją, pirmučiausia pasikvietėme V. Maknį, nes niekas geriau, giliau ir plačiau teatro istorijos už V. Maknį nežinojo. Manau, niekas tokio teiginio neužginčys, nors bandymų pasitaiko (žr. P. Bielskis. „Pramanai ir subjektyvizmas veržiasi į teatrologijos mokslą“, *Lietuvos scena*, 2009 m., nr. 4/17, p. 45–50). Tada susirinkę ir nutarėme pasiūlyti išleisti V. Maknio *Raštus* ir priešpastatyti kai kurioms dabar leidžiamoms teatrologijos ir Lietuvos teatro istorijos knygoms.

ML. *Kone 20 metų išleisti profesionalaus teatrologo dvitomiui – ar ne per ilgus laiko tarpus?*

A. Guobys. Tai rodo, koks pasipriešinimas klestėjo ir tebeklesti iki šiol. Kai kurie ir dabartiniai teatrologai, rašydami didesnes publikacijas arba mokslinius darbus, „užmiršta“

V. Maknį... Tai labai nemaloni istorija.

ML. *Kaip buvo atstatomas V. Maknio mokslinis laipsnis?*

A. Guobys. Nežinau, ar atkreipėte dėmesį, kad Maknys visą sovietų Lietuvoje viešpatavimo metų neturėjo jokio mokslinio laipsnio, nors buvo didžiausias Lietuvos teatro istorijos ir teatrologijos autoritetas. Visi jo moksliniai laipsniai ir vardai iš jo buvo atimti, prasidėjo „idėjiškai netinkamo“ Maknio šalinimas iš visų institucijų, kur tik jis įsidarbino nuo praėjusio amžiaus šeštojo dešimtmečio pradžios. Štai Lietuvos teatro istorijos tradicijų draugijos pastangomis 1991 m. nutarta teisybę atstatyti.

Susirinko solidi publika: Draugijos valdybos narys aktorius Henrikas Kurauskas, dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademijos profesorė dr. Algė Savickaitė, Klaipėdos universiteto Teatro pedagogikos katedros vedėjas prof. dr. Petras Bielskis, menotyros jokslių daktaras doc. Vitalijus Zabarauškas, habil. dr. Algis Samulionis, doc. dr. Aldona Adomaitytė ir kiti. Posėdyje nedalyvavo literatūrologas ir teatrologas būsimasis Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. Bronius Vaškelis, bet jis mūsų poziciją palaikė. Argi ne absurdas: V. Maknys buvo visų mūsų mokytojas, visiems mums savo medžiagą teikė, visi turime mokslo laipsnius ir vardus, o mūsų mokytojas neturi. Kai pradėjau dirbti Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje (tada Konservatorija), V. Maknys kvietė bet kada užėiti ir naudotis jo lentynose sukauptą medžiagą. Bet kurią temą dėstant ji buvo nepakeičiama. Visi mokytojo medžiaga naudojoms, iš jos rašėme ir vėliau gynėms mokslo darbus.

Žodžiu, tame susirinkime nutarėme kreiptis į Lietuvos mokslo tarybą, kuriai tuo metu vadovavo prof. Rimanas Petras Slizys. Jis mus pagyrė už gerą sumanymą, nes nuo režimo nukentėjusiems mokslininkams būtina atstatyti mokslo laipsnius. Liko tik nešti reikalingus dokumentus, o pradėti R. P. Slizys pasiūlė nuo Vilniaus universiteto rektoriaus prof. Rolando Pavilionio, kuris viską toliau sutvarkysiąs. Mat šis

Po Vytauto Maknio disertacijos gynimo: A. Samulionis, V. Limantas, J. Lankutis, P. Bielskis, A. Guobys, A. Gaizutis, S. Juknevičius, B. Vaškelis ir A. Vengris

TEATROLOGIJOS VERSMĖS

Režisierius Romualdas Juknevičius, 1956 m.

universitetas turėjo teisę teikti mokslo laipsnius. Mums atrodė, kad Pavilionis ir Maknys ne visai „limpa“ vienas prie kito, bet Sližys nuramino: „Pasakykite, kad atėjote nuo manęs ir „lips“.

Kad būtų drąsiau, pasiėmėme universiteto Kiemo teatro vadovą režisierių ir dramaturgą Vladą Limantą, rektoriui ant stalo padėjome V. Maknio Lietuvos teatro istorijos du toms ir visus reikalingus dokumentus, kurių reikia norint atstatyti jam daktaro mokslinį laipsnį. R. Pavilionis pažadėjo atidžiai peržiūrėti dokumentus ir paremti mūsų iniciatyvą.

Deja, jokio atsakymo nesulaukėme, V. Maknio byla, kurią pristatėme, taip pat dingo tarsi į vandenį. Susirgo R. P. Sližys, tad kreipėmės į tuomečio LR prezidento Algirdo Mykolo Brazausko patarėją švietimo, kultūros, mokslo ir religijų klausimais prof. Algirdą Gaižutį. Ir išties A. Gaižutis ėmė veikti: prie Vytauto Didžiojo universiteto ir tuometinio Lietuvos kultūros ir meno instituto buvo įkurtas doktorantūros komitetas, 1993 m. gruodžio 14 d. įvyko V. Maknio disertacijos gynimas humanitarinių mokslų (teatrologija) daktaro laipsniui gauti.

Akad. Jonas Lankutis – pirmasis oponentas, doc. dr. Antanas Vengris – antrasis. Komiteto pirmininkas buvo prof. A. Gaižutis, nariai prof. Ph. Dr. Bronius Vaškėlis, literatūros tyrinėtojas habil. dr. Algis Samulionis, doc. dr. Stanislovas Juknevičius ir aš. Baigėsi tuo, kad V. Maknio disertacija sėkmingai apginta už „Lietuvių teatro raidos bruožai“ I ir II toms ir bendrą mokslinių darbų indėlį į lietuvių teatro ir kultūros istoriją. Lietuvos mokslo tarybai nutarta siūlyti V. Makniui suteikti habilituoto mokslų daktaro vardą. Visi jautėmės pakylėti, V. Maknį sveikino į disertacijos gynimą atėję Lietuvos Konservatorijos (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija) dėstytojai ir profesorai, draugijos valdybos nariai, jo draugai ir bičiuliai.

ML. Teisybė nugalėjo?

A. Guobys. Tuomet dar ne visai nugalėjo. Toliau prasidėjo būtini tokiais atvejais rutininiai darbai. Atsakingi asmenys pasirašė protokolą, buvo sutarkyti reikalingi dokumentai, bet praėjo

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus archyvo nuotrauka

V. Maknys: „Šiame straipsnyje yra daug tiesos, apie ką mūsų teatrologija nekalba ne todėl, kad bijo, bet dėl to, kad savos mokyklos neturime! O jei ir turime, ji vis dar ne ant tų bėgių... Žūtbut reikia atkurti lietuviškos teatrologijos mokslus Vytauto Didžiojo universitete, kur būtų atsisakyta siauro sovietinio mokymo modelio ir vadovaujama Europos ir pasaulio mokyklų mokymo principais. Reikia atkurti tokią mokyklą, kokią kūrė B. Sruoga, V. Krėvė-Mickevičius, V. Mykolaitis-Putinas, A. Jakševičius. Tokios mokyklos skubiai reikia Klaipėdos universitetui. Juk jie rengia teatro žmones visai Lietuvai“. (Vytauto Didžiojo universitete Teatrologijos katedra buvo atkurta 1996 m., vedėjas prof. B. Vaškėlis, Klaipėdos universitete įkurta 1997 m., vedėjas prof. P. Bielskis.)

Jau po V. Maknio mirties, minint jo 100-to metų sukaktį, organizavome konferenciją Vilniaus pedagoginiame universitete, kurioje dalyvavo didelis būrys studentų, 14 prelegentų ne tik iš šio, bet ir iš Vytauto Didžiojo, Klaipėdos ir Šiaulių universitetų, taip pat iš Lietuvos teatro sąjungos, Lietuvos teatro istorijos ir tradicijų draugijos.

Vilniaus pedagoginio universiteto vadovybė prižadėjo įkurti V. Maknio vardo auditoriją. Deja, iki šiol jos nėra...

Emocijų sancaupose ir sankirtose

ML. Bet gal tik teatras ir teatrologija yra tokia tarsi užkerėta ir savaip nelaiminga sritis, kur tokie dalykai įmanomi?

Guobys. Apskritai teatras – tai emocijų sancaupos ir sankirtos. V. Maknio istorija tėra vienas pavyzdžių, atspindinčių gyvenimo, kūrybos ir profesinės veiklos realijas. Tokių pavyzdžių, manau, galėtume rasti daugelyje sričių. Tuo tarpu teatras – labai opus organizmas, o teko gyventi ir kurti nepaprastai sudėtingais laikais.

Kad nenugrimztų į užmarštį

ML. XX a. Lietuvos teatro istorijoje tik 1918–1940 metais lietuviškas teatras gyvavo prieš savosios, lietuviškos valdžios. Ir tai ne visas lietuvių teatras. Lenkijos atplėštame Vilniuje ir Vilniuje prieš lietuvių teatrą, tą patį „Vaidilos“ teatrą įvairias administracines priemones taikė lenkų administracija. Lietuviškam teatrui teko veikti vokiečių okupacijos metais, o 1945–1990 m. teko taikytis prieš sovietinės santvarkos reikalavimų. Ir tai į teatro spektaklius eidavome semtis lietuviškos dvasios.

ML. Še tau, boba, ir devintinė.

A. Guobys. Visiškai teisingas buvo aktorius H. Kurauskas, kuris išgirdęs, kad dingo V. Maknio disertacijos gynimo protokolai, sušuko: „Vadinasi, niekas nepasikeitė nuo Šekspyro laikų? Tas pats tironiškas valdymas?“ Ir padeklamavo skausmingąjį Hamleto monologą.

V. Maknys ilgai tylėjo. Ir tik po kelerių metų atėjęs į draugiją su ką tik išleista knyga Lietuvos teatro žygis (sudarytojas P. Bielskis, KL, 1999), atvertė režisieriaus Mamerto Karklelio straipsnį *Mirtinas pavojus* ir liepė man garsiai skaityti: „(...) Lietuvoje įsiviešpatavo išsigimusios ir degradavusios kultūrai ir menui vadovavimo formos ir priemonės (...), susikūrė sava nomenklatura: čia paklausą turi tik tam tikros krypties menininkai, kuriems nerūpi nacionalinės kultūros reikalai (...). Masinė kultūra jau paralyžiuo lietuvių tautos dvasią, jos sąmonę... Tai ji sugriovė moralę, iškreipė lietuvių grožio ir gėrio supratimą, išugdė egoizmą ir žiaurumą... Grožio konkursai, prostitutacija, kolektyvinis seksas, pornografija...“ Nustojau skaityti.

A. Guobys. Visa tai svarbu suprasti norint įvertinti ir V. Maknio indėlį į Lietuvos teatrologiją. Tai, ką šis kruopštus teatro tyrinėtojas padarė, būtina žinoti ne vien teatrinei visuomenei. Jeigu tai nueis į užmarštį, bus didelis nuostolis Lietuvos kultūrai. Be V. Maknio lietuviško teatro istorija taip pat būtų neįsvertė, labai keista ir visiškai nesuprantama. Jokios daugiatomės teatro istorijos neatstos V. Maknio tyrinėjimų ir įžvalgų, ypač jei tuose tomuose vis dar jaučiamos okupacijos metais suformuotos koncepcijos.

ML. Tokį teiginį reikėtų pagrįsti.

A. Guobys. Lietuvos teatro istorija pavadinti tomai pradėdami nuo 1935 metų ir tai yra konceptuali blogybė. Balys Sruoga turėjo apsiversti karste, nes šios istorijos sudarytojams,

tik studentai ir profesūra, bet ir Vilniaus miestiečiai.

A. Guobys. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teatro istorija – sudėtinė Lietuvos teatro istorijos dalis. Tokios nuostatos laikėsi ir Maknys. Esu tvirtai įsitikinęs, kad tai, ką po B. Sruogos Lietuvos teatro istorijos ir teatrologijos tyrinėjimuose padarė V. Maknys, ir yra tikroji Lietuvos teatro istorija.

Langas į tikrąjį Maknį

A. Guobys. Kartais girdžiu: „A, Maknys faktografas, surinko medžiagą ir paskelbė. O kur Gilesni apibendrinimai?“ Bet štai ką tyrinėdama V. Maknio archyvą pastebi Lietuvos literatūros ir meno archyvo darbuotoja Egidija Kaulakytė. Ji atkreipia dėmesį, kad iš V. Maknio rankraščių pernelę

Režisierius, teatrologas, humanitarinių mokslų daktaras Petras Bielskis Vytauto Maknio „Raštų“ dvi toms pristatymo metu Lietuvos teatro, kino ir muzikos muziejuje

kaip teigė V. Maknys, brangiausi du asmenys – režisierius A. Oleka-Žilinskas ir V. Kapsukas.

ML. Nuo kada reikėtų pradėti?

A. Guobys. Nuo lietuviško sodžiaus vaidinimų. Apie tai jau esame kalbėję.

ML. Bet juk tie vaidinimai – tai modernios lietuvių tautos teatro pradmenys, XIX a. antrosios pusės kultūrinis reiškinys. O Lietuvos teatras turėtų aprėpti ir XVII a. Vilniaus Žemutinės pilies operos vaidinimus, ir dar senesnius Vilniaus jėzuitų kolegijos ir Vilniaus jėzuitų akademijos (universiteto) studentų vaidinimus, teatralizuotas studentų eisenas. Šios aukštosios mokyklos gyvenimas sunkiai įsivaizduojamas be studentiško teatralizuotų renginių, į kuriuos rinkdavosi ne

uolūs sovietiniai redaktoriai „išvalė“ visus šio autoriaus vertinimus, paliko tik faktus.

ML. Padarė Maknį faktografu.

A. Guobys. Būtent. Todėl E. Kaulakytės viešai išsakytas pastebėjimas atveria langą į tikrąjį Maknį, kuris buvo paslėptas nuo tarybinio skaitytojo. Tokioje pačioje padėtyje buvome atsidūrę visi mes, kuriems teko studijuoti teatrologiją. Rengiant mokslinį darbą reikėjo išsispausdinti tam tikrą kiekį straipsnių ir nesvarbu kokiuose leidiniuose. Svarbu, kad išsispausdintu. Vertinant tuos straipsnius dažnai kildavo priekaištų: nėra įvertinimo, apibendrinimo, visur plika faktografija. Bet kaip tu apibendrinai, jeigu iš pateiktų penkių mašinraščių puslapių redakcija palieka du puslapius, o visus vertinimus išbraukia?

ML. Taip išdistiliavus teatrologų publikacijas ko buvo siekiama? Neparodyti tikrosios teatro vertės, pakirsti šaknis, iš kurių tauta semiasi gyvybės?

A. Guobys. Siekta sumenkinti praeities kultūrą, pakirsti pasididžiavimą praeitimi. „Pagalvok, statė spektaklius, vaidino. Na ir kas?..“ Bet pamėginkime įsigilinti, koks buvo laikmetis, kokius veikalus statė, kokias idėjas kėlė ir kaip vaidino, kokią poveikį žiūrovams ir tautai turėjo. Štai čia ir prasideda svarbiausia. Bet tai, kas svarbiausia, labiausiai ir erzinavo buvusios santvarkos ideologus.

Labai gaila, kad vertinant praeities teatrą kartais neatsižvelgiama į to meto sąlygas. Svarbiausi dalykai į spaudą neprasiskverbė, nes toje spaudoje didžiausią įtaką turėjo būtent aptariamų reikalavimų uolūs vykdytojai. V. Maknys vieną kartą pasiguodė: „Daugiau nerašysiu į jokią spaudą. Parašiau septynis puslapius, o atspausdino vieną sakinį iš viso rašinio: „Maknys mums rašo...“. Šitaip daug žmogų.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Literatūros ir meno archyvo darbuotoja Egidija Kaulakytė ir Vytauto Maknio „Raštų“ I ir II tomų sudarytojas Aleksandras Guobys

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Profesorė Elena Eringienė Moncevičių giminės veidrodyje

■ Atkelta iš 1 p.

kokie išraiškingi, priverčiantys mąstyti ne vien apie buitį, bet ir būtį. Pradedu suprasti, kad žodis „paprasti“ šiuo atveju visiškai netinka. Tariamame papras-tume kartais atsiskleidžia didžiosios gyvenimo vertybės, kuriomis ir gyva mūsų tauta, išlikusi po amžiais truku-sių lenkinimų, rusinimų, ilgus dešim-tmečius užsitęsusio sovietinimo.

Bado streikas dėl mokyklos

Mintimis pasekime mergaičiukės banguotais plaukais iš Mončių kaimo kad ir trumpą gyvenimo atkarpą. Gal ji padės mums suprasti, kaip formuo-jasi žmogus, iš kokių gimtinių šulinių ar šaltinių semiasi gaivaus vandens, kuriuo malšina troškulį visą likusį gy-venimą.

Profesorė kilusi iš paskutiniųjų Moncevičių šeimos buvusiam Mon-čių kaime. Jos mama – Teresė Virši-laitė (1900–1951), tėvelis – Vytautas Moncevičius (1902–1961) išaugino devynis vaikus (viena dukrytė mirė trijų mėnesių). Visi gimė ir augo tame pačiame 1823 m. suręstame name, kuris bent jau nuotraukose nedaro labai didelio įspūdžio, nors močiutės pasakojimu, tai buvęs L raidės formos namas su 3 kaminiais. Tačiau troba kaip troba, anoks ten dvaras, labiau primena ūkininko sodybą, bet ne dva-relį, tegu ir plikbajorio. Įspūdis gali būti ir klaidinantis, nes nuotraukos perteikia jau nugyventą sodybą. Ir vis dėlto tai giminė, tokia vienintelė ir nepakartojama.

Elenutė mokėsi Mončių keturių skyrių pradžios mokykloje, bet nedaug trūko, kad tie skyriai jos gyvenime būtų pirmieji ir paskutiniai. Mat tėvai buvo nusprendę, kad šitiek mokslų mergaitėi pakaks, nes šeima gausi, tėvams sunku verstis, o pagalbininkė namų ūkyje reikalinga. Kai 1937 m. rugsėjo 1-ąją Elenutė jau ne pati išsirengė į moks-lus, bet nuvedė brolių Petrą ir Mončių pradžios mokyklos pirmą skyrių, mo-kytoja Petronėlė Mačernytė-Laučienė

Prof. Elena Eringienė sveikina jos pirmosios mokytojos Petronėlės Mačernytės-Laučienės dukra kalbininkė dr. Jūratę Laučūtę, pristatant naują knygą Kretingos Motiejaus Valančiaus bibliotekoje; pirmame plane profesorės dukros gydytojos Elena Eringytė-Grikiėnienė ir Vaiva Eringytė

labai nustebo: tokia gabi mokinė ir neišvažiuo toliau mokytis?

Mokytojos priekaištai krito į pa-rengtą dirvą, nes meilę knygai ir moks-lui mergaitėi įžiebė močiutė Marija Racevičiūtė-Moncevičienė, Palangos progimnazijos auklėtinė. Gal todėl visai neatsitiktinai ne tik tėvams, bet ir seneliams dedikuota naujoji knyga. Trumpai tariant, Mončių mokyklėlėje palikusi broliuką ir grįždama namo mergaitė jau buvo tvirtai apsispren-dusi, kad jai reikia mokytis. Ašaros ir „bado streikas“ tėvams turėjo būti svarus įrodymas, kad apsisprendimas baigtinis ir neatšaukiamas. Močiutė, kuri gyveno kitame trobos gale, šį Eliu-sės apsisprendimą palaikė, o tėvas prie-šinosi tris paras, bet toliau neįstengė. Atlyžo, pakinkė arklį ir nuvežė dukterį į Darbėnų mokyklą tęsti mokslų.

Vėliau mokslus tęsė Palangos ir Kretingos gimnazijose. 1940–1944 m. Kretingos gimnazijoje buvo pirmoji mokinė klasėje, o 1943 m. išrinkta gimnazijos pirmąja mokinė. Paskuti-nius metus mokėsi Skuodo gimnazi-joje, kuri buvo iškelta į Mosėdį, nes 1945 m. pavasarį Skuodas apšaudytas iš Liepojos fronto – prie Baltijos jūros prispausti vokiečiai atsidūrė „Kuršo katilė“ ir atkakliai priešinosi.

Vidurinių mokslų Elena Monce-vičiūtė vienintelė iš Kretingos rajono baigė aukso medaliu. Šis faktas buvo paminėtas rajono spaudoje, bet me-dalininkės pavardė nebuvo nurodyta. Maža to, Kretingos apskrities švietimo skyrius jai neišdavė charakteristikos pažymėjimo, būtino kiekvienam no-rinčiam stoti į Vilniaus universitetą. Kas nutiko? Per brandos atestato tei-kimo iškilmes Skuodo gimnazijoje

aukso medalininkė pasakė išleistuvių kalbą, kurioje buvo užuominų apie Sibiro tremtinius. To pakako. Leidi-mo stoti į universitetą nedavė ir LTSR švietimo ministras Juozas Žiugžda, pas kurį abiturientė buvo nuvažiavusi. Visas didžiausias svajones teko derinti su gyvenimo realybe.

Aštuoniolikmetės močiutės piktumo priežastis

Štai tada gabuolė abiturientė ir pradėjo mokytojauti Šatraminių ketu-rių skyrių pradžios mokykloje. Galima suprasti ir kaip persitvarkymą darbu – kad ateityje per prakalbas nekalbėtų, kas valdžiai nepatinka. 49 visų skyrių mokiniai vienoje patalpoje – visus reikėjo suvaldyti ir užimti užduoti-mis. Aštuoniolikmetė mokytoja viena mokė visų dalykų, nes taip reikėjo. Nuotraukose su Šatraminių mokiniais mokytoja visur vienoda: sėdi rankas sunėrusi ant krūtinės, veido išraiška rūsti. Kai profesorės dukraitės Rūta ir Gintarė Grikiėnytės stalčiuje aptiko tokios neįprastos savo aštuoniolikme-tės močiutės su mokiniais nuotraukas, labai nustebo, nes tokios rūšios moky-tojos tikriausiai dar nebuvo mačiusios. Taip pat ir savo močiutės. Ji paaiškino savo piktumo priežastį – kad vaikai klausytų.

Ir klausė, neklusniusius palikdavo po pamokų, o tai buvo labai griežta bausmė. Nepamirškime, kad tais lai-kais bent jau kaimo mokyklų mokiniai savo mokytojus labai gerbė ir jų klausė. Jaunąją mokytoją gerbė ir jų tėveliai. Suprantama dėl ko – jai patikėtą darbą ji dirbo iš širdies. „Šios jaunos moky-tojos laukia didelė ateitis“, – kalbėjo Šatraminių kaimo žmonės, o juk ne apie kiekvieną taip pasakoma. Kartą iš gretimo Daukšių kaimo nepažįstama moteris atsivedė aštuonmetę mergaitę ir paprašė mokytojos ją pasiimti kartu gyventi, mokyti ir ja rūpintis. Mat tėvas girtuoklis, mergytės gyvenimas – ne pyragai.

Tokios atsakomybės už tą mergaitę aštuoniolikmetė mokytoja negalėjo prisiimti, nes ir sąlygų neturėjo, bet ši istorija profesorės ligi šiol neapleidžia. Nuo to meto ėmė svajoti apie mokyklą bedaliams vaikams ir ši mintis neslops-ta. Profesorė apie didžiausią gyvenimo svajonę kalbėjusi ir per knygos prista-tymą, jaučiasi jos taip ir neįgyvendini-nusi. Susitikimuose su žmonėmis ir spaudoje visados prašo nedovanoti

Naujosios knygos viršelis

jai gėlių per jubiliejus, geriau paauko-ti pagal išgales Lietuvos vaikams. Po akcijos vieno jubiliejaus metu 1300 surinktų litų E. Eringienė pervedė į SOS vaikų kaimo banko sąskaitą, kitą kartą panašiam renginyje paauko-tą 300 litų sumelę įnešė organizacijai *Gelbėkite vaikus*.

Į savo gyvenimo tiesiąją

Grįžkime į tuos laikus, kai jaunoji mokytoja dirbo su pusšimčiu Šatra-minių mokyklos mokinių. Dauguma jų išėjo į žmones, geruoju mini savo mokytoją. Uoli mokytoja metų pabai-goje gavo Kretingos apskrities švietimo skyriaus leidimą stoti į Vilniaus peda-goginio instituto Matematikos-fizikos fakultetą neakivaizdinio būdu ir vykti

Kretingos M. Valančiaus bibliotekos skyriaus vedėja Nijolė Raudytė pradeda knygos pristatymo popietę; sėdi knygos bendraautorai matematikas Petras Moncevičius ir oftalmologė Elena Eringytė-Grikiėnienė

Tarp Kretingos miesto įžymybių vienuolio kunigo ir gydytojo Ambraziejaus Pabrėžos asmenybė: Kretingos centre jam pastatytas paminklas (skulptorius Algirdas Bosas)

į žiemos sesiją. Sportininkų kalba kalbant, mūsų rašinio svarbiausioji herojė išėjo į savo gyvenimo tiesiąją, kuri ją atves į mokslinės veiklos kelią, leis įgyvendinti daugelį svajonių, nors gyvenimas nebus vien rožių žiedais klotas. Likimas barstys po jos kojomis ir spyglių, tarsi iki galo norėdamas išbandyti šios žemaitės moters stiprybę.

Eleną Moncevičiūtę traukė medicina, nors mokykloje sekėsi matematika, fizika ir kiti dalykai. Kodėl rinkosi ir galų gale savo likimą susiejo su medicina? Tvirtina, kad galvosėną ir apsisprendimą paveikė karo metų išpūdžiai. Matė tiek daug žmonių vargo, kančių ir skausmų, kad tik medicinoje įžvelgė didžiausias galimybes veiksmingiausiai padėti žmonėms. Todėl ryžosi iš Pedagoginio instituto neakivaizdinio skyriaus pereiti studijuoti į Vilniaus universitetą. Kaip aukso medalininkei jai buvo paprasčiau, tad 1946 m. prieš rugsėjo pradžią kartu su kitais dokumentais į universitetą pristatė ir Kretingos apskrities švietimo skyriaus išduotą tą pačią charakteristiką-leidimą studijuoti institute lyg apeidama draudimą stoti į Vilniaus universitetą. Tokio dokumento pakako, be egzaminų buvo priimta į Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą gydymosi medicinos specialybę.

Mažo raštelio magiška galia

Nuo Vilniaus universiteto prasideda visiškai naujas Elenos Moncevičiūtės gyvenimo etapas. Ligi tol buvo daug vingių, už kiekvieno iš jų buvo galima užkliūti ir gyvenimas būtų pakrypęs visai kita linkme. Stipri žemaitės asmenybė, iš šeimos nuo mažens įgijusi diegusias katalikiškąsias vertybes, išlavinusius įgimtus gabumus, nepaisydama nepalankių aplinkybių, sugebėjo prasiveržti į savo gyvenimo maratono tiesiąją. Mokslininkės karjerai nesirengė, net ir nesvajoto. Tiesa, buvo aktyvi studentų mokslinės draugijos narė, parengė ir perskaitė 11 pranešimų SMD konferencijose. Atrodo, kad tikrasis postūmis į mokslą buvo prof. Vytauto Girdzijausko raštelis vienos SMD konferencijos 1951 m. metu, kai E. Moncevičiūtė buvo priešpaskutinio

kurso studentė. Profesorius rašė esąs sužavėtas jos pranešimu – rimtu, pagrįstu, giliu, skirtu subtiliems žmogaus organizmo atsparumo mechanizms. Profesorius primygtinai skatino imtis mokslinių tyrinėjimų veiklos, gilintis į literatūrą, kaupiti klinikinę ir eksperimentinę medžiagą, pranašavo puikią mokslininkės ateitį.

Atrodytų, tik raštelis, atėjęs per konferencijos dalyvių rankas, bet jis turėjo magišką reikšmę, suteikė pasitikėjimo savo jėgomis ir nukreipė tikslingai mokslininkės veiklai. Žinoma, iki darbo pradžios mikrobiologijos ir onkologijos kryptyje, savitos navikinių ligų kilmės teorijos suformavimo dar turėjo praeiti ne vieni metai, bet postūmis buvo duotas. Jų buvo dar ne vienas, ir kas pasakys, kuris iš jų svarbiausias?

Daugiašakė ir daugiašaknė knyga

Didelis profesorės laimėjimas, kad paskutiniosios knygos leidybai ji sugebėjo suburti visą plačią Moncevičių giminę. Ir ne vien ją, ką byloja knyga puošiantis garbingų žemaičių gimininių herbai. Knyga reprezentuoja ne tik ant viršelio įdėtas žemaičių bajorų Moncevičių herbas *Slizenis*, bet ir kitų žemaičių gimininių herbai. 4-ame priešlapyje pristatomi Rimkevičių herbas *Pobogas* ir Choromanskių herbas *Liubičius*, o 3-iame viršelyje puikuojasi Poplavskių herbas *Tėaska* ir Racevičių – *Buivolo galva*. Heraldikos mėgėjams tai jau savime patraukli ir informatyvi knyga, krašto ir mokslo istorija besidominčiam pravers įvairiais ir gal skirtingais aspektais, o medikui, ypač onkologijos ir imunologijos krypties atstovams – tai veikalas apie jų kolegės ilgametę ir labai produktyvią mokslinę veiklą. Daugiašakė, ir jei taip galima išsireikšti, daugiašaknė knyga. Jeigu giminės istoriją įsivaizduosime kaip plačiašakį medį, o genealogijos tyrinėtojai būtent tokiu vaizdiniu remiasi, tai nėra viena iš tų šakų nežaliuos ir negyvuos, jei nebus medžio šaknų.

Dedikacijoje rašoma, kad knyga skirta brangiems seneliams Marijai Racevičiūtei ir Leonui Moncevičiams, Barborai Šedvydytei ir Jokimui Virši-

lams, tai pat tėveliams Teresei Viršilaičiai ir Vytautui Moncevičiams atminti. Vien tėveliais ir seneliais knygos sudarytojos nesitenkina, užgriebia daug platesnį ir gilesnį giminės praeities klodą. Per du šimtai knygos puslapių (iš 748-ių), visa antroji knygos dalis pavadinta *Moncevičių gyvenimas šimtamečių topolių paunksmėje*, skirta Moncevičių giminės šaknims, kurios persipynusios su Poplavskiais, Racevičiais, Rimkevičiais, Choromanskiais ir kitomis giminėmis.

Pateikiama nemažai išsaugotos dokumentinės medžiagos ir tai knygai suteikia solidumo ir dar didesnės išliekamosios vertės. Kad ir Poplavskių giminės genealogijos išrašas iš Lietuvos Vilniaus gubernijos bajorų knygų ir to išrašo faksimilė. Tokių ir panašių išrašų Lietuvos bajorams prirėkė po to, kai Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1795 m. buvo okupuota Rusijos. Užgrobtame krašte net 15 proc. gyventojų pasirodė besą bajorų laisvėmis privilegijuotų gyventojų, kai Rusijos imperijoje tebuvo vos 3 proc. bajorų. Su tokia „nelygybe“ carinė valdžia nesitaikstė, nes net jei didelė dalis tų bajorų ir buvo praradę savo turtus ir įtaką, neretai vienodai su valstiečiais dirbdavo žemę ir taip pelnėsi duoną, bet garbės ir orumo nesijautė praradę. Jie nepamiršo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės idealų, juose gyva buvo istorinė savimonė, o pavergtos tėvynės laisvė buvo jų svajonių išsipildymo viršūnė. Svajonėmis neapsiribota, veikta tėvynės labui, ką parodė napoleonmetis, kai Lietuvos ir Lenkijos bajorai palaikė Europos didįjį žygį į Maskvą, nes tikėjosi po laimėtos kampanijos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir savo teisių atstatymo. Kitaip tariant, bajorai visados buvo tas sausas parakas, kuris tik ir laukė progos užsiliepsnoti. Tą akivaizdžiai parodė 1831 ir 1863 m. sukilimai.

Caro valdžiai nebuvo jokia paslaptis, kokią priešišką jėgą pavergtame krašte sudaro Lietuvos bajorija. Prasidėjo Lietuvos bajorų persekiojimas, pareikalauta dokumentais įrodyti savo priklausomybę bajorų luomui. Ši prieš Lietuvos bajorus taikyta represinė priemonė genealogams ir istorikams dabar bent tuo pasitarnauja, kad XIX a. Lietuvos bajorus privertė nupūsti dulkes nuo senų skrynių, kuriose buvo saugomi jų giminės išlikę dokumentai. Blogiau buvo tiems, kurie per karus, gaisrus, ir kitas ištikusias nelaimes senųjų giminės privilegijas patvirtinančių dokumentų nesugebėjo išsaugoti. Prasidėjo dokumentų karštligiškos paieškos, nors lig tol tų senų popierių nelabai kam prirėkdavo. Lietuvos bajorai staiga susirūpino savo

genealogijos šaknų paieškomis ir ypač dokumentišku tų šaknų patvirtinimu. Giminės genealogija susidomėjo ir plikbajoriai, kurių ligtolinis pasididžiavimas buvo tik onoras ir šoblė prie šono, tegu kartais ir medinė.

Iš Jotvos žemės atėjo į Žemaitiją

Iš Poplavskių giminės genealogijos išrašo aiškėja, kad giminės pradininkas Simonas Janovičius Poplavskis bajorų titulu buvo pagerbtas Lenkijos Karūnoje, Bransko kunigaikštystėje, turėjo paveldimą valdą Sinevičiuose ir davė gyvybę sūnams Mikalojui ir Stanislavui. Įdomu, kad Bransko pavietas ir bajorų savivaldos centras į pietvakarius nuo Gardino (už 120 km) dokumente vadinamas kunigaikštyste, į ką dėmesį atkreipė ir prof. Kazys Eringis, vienas iš senųjų giminės dokumentų vertėjų.

Profesorę Eleną Eringienę sveikina buvusi Šatraminių pradžios mokyklos (1945–1946 m.) mokinė Marytė Bauzytė-Stankuvienė

Jis, beje, spėjo, kad Poplavskių pavardė galėjusi kilti nuo Plavkos ar Plavskos upelio vardo Gardino krašte. K. Eringis net daro atsargią prielaidą, kad Pietų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės jotvingių (Jotvos) bajorai Poplavskiai dalyvavo 1794 m. Kosciuškos sukilime, gal ir 1812 m. Napoleono karo žygyje, dalis žuvo ar išmirė ir tik 1819 m. jų palikuonys įrodė savo bajorišką kilmę. Kuo remdamasi taip tvirtino, ne visai aišku, bet jo pastabos įdėtos į knygą.

Kaip Poplavskiai atsidūrė Žemaitijoje? Grįžkime prie Simono Janovičiaus Poplavskio sūnaus Mikalojaus Simonovičiaus Poplavskio. Tai jo vaikaitis Juozapas Poplavskis persikėlė į Žemaitijos kunigaikštystę. Sunku pasakyti, ar pirmasis iš giminės savo likimą susiejo su Žemaitija, bet ilgainiui Poplavskių palikuonis sutinkame įvairiose Lietuvos vietovėse. Dokumentuose pirma-

pradė Poplavskių buveinė Žemaitijoje nurodoma Daukintiškių dvarvietė Pabutkalnio apylinkėse į pietus nuo Užvenčio miestelio. Idant visai nepasiklystumė genealogijos ir vietovių labirinte, pasakysime tik tiek, kad vienas iš Poplavskių – Domykas – bajorystę patvirtinančią diplomą Telšių pavieto įstaigoje užregistravo 1820 m. balandžio 8 dieną. Tas pats dokumentas bajorų seimelyje registruotas 1827 m. balandžio 8 d., o 1832 m. sausio 22 d. – Imperijos žinyboje. Iš tų bajorystės patvirtinimų daug kas aiškėja.

XIX a. pradžioje bajorus Poplavskius sutinkame Lenkimų apylinkėje dabartiniame Skuodo rajone. Benediktos Poplavskytės-Racevičienės dukros (profesorės Elenos Moncevičiūtės-Eringienės močiutė) dėka nuo XIX a. vidurio jau ne tik dokumentai, bet ir žmogiškoji atmintis gali padė-

ti. Profesorės močiutės atmintis, o ji buvo pavydėtina, siekė plačiai ir toli. Pasakysime ir daugiau. Jeigu ne Marija Racevičiūtė-Moncevičienė, tai dar nežinia kaip būtų susiklostęs jos vaikaitės Elenutės likimas. Galimas daiktas, būtų viena iš daugybės Žemaitijos darbštuolių, puiki mama ir močiutė, bet apie jos laimėjimus moksle tikriausiai nieko negirdėtume, nes jų ir nebūtų. Gyvenimas galėjo pasisukti visai kita linkme.

Visada malonu aptikti pirminę priežastį, tada lengviau suvokti ir pasekmes. Tai štai močiutės Marijos įtaką būsimosios profesorės likimui, vadinasi, ir jos darbams tiesiog būtina prisiminti, bet tą padarysime kiek vėliau, nes viskam savas laikas.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Kretingoje susiję Moncevičių genties nariai

MENAI

Profesionalūs tapytojai pasirinko Vilnių

Saulius KRUOPIS

Vilniaus tarptautinis tapybos pleneras, vykęs visą rugpjūčio mėnesį, baigėsi paroda *Karolinos* viešbutyje. Jau daug metų Vilniuje nevyksta jokio miestui skirtu plenero. Anksčiau tokias menininkų stovyklas organizuodavo miesto savivaldybė. Deja, ši tradicija jau senokai nutrūko. Daugeliui netikėta, bet geranoriška *Karolinos* viešbučio vadovų valia ir privačia iniciatyva vėl atkurta Vilniaus tapybos plenerų dvasia.

Parodos ekspoziciją padėję rengti Edmundas Atkočiūnas ir M. K. Čiurlionio namų direktorius Stasys Urbonas pastebėjo, kad tapytojų drobėse dominuojantys Vilniaus bokštai, gausūs miesto tiltai, šv. Kristoforo siluetas, Katedros kolonos ir abstraktaus ekspresionizmo pliūpsniai leido gausiam žiūrovų būriui pažvelgti į savo miestą kitu kampu. Vilniui ypač susižavėjo svečiai iš Latvijos ir Rusijos. Maskvietės menininkės Tamara Grigorjeva ir Natalia Yankovskaya žavėjosi ir naujausios architektūros pavyzdžiais Vilniuje. Jos tapė monolitinius namus, tiltus ir estakadas. Tarp pilkų masyvų matėsi ir miesto žalieji plotai. Tą pačią temą, tik kitokia estetinė išraiška – laisva ir neįprasta spalvine gama, – pateikė iš Rygos atvykęs Dace Gaile ir Ieva Naglina: vaizduojamas tiltas, akcentuojami meniniai objektai po tiltu.

Tačiau Vilnius gali pasigirti ne tik talais, bet ir vaizdžiomis krantinėmis,

kurios sužavėjo igralinietę Nijolę Kujalytę. Menininkė Skaidrė Butnoriūtė savo kūrinyje *Prie Katedros* vaizduoja būrelį jaunų žmonių, galbūt atėjusių į pasimatymą, o gal tiesiog besidžiaugiančių gyvenimu... Aplink užuoma mašinos, troleibusai ir kažkur skubantys žmonės. Šioje drobėje viską nulėmia netradicinė kompozicija, akinanti šviesa ir didžiosios Katedros kolonos, skendinčios šešėlio mėlyje.

Užupio Respublikos tapytojai, maestro Romualdas Kunca ir Giedrius Bagdonas nesiblaško – jiems pakanka mylėti ir tapyti Užupį. Vienas nutapo savo namą-dirbtuvę, kitas – vaizdą iš savo namo lango į cerkvę. Šiaulių universiteto dėstytojas Edmundas Birgėla vengia tiesiogiai vaizduoti miestą – jam pakanka, kad merginos muzikantės Noatė, Dorėja ir Elėja instrumentais groja savo melodiją, skirtą Vilniaus miestui... Taip persikeldami į Senamiesčio gatvelės aptinkame jau kitokį

Vilnių, perteiktą Vinco Matonio bažnytinio Vilniaus bokštuose.

Tapytojas Linas Gelumbauskas minimalistine maniera ekspresyviai šaudosi spalvomis. Jis estetizuoja drobės paviršių šviesių spalvų tonais, nulydindamas nuo objekto detalizavimo ir smulkaus piešinio imitavimo. Ta pati energija, tik jau kita išraiška ir jausena, perteiktas minimaliomis priemonėmis metrinėje drobėje miesto simbolis Šv. Kristoforas. Įspūdingo kūrinio autorius – šiaulietis tapytojas Ugnius Ratinas, kuriantis vaiduoklių ir kitokių nenustatytų personažų scenas. Jo kolega, taip pat šiaulietis tapytojas Dalvis Udrys pasidavė Sauliaus Kruopio netikėtai idėjai – tapyti dvimertines drobes erdvioms *Karolinos* viešbučio erdvėms. Taip gimė didžiulė Dalvio spalvinė kompozicija, kupina keisčiausių personažų, persipynusiose neįtikėtinos tarpusavio istorijose sukurdami regimą ir neregimą efektą. Tokio įspūdingo dy-

džio drobę jis tapė ant viešbučio stogo, kepinant 30 laipsnių karščiui. Kitos dvi, jau mažesnės jo drobės, vaizduoja Senamiesčio siluetus, bokštus ir namų stogus. Jo kūriniai papuoštų daugelį interjerų. Tai išduoda teptuko potėpiai, rankos miklumai, spalvinės gamos suderinimas ir paveikslas paviršius.

Radviliškietis Martynas Gaubas visus nustebino jau retu žanru – grotesku. Jis vaizduoja savo dėstytoją E. Birgėlą, klūpintį ties viešbučio skulptūra, susiraičiusia gyvate, ir kiekvieną vakarą bučiuojantis ją vietoj Šiauliuose paliktos uošvienės. Tikra istorija, tikri menininkai, tikros plenero nuotaikos.

Alytiškė Skaistė Elena Radzevičiūtė, jauniausia plenero dalyvė, dar studentė turėjo neįkainojamą galimybę tapyti greta pripažintų menininkų. Ji džiaugėsi atradusi naują išraiškos priemonių ir plenero metu išmokusi tapybos paslapčių. Vilnietis Rimtas Tarabilda pateikė drobę, vaizduojančią

Pilies gatvę, tikrą skruzdėlyną – šimtus praeivių, lyg tai būtų miesto šventė ar eisena. Įdomu, kad būtent Vilniui skirtas jo diplominis darbas, reprodukuotas 1968 m. atskirame leidinyje, o dabar ir pristatytas. Šiandien tai labai retas leidinys.

Tapytojui S. Kruopiui, plenero kuratoriui ir šių eilučių autoriui, norėjosi tapyti *Karolinos* viešbutį, jo nuolatinį ritmą, konferencijas ir šimtus pasipuošusių, labai susireikšminusių žmonių su blizgančiais dokumentų segtuvais ir paskendusiais šūsnysse baltų popierių... Akivaizdi linksma ironija kostiumuotiems jaunuoliams, kurie dairosi į šalis, nes dirbti jiems trukdo dailios moterų figūros, o ypač jų kojos, kai jos žingsniuoja raudonais kilimais... *Karolinos* viešbutis pasipuošęs net 18 naujai sukurtais meno kūrinių, kasdien laukia naujų svečių, rudens konferencijų maratono ir meno gerbėjų.

Mums svarbiau rengti mokinius Lietuvai – Europoje ir taip esame

Dr. Egidijus MAŽINTAS

Lietuvos švietimo sistemos reformos sumanytojams ne tik trūksta suvokimo, kokioje šalyje gyvename, kokią švietimo sistemą ir pedagoginę kultūrą turėjome, bet ir paprasčiausios savigarbos ir moralės. Juk apčiuopiama žala valstybei darantys valdininkų sprendimai, į kaltinamųjų suolą nepasodinta nė vieno korupcijos židinio puoselėtojo ministerijose, Seime ar Vyriausybėje, juo labiau švietimo sistemos iniciatorių ar ideologų. Tai primena sunkvežimio vairuotoją, kuris, norėdamas išvažiuoti iš miško, sukiojasi tai kairėn, tai dešinėn, arba vėl grįžta į tankmę, o žemėlapiu nesinaudoja, nes nemoka.

Šiandien netrūksta specialistų ir daugelio mokslininkų įsitikinimo, kad pradėta Lietuvos švietimo reforma, mokyklų tinklo pertvarka tapo „griauvančiu interesų grupių susidorojimo su mokymu procesu“. Nenuostabu, kad siautėjantis švietimo ciklonas, sėjantis sumaištį jaunų žmonių protuose, kolektyvuose, bendruomenėse, vyksta tylint pilietinėms institucijoms, o šviesuomenės norų niekas nepaiso. Sumaištis visoje švietimo sistemoje jau davė savo rezultatą – gabiausi studentai renkasi užsienio šalių universitetus. Skaudžiausia, kad išvykstančios šeimos (balandžio-liepos mėnesiais išvyko daugiau kaip 40 000 asmenų) į kitų šalių mokyklas vien šiais metais rugsėjo 1-ąją palydės apie 20 000 mokyklinio amžiaus Lietuvos vaikų. Lietuvoje sumažės mokyklų, kurias jau nusižiūrėjo užsienio verslininkai – jos bus paverstos viešbučiais, grožio salonais, restoranais, tarptautinio verslo banginių tapyklomis. Su pigia darbo jėga – lietuvišiais samdiniais. Šiandien nėra rimtų argumentų, kodėl reikėjo pertvarkyti mokyklas. Didesnę nuostabą kelia tai, kad matydami nesklaidžiai vykstantį reformos (griovimo) procesą tylėjo ir tyli net švietimo reformos autoritetai. Per 20 nepriklausomybės metų žmonių europinės tapatybės ieškotojų, lietuviškos tautinės mokyklos naikintojų gretos patrigubėjo, tačiau aktyvių europinių modelių dainių indėlis į Lietuvos mokslą, kultūrą, švietimą liko tik šnipštas. Skaudu, kad eiliniai žmonės, žiniasklaida plovė smegenis šiais šalių politikų ir pedagogų švietimo sistemos ateitį. Geriausias pavyzdys – nuolat kritikuojamą Baltarusiją, Rusiją, Kazachstaną. Šių šalių aukštosiose mokyklose ir universitetuose mokosi maždaug milijonas užsieniečių. Į švietimo sistemą jie investavo milijonus dolerių, kad baigę mokslus studentai grįžtų į savo tėvynę. Kiek užsienio studentų mokosi reformų krečiamoje Lietuvoje? Kelios dešimtys. Supliuško ir visa aukštojo mokslo reforma, nepasiekusi tikslų pleišėja vos tik pradėjusi. Manychiau, turėtų įsikisti Vyriausybės vadovas ir Prezidentė: „Gerb. Ministre, visai jūsų komandai sustabdomas atlyginimas, nes visi tupime duobėje dėl jūsų kaltės. Malonėkite išsėbti košę, kurią užvirėte“. Deja. Įdomiausia, kad Lietuvoje demokratiją daugiausiai diegė asmenys, kurie niekada negyveno demokratijos sąlygomis, ir niekad neturėjo jokio supratimo apie demokratinę institucijų veiklą. Tai žmonės su partijų vėliava, po demokratinę reformų skraiste kūrė korupcinę, gaujų principų veikiančią bandos interesus

ginančią sistemą, pripumpuotą dėdžių, tetų, vaikų, anūkų. Negi neskauda širdies, kai beprasmiškai ardomos gerai dirbančios mokyklos, kai vaikai varu varomi iš jiems mielos aplinkos? Kaip reikėtų visa tai sutvarkyti – atsakyti tikrai nelengva.

Kalbinu Vilniaus Gabrielės Petkevičaitės-Bitės suaugusiųjų mokymo centro, praėjusiais metais atšventusio 15 metų jubiliejų, direktorių Gintarą JURKEVIČIŲ, kuris vadovauja šiai mokymo įstaigai nuo pirmųjų dienų. Matematiko diplomą turintis G. Jurkevičius turėjo viziją performuoti centrą į respublikinį mokslo ir kultūros židinį, aukštaitis, puikiai išlaikęs savo krašto tarmę, sėkmingai siekia ambicingų tautiškų lietuvių skatinančių tikslų.

Egidijus Mažintas. *Kaip galima racionaliai paaiškinti reiškinį, kai griauvančiam gerai funkcionuojanti mokykla? Tai panašu į nesuipratimą arba net į priešišku jėgų veikimą Lietuvos valstybėje; – klausia pedagogų leidžiamas savaitraštis „Dialogai“. Kodėl 20 metų mokyklos stumdomos dėl neiškių tikslų, vaikai varinėjami iš vienos ugdymo įstaigos į kitą?*

Gintaras Jurkevičius. Švietimo sistemoje dirbantys pedagogai niekada neturėtų pamiršti, kad jie dirba dėl vaikų, moksleivių, kurie kurs ateities Lietuvą. „Neužsimerkime prieš nemalonį tikrovę: mūsų švietimo pasaulis prisotintas technokratinio turinio ir autoritarizmo, o savo esme merkantiliškas švietimo tikslai skatina jaunus žmones siekti materialios gerovės aukojant dvasinį vystymąsi“, – pastebėjo gruzinų pedagogas Šalva Amonašvilis. 1994 m. Vilniaus Gabrielės Petkevičaitės-Bitės suaugusiųjų centras įsteigtas pagal Danijos Fyns grafystės liaudies mokyklų modelį. Centras, Vilniaus miesto tarybos pavadintas Gabrielės Petkevičaitės-Bitės vardu, dėl savo pasiekimų ir moksleivių saviraiškos darbų įvertintas ne tik Vilniaus apskrities mokyklose, bet ir visoje šalyje. Norėdami pateisinti žymios rašytojos, publicistės, visuomenės veikėjos, pasižymėjusios ir aktyvia pedagogine veikla vardą, pradėjome taikyti ir neformalų švietimą.

E. M. *Kokie to neformaliojo ugdymo prioritetai?*

G. J. Manau, neformaliojo ugdymo prioritetas – mokinio poreikiai, o ne ugdymo plano vykdymas, tikslas – visų pirma keisti mokytojų požiūrį į neformalų švietimą. Mokytojas turi užsimiti savo darbu, o neformalų švietimą palikti profesionalams, kurie išmano savo darbą, turi tinkamą išsilavinimą teatro, muzikos, dailės, šokio srityje – vien pedagoginių kvalifikacijų šių būrelių veiklai per mažą. Taip pat svarbu, kad lietuviškoji kultūros sklaida būtų įdomi mokyklai ir jos auklėtiniams, kurie už mokyklos durų jau gyvena europinių standartų prisotintoje kultūroje. Nesinorėtų, kad neformalus ugdymas taptų subkultūrų ugdymo sistema. Mūsų tikslas – kuo daugiau mokinių pritraukti į mokyklą, o po pamokų su vaikais leisti dirbti kitiems. Reikėtų, kad mokiniams būtų dėstomi tautiniai papročiai, tradicijos, kad jie dainuotų lietuvių liaudies dainas, šoktų tautinius šokius, deklamuotų Maironio eilėraščius. Tam, kad mokinys su tomis neformaliojo ugdymo kompetencijomis galėtų sėkmingai studijuoti meninio ugdymo disciplinas šalies aukštosiose mokyklose ir universitetuose. Tiksliai suskaičiuoti moksleivius, kurie lanko būrelius, sunku, nes skiriasi skaičiavi-

mo metodikos. Neformaliai ugdymui skirtos lėšos negali būti naudojamos formalaus švietimo spragoms kamšyti, nes egzaminai – tai dar ne visas gyvenimas. Mūsų moksleiviams ypač svarbūs ir dalyvavimas, bendravimas; praktiniai, kūrybiniai, meniniai įgūdžiai, kurių galima išmokyti pasirinktuose neformaliojo ugdymo užsiėmimuose. Siekiame neišvengiamos amžiaus būtinybės padėti atsiskleisti žmogaus asmenybei, talentams, intelektui, tautiniam unikalumui. Humanistinis pedagoginis mąstymas tapo daugelio didžiųjų žmonijos mąstytojų, praeities ir dabarties mokytojų pasaulėžiūros ir kūrybos pamatu. Todėl reikia gilaus viso ugdymo proceso atsinaujinimo, paremto humanistiniu tautiniu pedagoginiu mąstymu.

E. M. *Susidaro įspūdis, kad Lietuvos švietimo sistemą pasirengę reformuoti liberalai su konservatorių panoro galutinai sužlugdyti ne tik mokslą, bet ir mokyklas. Tinklo pertvarka, „prižiūta“ prie dirbtinės struktūros, pareikalavo daug lėšų, suardė nusistovėjusias tradicijas ir išbalansavo iki tol neblogai veikusią sistemą, ugdymo procesą. Atrodytų, pagrindinis siekis buvo sugriauti tai, kas veikė, ir akiai kopijuoti Lietuvai netinkančius vakarietiškus variantus. Kodėl šalis į savo reformos tinklus įtraukia tik kosmopolitus, menkai apie švietimą nusimanančius valdininkus, korumpuotus ES akiai šiteikti norinčius nomenklatūros ryklius.*

G. J. Svarbiausia pedagogų veikla – dirbti vaikams, keistis patirtimi, panaudoti kuo daugiau patirties sklaidos kanalų: sudaryti sąlygas mokykloms bendrauti, organizuoti bendravimo patirties ugdymo seminarus, įtraukti mokytojus ir švietimu besidominčius mokslininkus.

Švietimo sistemos pertvarka, atsakomybės už švietimo rezultatus decentralizavimas pastebimas ne tik Baltijos šalyse, bet ir visame pasaulyje. Tai verčia sutelkti dėmesį į pačioje mokykloje vykstančius procesus. Švietimo kokybę ir problemas matome analizuodami savo mokyklos būklę, stebėdami ir gerindami mokymą ir tobulindami švietimo sistemą konkrečioje mokykloje. Šie įsitikinimai suformavo svarbiausią mūsų tikslą – paskatinti mokyklos bendruomenę suprasti savo išskirtinę situaciją, išskirti tikslus ir įgyvendinti mokyklos tobulinimo projektus.

E. M. *Kad nuolatinis programų kaitaliojimas savitiksliu, rodo daug faktų ir aiškūs interesai. Perkelė vieną temą iš IX klasės į X, iš III į IV – ir atsiveria naujų vadovėlių, metodinių priemonių erdvės. Todėl ir atsirado gausybė vandeniu skiestų priemonių, vadovėlių, kurių kokybė iš esmės nesiskiria. Jų reikšmė nyksta, o tam mėtomos lėšos...*

G. J. Per pastaruosius kelerius metus, specialiųjų poreikių turinčių vaikų skaičius augo. Tai daugiausia moksleiviai, turintys elgesio, kalbos, bendravimo, sveikatos problemų. Specialiosios mokyklos specialistams tenka švelninti mokinių neigiamas patirties padarinius, o bendrojo lavinimo švietimo įstaigų specialistai ne visada turi galimybę tai atlikti. Šiuo metu specialiojo ugdymo sistema sutelkta į integracijos procesus, struktūruota mokymą, nuošalyje palikdama sąveiką su aplinka, sąlygas rengti moksleivių savarankiškam gyvenimui, socialinei kompetencijai ugdyti. Todėl susitaikėme su Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatų įgyvendinimo programa, užtikrinančia specialiųjų

poreikių mokinių ugdymo kokybės gerinimą. Ieškome galimybių kuo anksčiau taikyti ankstyvąją intervenciją. Įgyvendindami specialiojo ugdymo programą, remiamės specifiniais ugdymo programų sudarymo principais, naudojames aktyviais, interesą ir motyvaciją, teigiamas emocijas žadinančiais metodais. Viena jų – kiemo teatras, kuriame mūsų moksleiviai patirs meninio teatrinio ugdymo sistemos vertybes. Taip pat stengiamės užtikrinti kokybišką vaikų ugdymą suaugusiųjų mokymo centre, pasitelkdami visą sistemą būtinų sąlygų – mūsų pedagogai nuolat kelia savo kvalifikaciją, aktyviai dalyvauja centro gyvenime. Ieškome bendradarbiavimo formų ir darbo būdų, kurie padėtų į mokinių specialiųjų poreikių tenkinimą ir ugdymo proceso tobulinimą maksimaliai įtraukti moksleivius bei jų tėvus (globėjus). Mokykla – žmogaus dvasingumo laiptai, o ne mokymo auklėjimo įstaiga.

E. M. *Mokytojams ir mokiniams nesiliaujantis ir dirbtinis ugdymo programų turinio kaitaliojimas tapo kasdienybė. Nuolat keičiamų programų turinys tampa ne geresnis, o vis tamsesnis, miglotas. Šis nuolat iš aukštesnių švietimo instancijų vykdomas veiksmas griauva nusistovėjusią mokymo sistemą ir reikalauja vis daugiau papildomų lėšų.*

G. J. Žmogus yra šventovė, mokykla – šviesos nešėja. Todėl mokymys – siela, ieškanti šviesos. Tautinis auklėjimas – tai vaiko sielos maitinimas viskuo, kas geriausia šalies etninės lietuvių kultūros ir pedagogikos sistemoje. Keitėme pagrindinio ugdymo programas. Kiek buvo kalbų, seminarų, pildyta betikslų anketų, vykdyta kitos tuščios veiklos! Ar programos tapo geresnės? Ar iš esmės kas nors pasikeitė? Mūsų mokykla išliks, keisis jos statusas. Turime aiškiai viziją – ugdyti tautinį patriotiškai nusiteikusį jaunimą Lietuvai, kad mūsų vaikai teiktų gražių vilčių. Skaudu girdėti, kad mokyklų absolventai pasirenka užsienio universitetus ir ketina gyventi svetimoje šalyje. Valsitybė juos remia, kad studijuotų svetur? Rengdami mokinius pagal neformalias programas, sutaupysime milijonus, o atsiėmę mokyklos baigimo pažymėjimą pareikš, kad gyvens Lietuvoje, kurs šeimas, studijuos. Tikiu, kad ateityje savo patirtį, etninių ir kultūrinių papročių tradicijas savo artimiesiems ir tęs garbingas pedagogų tradicijas jie perteiks Lietuvos kaimo mokyklose. Išsigandę aukštųjų mokyklų reformos išvyksta gabiausi mokiniai, nes neturi pinigų studijoms šalies universitetuose. Būkime atviri – čia jau kažkas ne taip. Esame Europoje – kiek galima jiems visiems į galvas kalti: „eikime, einame ir eisime į Europą“. Didžiosios Europos valstybės visada kartojo, kad bijo mažų tautų nacionalizmo. Europarlamentaras iš Lietuvos neseniai pareiškė, kad „mažų tautų nacionalizmas – fikcija, niekis palyginti su didžiųjų valstybių nacionalizmą skatinančiomis programomis ir realia tikrove“. Siūlyčiau kitaip: eikime į Lietuvą, į mažus miestelius, kaimus, ten gyvenkime, kurkime kiemo teatrus, mokyklas, darželius, ugdykime mokinius patriotus, savo šaliai atsidavusius Lietuvos piliečius, o ne kosmopolitus.

E. M. *Dauguma šalies vidurinių mokyklų, patekusių po „valstybės politikos“ peiliu, jau reorganizuotos, nors mokyklų bendruomenės su tuo nesutiko ir net bylinėjosi teismuose. Nelaimėjo. Anot Švietimo ir mokslo ministerijos sekretoriaus*

D. Numgaudžio, „nepadės nei politikai, nei Seimo nariai ar mokyklų bendruomenių piketai – vis tiek iki 2012 m. vidurinių mokyklų šalyje neliks“. Gal vidurinės mokyklos galės akredituotis ir tapti gimnazijomis (to pageidautų daugelis)? Ne. Manoma, kad mokinių skaičius bet kuriame mieste diktuoją kitas schemas. Todėl turėsite apsispręsti, ar būsite išdidūs, ar liksite ubagai? Tai demokratijos parodija ir atviras šantažas. Mokyklų vadovus nutarė pamokyti pinigais.

G. J. Kad nebūtume nubausti, reikia Mokyklos tarybos rašto. Neatmetame galimybes, kad mūsų mokykla ateityje bus reorganizuota į pagrindinę mokyklą. Kitų rajonų ir miestų politikai tokios atsakomybės nenori prisiimti ir pasiūlė apsispręsti pačioms mokyklų bendruomenėms. Kolegos mokyklų direktoriai prisipažino: kol buvo vilties, jie kovojo dėl vidurinės mokyklos statuso. Kai tapo aišku, kad politika nesikeis, nuleido rankas: jei ir kovosime, niekas nesikeis. Teks sutikti reorganizuotis, kad mokykla gautų lėšas renovacijai, atmeti emocijas ir prisiimti atsakomybę prieš mokinius ir jų tėvus. Atsitiktinumo galima sulaukti keičiantis patirtimi, skatinant idėjų jungimąsi, spartinant tautinės pedagoginės, meninės raiškos ir mokslo raidą. Tik atsitiktinumas gali sukelti reikšmingų pokyčių. Bendradarbiavimas ir didelių pokyčių laukimas – tai vertybės, sujungusios daug žmonių. Kita vertus, švietimo sistema nėra izoliuota. Vienu didžiausių socialinės raidos iššūkių švietimui – sparčiai besivystanti informacijos ir komunikacijos technologija, kelianti naujus raštingumo reikalavimus, atverianti naujus informacijos šaltinius, siūlantį naujus mokytojų mokymo būdus. Tačiau negalima pamiršti, kad gyvename kitokioje šalyje, kurios kalbą, papročius, kultūrą, tradicijas gynė mūsų protėviai ir tėvai. Todėl nuo pedagogų priklauso, ar jaunimą ugdytume tautine ar kosmopolitiška dvasia, t. y. kitoms šalims. Būtų gaila, kad moksleivių talentų konkursai netaptų anglakalbių ir subkultūrų fiesta, kurioje nėra vietos tautiniams šokiams, vaidinimams, dainoms, papročiams ir kad lietuvių kalba tose programose dominuotų, juk gyvename Lietuvoje. Deja, šiuo metu televizijos ir radijo eteriye esti atvirkišciai: jaunimas gėdijasi savo kalbos, papročių, eteriye neskamba lietuvių liaudies dainos, moksleiviai žino NBA žaidėjų, kitų šalies milijonierių biografijas, bet yra abejingi mūsų tautos šviesuoliams, mokslininkams, pedagogams, Lietuvą kūrusiems sunkių permąnų laikotarpiu. Turime prisiimti atsakomybę ir dirbti sąžiningai, kad moksleiviai mokytųsi lietuviško kultūrinio paveldo ir gyventų bei socializuotųsi Lietuvoje. Kviečiame visus moksleivius studijuoti Vilniaus Gabrielės Petkevičaitės-Bitės suaugusiųjų mokymo centre. Šiais mokslo metais yra 7–12 testinio vidurinio mokymo klasės. Suteikiama galimybė mokytis dieną, vakare, neakivaizdžiai (10–12klasės), profilinis mokymas įgyvendinamas 11 klasėje. Turime dizaino, dramos studiją, rengiame anglų kalbos kursus, veikia suaugusiųjų choras, yra muziejus, sporto salė, skaitykla, biblioteka. Adresas: Vilnius, Žirmūnų g. 32, tel.: 8 5 279 74, el. paštas: rastine@bitescentras.vilnius.lm.lt

E. M. *Ačiū už pokalbį.*

Reikia sudeginti daug žvakių norint, kad žmogaus protas nušvistų žinių šviesa

Mūsų pašnekovė – humanitarinių mokslų daktarė Tatjana Aleksandrovna Isačenko

■ Atkelta iš 1 p.

Knygos, aitrinusios ir malšinusios aistras

Mokslo Lietuva. Gerbiamoji Tatjana Aleksandrovna, pradėkime nuo prisiminimų ir tam tikro apibendrinimo: kokį įspūdį Jums paliko 2009 m. knygotyrai skirtoji mokslinė konferencija Vilniuje? Ką galėtumėte išskirti?

Tatjana Isačenko. Konferencija man suteikė daug optimizmo, manau, ir kitiems dalyviams taip pat. Visada malonu dalyvauti kolegų renginiuose. Paminėjome 200 metų sukaktį, kai Lietuvoje, Vilniaus universitete, pradėti knygotyriaus, bibliotekininkystės tyrinėjimų darbai. Įdomu, kad ši sukaktis sutapo ir su pirmųjų bibliotekų atsiradimo Lietuvoje sukaktimi. Visa tai reikšminga tyrinėjant Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bibliotekas.

ML. Kas Jus asmeniškai domina LDK bibliotekų istorijoje, apskritai bibliotekininkystei ir knygai skirtuose tyrinėjimuose? Dirbate Rusijos valstybinėje bibliotekoje Maskvoje, labai prestižinėje ir pasaulyje gerai žinomoje bibliotekoje, turinčioje stiprų mokslinių tyrimų skyrių. Temų tyrinėjimams tikriausiai nepristigstate, tačiau malonu, kad ir Lietuvos bibliotekose randate tyrinėtinų dalykų.

T. I. LDK teritorijoje buvusių ir dabar gyvuojančių bibliotekų, jose saugomų knygų tyrinėjimas man svarbus keliais aspektais. Šių bibliotekų ir knygų tyrinėjimas vyko nuolatinėje polemikoje, religinių ir kultūrinių tradicijų sankirtoje, jų tarpusavio įtakose. Visa tai labai įdomu.

ML. Tos religinės ir kultūrinės tarpusavio įtakos bei sankirtos LDK kultūrą stiprina ar silpnina? Pagaliau tos kultūros tyrinėjimų polemikos pobūdis ją skurdina, o gal papildydavo nauja energija ir kokybe? Gal toje polemikoje dalis energijos buvo tuščiai eikvojama? Kitaip tariant, ar skirtingos kultūros tarpusavio polemikoje praranda dalį savo potencialo, o gal priešingai – turtėja, prisipildo nauja patirtimi?

T. I. Jeigu kalbame apie dviejų religijų – stačiatikybės ir katalikybės – pagrindu formuojamas kultūras, mūsų tyrinėjimai rodo, kad XVI a. Rusijoje ta dviejų kultūrų sąveika buvo labai produktyvi.

ML. Kai sakote „produktyvi“, tai kieno atžvilgiu?

T. I. Visos rusų kultūros atžvilgiu.

ML. Mintyje turite labiau religinę kultūrą ar pasaulietinės kultūros pasireiškimą daigus? Suprantu, kad XVI a. religinę ir pasaulietinę kultūrą skirti būtų labai nedėkinga užduotis, gal visai neįmanoma.

T. I. Vis dėlto XVI a. pabaigoje ir XVII a. jau galima stebėti pasaulietinės literatūros atsiskyrimo nuo religinės literatūros gan aiškius požymius.

ML. Kalbate apie to meto Rusijos literatūrą? Džovano Bokačio (Giovanni Boccaccio, apie 1313–1373) „Dekameronas“, parašytas 1348–1358 m., jau įtvirtina žmogaus asmenybės išsivadavimą (ar bent drąsų mėginimą išsivaduoti) iš religinių ir kitokių dogmų įtakos, žmogaus jausmai, emocijos, net kūniški geiduliai suvokiami kaip visaverčio gyvenimo vertybės, nepavaldžios davatkiškiems įpročiams, siaurakaktiškiems ir fanatiškiems

Humanitarinių mokslų daktarė Tatjana Aleksandrovna Isačenko (antra iš kairės) Vilniaus knygotyros konferencijoje (2009)

sustabarėjusios aplinkos reikalavimams. Bet visa tai sietina su Florencija ir Neapoliu, kur tas literatūrinis šedevras gimė, bet toli gražu ne su Maskvos Rusia, kur net XVI a. toks laisvamanis rašytojas kaip Bokačas būtų sunkiai įsivaizduojamas. Tuo labiau, kad Rusijoje Renesanso, bent katalikiškosios Vakarų Europos požiūriu, ir nebuvo.

T. I. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad Renesanso epocha žmogų išvaduoja iš religijos dogmų varžtų. Tačiau įdėmiau patyrinėjus kad ir tuos 3 tūkst. inkunabulų, kurie iki XV a. pasirodė Europoje, pamatysime štai kokį dalyką. Net trečdalis tų inkunabulų skirti botanikai, medicinai ir zoologijai, tad taip ir knieti išstarti: štai senosios knygos, kuriose pavyko išsivaduoti iš religijos poveikio. Bet jei tuos inkunabulus patyrinėtu išsamiau, įsitikintume, kad net ir ten, kur kalbama apie augalus, gyvūnus ir gydymą, pagrindinis dėmesys telkiamas į žmogaus sielą. Visa medžiaga pateikiama per sielos atspindį. Siela yra pirminė substancija vertinant visa kita ir šitai ypač išryškėja, kai pradėdame nagrinėti tų inkunabulų įvadus.

Rankraštinė knyga perėmė daug senosioms knygoms būdingų tradicijų. Kultūrų sąveikos etapai sietini ir su knygų vertimais iš kitų kalbų, plintant verstinėms knygoms. Aptariamoje epochoje Europoje vyravo trys tarptautinio bendravimo kalbos literatūroje – lotynų, žydų (tiksliau – aramėjų) ir bažnytinė slavų kalbos. Didžioji dalis religinės literatūros buvo leidžiama šiomis kalbomis. Atgimimo epocha atvėrė vartus knygų vertimams ir į kitas Europos kalbas. Pirmosiose Europos kraštų tipografijose, vėliau ir Vilniuje, knygos buvo pradėtos spausdinti ir kitomis kalbomis.

XVI a. pabaigoje ir Lenkijoje pradėtos spausdinti vaistingiesiems augalams skirtos knygos. Jos buvo vadinamos kaip ir Vakarų Europoje spausdintieji kompendiumai – *Hortus Sanitatis*. Maskvos Rusijoje pirmoji tokia rankraštinė knyga į bažnytinę slavų kalbą išversta 1534 metais. Pavadinime pavartota sąvoka „Вертоград“, o tai reiškia „sielos sodas“. Tai dorovinė kategorija. Šitai suvokti labai svarbu, jeigu norime suprasti, kaip buvo suvokiama,

kas yra liga ir kaip ji turi būti gydoma. Knygų tekstai buvo nukreipti į tai, kad žmogui padėtų įveikti aistras. Aistros buvo suvokiamos kaip nuodėmės, o šios – kaip liga. Europos viduramžių kultūroje šioms gydomosioms knygoms buvo skiriama labai reikšminga vieta. Rusijoje šnekamojoje kalboje tos knygos buvo vadinamos „гравники“. (Lietuviškai pagal prasmę teisingiausia būtų versti „vaistažolių knyga“ arba „herbaras“ – G. Z. pastaba).

Dėl lietuviškos Maskvos valdovas prarado barzdą

ML. Vienai iš tokių knygų skirtas ir Jūsų pranešimas Vilniaus knygotyros konferencijoje. Kadangi rankraštinės knygos „Hortus Sanitatis“ vertimo į slavų kalbą nuorašas saugomas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, tai mus šis faktas faktas labai domina.

T. I. Šis Vilniuje saugomas vaistažolės skirtasis rankraštinio veikalas

nuorašas turi labai įdomią istoriją, toli gražu ne visai išaiškintą. Vilniaus nuorašas sietinas su Maskvos metro polito skriptoriaus dirbtuvių knygine produkcija iš Maskvos didžiojo kunigaikščio Vasilijaus Ivanovičiaus (1479–1534), dar vadinamo Vasilijumi III, laikų.

ML. Kad jau prisiminėme Maskvos didįjį kunigaikštį Vasilijų III, galima priminti Lietuvos skaitytojų kai kurių svarbių žinių. 1526 m. Vasilijus III vedė Eleną Glinkaitę, kilusią iš Lietuvos kunigaikščių Glinkių. Prieš tai savo pirmąją žmoną Solomoniją Saburovą uždarė į vienuolyną, mat iš jos nesulaukė įpėdinio. Po dviejų mėnesių vedė dvidešimtmetę Eleną, o kad 47 metų jaunikis šalia gražuolės jaunosios neatrodytų kaip jos tėvas, nusiskuto barzdą ir pasiliko tik ūsus. Toks tradicijų paniekinimas buvo negirdėtas dalykas Maskvos Rusijoje, bet ko nepadarysi dėl kerinčios lietuvaitės. Iš šios santuokos gimė Ivanas Rūstusis (1530–1584), tapęs pirmuoju Rusijos caru (nuo 1547 m.). Beje,

barzdos nusiskutimas nebuvo paskutinis Vasilijaus III prasilenkimas su senomis tradicijomis. Išliko penki jo laišškai žmonai Elenai, dalį pirmojo laiško didysis kunigaikštis parašė pats: „...siunčiu su šiuo laišku raštelį, savo ranka rašytą, kad tu jį skaitytum ir saugotum“. Tai akivaizdūs nusižengimai seniesiems papročiams. Ar tai nebus Maskvą pasiekusios Renesanso epochos Europoje atgarsis, naujų idėjų įtaka bent jau pačiam didžiajam kunigaikščiui, gal ir jo artimiausiai aplinkai? Apskritai kiek tos katalikiškosios Vakarų Europos dvasinės ir kultūrinės vertybės turėjo įtakos to meto Maskvai?

T. I. Galima kalbėti apie įvairias Vakarų ir Rytų krikščionybės kultūrų sąveikas XVI a. Rusijoje. Tai ir katalikiškosios tradicijos tyrinėjimai pagal Šv. Ambraziejaus Milaniečio (apie 340–397) ir Šv. Benedikto Nursiečio (480–547) vertimus arba pagal Biblijos vertimą, kurį 1499 m. atliko Novgorodo ir Pskovo arkivyskupas Genadijus (apie 1410–1505). Kai kurias knygas jis vertė iš lotynų kalbos, pavyzdžiui, dalį Senojo Testamento knygų, sudarė biblijinių knygų kodeksą. 1450 m. pirmą kartą išspausdintas Biblijos vertimas iš hebrajų ir aramėjų kalbų į lotynų kalbą, vadinamoji *Vulgata*, tapusi oficialiu katalikų bažnyčios Šventojo Rašto tekstu. Iš *Vulgatos* vertimus į bažnytinę slavų kalbą darė ir arkivyskupas Genadijus. Jo aplinkoje galima pastebėti nemažą katalikybės įtaką.

Kito pobūdžio katalikų kultūros poveikį Maskvos Rusiai galima sieti su įvairių vadinamųjų klaidingų mokymų ir „erezijų“ skverbimusi. Jos tuo metu gan plačiai sklido Rusijoje. Prisiminkime 1485 m. Liubeke, Vokietijoje, lotynų kalba išspausdintą knygą *Hortus Sanitatis*. Jos autorius Johanas von Cube (Joannes de Cuba), tą knygą parašęs dar 1447 metais. Liubeke 1492 m. išspausdintas ir šios knygos vertimas į vokiečių kalbą pavadinimu *Gaerde der Suntheit* (Sveikatos sodas). Žinoma spaustuvinininko pavardė – Stefanus

Bažnyčios tėvų vyskupų Ambraziejaus Milaniečio ir Bazilijaus Didžiojo graviūros

2010 m. Mokslo Lietuva vykdo projektą Moksliui, visuomenei ir kultūrai. Siekdama populiarinti laikraščio publikuojamą medžiagą redakcija leidžia naudotis publikacijomis tol, kol Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia minėtą projektą.

Arndes. Štai ši knyga veikiausiai per Lenkiją ir Lietuvą pateko į Maskvą ir užima tarpinę padėtį tarp mano paminėtųjų dviejų tipų Vakarų Europos krikščioniškosios įtakos poveikių Maskvos Rusiai. Viena vertus, knyga orientuoja į dvasinį tobulėjimą, taip pat ir fizinį, nes žmogaus kūnas – tai sielos šventovė. Kita vertus, ši knyga tebėra Antikos mokslo ir žinių sankauja, kur svarbi vieta tenka astrologijai, alchemijai ir įvairiems „eretiškiems“ nuokrypams (griežto to meto bažnytinio mokslo požiūriu).

Ši problema atsispindi ir knygos *Hortus Sanitatis* vertėjo į slavų kalbą likime, kai kuriose jo gyvenimo peripetijose. Kalbu apie vokiečių gydytoją, vaistažolių žinovą ir filosofą Nikolajų Biulovą (Nicolaus Bülow, Buelow, Bulev, Nikolaj Ljubčanin, Nemčin) iš Liubeko. Kurį laiką jo likimas buvo persipynęs ir su Lietuva, jo išverstos knygos įžangoje jis vadinamas „lietuvių belaisviu“. Vėliau buvo išvežtas į Rusiją, atsidūrė Maskvoje ir tapo didžiojo kunigaikščio Vasilijaus III rūmų gydytoju. Maskvos metropolitui Danijilui pageidaujant, Biulovas iš vokiečių kalbos išvertė 1492 m. Liubeke išspausdintą herbariumą arba vaistažolių knygą *Gaerde der Suntheit* (*Hortus Sanitatis*). Vertimo darbą dirbo metropolitro skriptoriuje, knygą baigė versti 1534 m. gegužės mėnesį – jau po Vasilijaus III mirties. Mat 1533 m. rugsėjo pabaigoje didysis kunigaikštis medžioklėje susirgo ir mirė nuo antkaulio uždegimo (peristito).

ML. Ar didžiojo kunigaikščio Vasilijaus III liga ir buvo svarbiausia priežastis, dėl kurios N. Biulovui buvo užsakytas veikalo „Hortus Sanitatis“ vertimas?

T. I. Sofijos III metraščio 1533 m. įrašas liudija, kad didįjį kunigaikštį Vasilijų Ivanovičių gydė N. Biulovas, tad valdovo liga veikiausiai paspartino vertimo spartą, o gal ir knygos išvertimo būtinybę. Galimas dalykas, kad pats Biulovas ir pasiūlė šį veikalą išversti. Įgijęs metropolitro Danijilo palaikymą, šį darbą sugebėjo atlikti, nors šiuo puikiai iliustruotu ir apipavidalintu darbu Vasilijus III ir nespėjo pasidžiaugti.

Perteikta primirštoji žmonijos išmintis

ML. Išverstasis veikalas nepadėjo išgydyti Maskvos Rusijos valdovo, bet galime neabejoti, kad Biulovas jį gydė Liubeke išspausdintos knygos originale išdėstytais būdais. Taip pat ir vėlesnių laikų gydytojai tikriausiai pasiligojusius Rusijos carus, pradėdant nuo Ivano Rūsčiojo, gydė pagal „Hortus Sanitatis“ knygos receptus. Kokie tie būdai ir apskritai kas toje knygoje dėstoma?

T. I. XVI a. Rusioje pradėti leisti enciklopedinio pobūdžio darbai. *Hortus Sanitatis* faktiškai yra pirmas medicininis traktatas, medicininis enciklopedinis veikalas Rusioje, skirtas mokytis kaip nesusirgti, išsaugoti sveikatą. Tiesa, ši rankraštinė knyga buvo skirta elitiniam didžiojo kunigaikščio artimos aplinkos skaitytojui. Knyga organiškai įsirašė į kitų išskirtinių veikalų gretą, kuri pradėta sudarinėti metropolitro Makarijaus pastangomis. Rusiškame N. Biulovo vertime ši knyga pavadinta „Благопрохладный вертоград“, o moksle jį žinoma pavadinimu „Травник Николая Любчанина“ (*Nikolajaus iš Liubeko vaistažolių knyga*).

Knygoje *Hortus Sanitatis* pateikta apibendrinta senųjų kultūrų (graikų, arabų, siriečių) patirtis, viduramžiais perduodama iš kartos į kartą. Tai savotiška empirinio racionalizmo ir religinio misticizmo medicinos sistemų išvestinė, sudaryta iš žinių apie augalus ir mediciną. Knyga laikytina gamtos mokslų žynnu, svarbiausiu dorovės ramsčiu (juk liga buvo suvokiama kaip nuodėmių pasekmė), žymiausiu XVI a. vidurio iliustruotu Rusijos chronografu. Pastarąją sąvoką taikome senovės raštijos paminklo prasme, kaip tam tikros žinojimo srities apžvalgą pagal

Bibliją ir Bizantijos kronikas. Tai žmonių patirties sanakaupa, pradedant Hipokratu (apie 460–370 m. pr. Kr.), Dioskoridu (Dioskorides, I a. Mažosios Azijos botanikas ir farmaceutas), baigiant Sevilijos vyskupu enciklopedininku Izidoriumi Ispanu (570–637) ir vienuoliu Konstantinu Afrikiečiu (apie 1020–1087) iš Monte Kasino, kurie Vakarų Europą supažindino su jau primirštais graikų ir arabų medikų darbais.

Koks ryšys sieja N. Biulovą su Lietuva

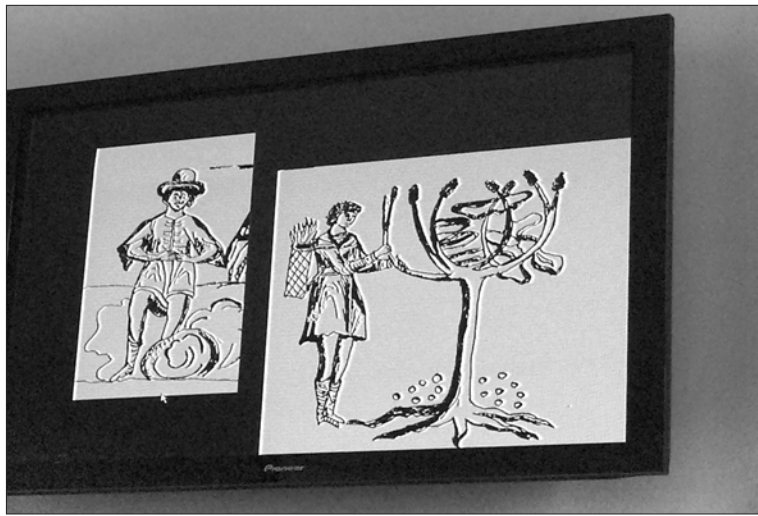
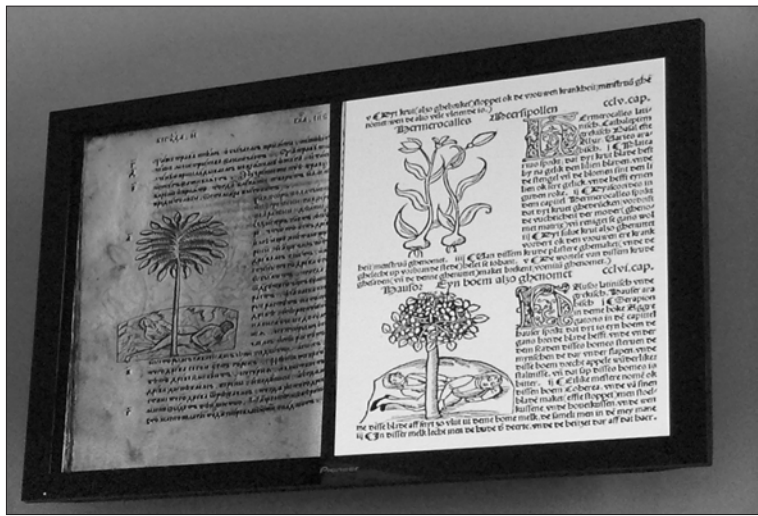
ML. Būtų įdomu išgirsti, kaip tas Nikolausas ar Nikolajus Biulovas iš Liubeko – gydytojas, farmacininkas ir filosofas – tapo Lietuvos belaisviu. Ką daugiau žinome apie jo ryšius su Lietuva?

T. I. Tai įdomu visiems tyrinėtojiams. Esama įvairių spėlionių, tačiau jos nepatvirtintos įrodymais. Sunku paaiškinti, kodėl rankraštinėje versijoje knygoje Biulovas minimas kaip „litovskij polonianik“ – lietuvių belaisvis. Gal raštininkas supainiojo žodį „polonianik“ su žodžiu „poddannyj“, t. y. pavaldinys? Tai atviras klausimas. Kaip ten bebūtų, Biulovas į Maskvą veikiausiai pateko per Lietuvos teritoriją. Galimas dalykas, kai kurias savo vežtąsias knygas galėjo palikti Lietuvoje. Neatmestina galimybė, kad ir savo vaistažolininką *Hortus Sanitatis* versti pradėjo dar buvdamas Lietuvoje.

Galimas dalykas, Nikolausas Biulovas iš Liubeko lydėjo pagarsėjusį vokiečių inkunabulų ir knygų spaustuvininką, gydytoją ir teologą Bartolomėjų Gotaną* (Bartolomeus Gotan, Bartholomiius Ghotan), kai šis keliavo į Novgorodą, kur buvo numatęs įkurti spaustuvę ir pradėti spausdinti knygas.

Tikėtina, kad Gotanas buvo kviečiamas pradėti knygų spausdinimo veiklą Novgorode. Kita vertus, tai galėjo būti ir jo paties iniciatyva. Esama pagrindo teigti, kad Gotanas į Novgorodą atvyko pakviestas mūsų jau pažįstamo Nikolauso ar Nikolajaus Biulovo, taip pat kilusio iš Liubeko. Žinome, kad N. Biulovas pirmą kartą į Novgorodą atvyko 1490 m. ir tarnavo arkivyskupo Genadijaus (mirė 1505 m.) rūmuose. Tuo metu jis reiškėsi ne kaip gydytojas, bet kaip astrologas ir vertėjas. Po 1504 m. Biulovas išvyko į Romą, tarnavo popiežiui Julijui (1443–1513). Į Rusiją sugrįžo 1508 m. (*kituose šaltiniuose minint 1506 metai – G. Z. pastaba*) ir tapo didžiojo kunigaikščio Vasilijaus III (valdė 1505–1533 m.) asmeniniu gydytoju. Be gydymo reikalų Biulovas į rusų kalbą vertė Gotano išleistas knygas. Mirtina liga susirgusiam didžiajam kunigaikščiui Vasilijui III, Maskvos metropolitui Danijilui pageidaujant, Biulovas

*Bartolomėjus Gotanas – labai įdomi ir prieštaringa asmenybė. Jo gimimo data nežinoma. Buvo pirmasis knygų spaustuvininkas Magdeburge, ten minimas 1479 metais. Knygų spausdintojo veiklą tęsė Liubeke 1480–1492 metais. Gyvendamas Vokietijoje palaikė ryšius su Maskvos didžiojo kunigaikščio Ivano III pasiuntiniais ir diplomatais, per kuriuos gaudavo iš Maskvos siunčiamų pinigų. Veikiausiai ne už spausdintas knygas, bet kitas, matyt, konfidencialaus pobūdžio paslaugas. Paskutinį kartą Liubeko aktuose paminėtas 1493 m. sausį, o liepos mėnesį jis jau apsiėmęs Švedijoje, kur taip pat išleido keletą knygų. Išspausdino pirmąją suomių knygą. 1494 m. viename laiške paminėtas Novgorode, kur tarnavo didžiajam kunigaikščiui ir Novgorodo arkivyskupui. Mirė 1496 m. Rusioje. – G. Z. pastaba.

Rankraštinės knygos „Hortus Sanitatis“ vertimo į bažnytinę slavų kalbą nuorašas puslapiai

iš vokiečių kalbos į to meto rusų kalbą vertė herbariumą *Hortus Sanitatis*.

ML. Užsiminėte, kad Biulovas knygą „Hortus Sanitatis“ į rusų kalbą galėjo pradėti versti dar buvdamas Lietuvoje. Tokių hipotezei išskelti, vadinas, turėti tam pagrindo?

T. I. Pagrindas štai koks. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomas 1499 m. inkunabulas „Der große Hortus Sanitatis“ išleistas Strasbūre. Vienas šios knygos egzempliorius saugomas Rusijos valstybinėje bibliotekoje. Štai to inkunabulo lapų paraštėse aptinkame glosas – žodžių paaiškinimus vokiečių kalba. Šį inkunabulą tyrinėjant kilo mintis patikrinti, ar šis inkunabulas negalėjo Biulovui būti vertimo šaltinis, kai jis ėmėsi savojo vertimo.

ML. Pakaktų palyginti inkunabulo paraštėse esančių rašyseną su Biulovo rankraščiais ir problema būtų išspręsta.

T. I. Kai lyginome rašysenas, paleografas padarė išvadą, kad inkunabulo paraštėse padarytieji įrašai negali priklausyti to meto Vakarų kultūros atstovui. Bent jau kuriam laikui ankstesnės hipotezės, kad tai Biulovo rašysena, teko atsisakyti. Galimas dalykas, išsamesnis tyrimas mus dar sugrąžins prie minėtos hipotezės.

ML. Ar žinoma, kaip 1499 m. inkunabulas pateko į Vilnių?

T. I. Manau, taip pat dar tyrinėtinias dalykas.

Kuo Jus sudomino Lietuvos MA Vrublevskių bibliotekoje saugomas šios knygos nuorašas, atliktas jau XVII a. pabaigoje. Kuo jis įdomus, ar nepaseno dar 1447 m. Johano von Kube parašytoji knyga, jei nuo jos parašymo iki Vilniuje saugomo jos nuorašo pasirodymo praėjo kone pustrėčio šimto metų?

Šis nuorašas kelia labai didelį tyrinėtojų susidomėjimą ir pirmiausia dėl to, kad joje išliko kai kurios daly prarastos kituose šios knygos nuorašuose. Antai Ukrainoje, Charkovo V. N. Karazino nacionalinio universiteto centrinėje mokslinėje bibliotekoje,

saugomas šios rankraštinės knygos pirmasis nuorašas (protografas), kai kurias dalis jau yra praradęs. Charkovo protografas tyrinėtojų akiratyje buvo nuo 2000 m., ir nekyla abejonių, kad jis priklausė Maskvos metropolitro skriptoriui. Tai ne Biulovo ranka darytas nuorašas, nes pastarojo tekstas būtinai jį išduotų buvus svetimšaliui. Charkovo protografą tyrinėtojas nekyla abejonių, kad tai metropolitro Danilo iniciatyva atliktas nuorašas, jame neaptikta Vakarų Europos paleografijos būdingų elementų. Tyrinėjant rašyseną ir popieriaus vandensženklis. Paaikškėjo, kad protografo popierius sutampa būtent su Metropolitro skriptorijuje darytais nuorašais, kitomis rankraštinėmis knygomis ar net metraščiais. Protografo aptaisai, įrišimas buvo atlikti Karačevo mieste (Ukraina). Iš to galima spręsti, kad Ukrainos teritorijoje šis protografas saugomas bent jau nuo XIX a. Galimas dalykas, kad šis nuorašas į Charkovą pateko, kai Rusijos imperatoriaus dvariškis V. N. Karazinas buvo nusiųstas į Ukrainą steigti Charkovo universitetą.

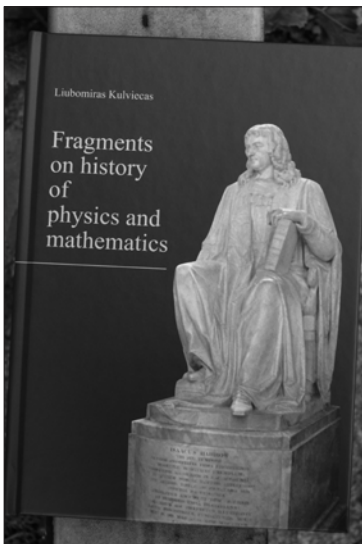
Aptariamasis knygos Vilniaus nuorašas išspausdintas ant popieriaus, kurio vandenženkliai datuoti XVII a. paskutiniuuoju trečdaliu. Pagrindas teigti, kad maždaug tuo metu tas nuorašas ir buvo padarytas. Jis gerai išsilikęs, jau paliestas restauratorių rankų, pasižymi puikiomis iliustracijomis. Kai kuriose ryški individuali piešėjo maniera. Inicialai kruopščiai išpiešti plunksna juodu rašalu ir cinoberiu. Knygos apipavidalinimas būdingas XVII a. paskutinio trečlaikio Maskvos rankraštinių knygų nuorašams, taip pat ir padarytiems Metropolitro skriptorijuje. Knyga įrišta XIX a. pradžioje.

Nors Vilniaus nuorašas vėlesnis už saugomą Charkove, bet abu jie yra labai vertingi rankraštinės knygos pavyzdžiai, kelia didelį įvairių sričių tyrinėtojų susidomėjimą.

Bus daugiau
Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Nauja knyga

Donata Kulviecaitė

2010 m. rugpjūčio 16 d. leidykla *Petro ofsetas* išleido įžymaus anglų mokslininko Izaoko Niutono atminimui skirtą habil. dr. Prof. Liubomiro Kulvieco knygą *Fragments*

in *History of Physics and Mathematics* (2010). Knygos rėmėjai – Juozo Kazicko šeimos fondas, Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas, Vytauto Landsbergio fondas ir Lietuvos Nacionalinė UNESCO komisija. Knyga bus pristatyta lapkričio 10 dieną Pasaulinės mokslo dienos minėjime Vilniaus pedagoginiame universitete. Knygą sudaro Liubomiro Kulvieco moksliniai straipsniai iš pasaulinės mokslo istorijos anglų, vokiečių, rusų kalbomis. Knygos įžangą parašė Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos akademikas Aleksejus Bogoliubovas. Knyga skiriama fizikams, matematikams, mokslo istorikams, tyrinėjančiams gamtos mokslų metodologines problemas.

Knygos leidėjai – Donata Kulviecaitė ir Vilniaus universiteto Kieto kūno elektronikos katedros vedėjas profesorius Kęstutis Arlauskas. Nuosirdžiai dėkojame rėmėjų fondams, Lietuvos Nacionalinės UNESCO komisijos generalinei sekretorei Astai Dirmaitei už finansinę paramą publikuojant šią knygą.

PRO MEMORIA

Su Alma Gudonyte atsisveikinant

Vilniaus visuomenė atsisveikino su š. m. rugpjūčio 27 d. amžinybėn iškeliavusia filologijos mokslų daktare, kultūros ir visuomenės veikėja Alma Gudonyte. Gimė 1930 m. gruodžio 4 d. Narbučiuose (Anykščių r.). Motina – žymas vilniečio, kalbininko ir knygvininko Jurgio Šlapelio sesuo. Gudonių šeima tęsė šeimos tradicijas – duktė ir du sūnūs įgijo aukštąjį mokslą. Alma, baigusi Svėdasų vidurinę mokyklą išvyko į Vilniaus pedagoginį institutą studijuoti lituanistikos. Apsigyveno pas dėdės Jurgio našlę knygvininkę Mariją Šlapelienę. Padėjo tvarkytis buityje, į namus krepšeliu sugabeno 1946 m. universiteto lituanistikos seminaro bibliotekoje ir Šv. Jono bažnyčios bokšto sandėlyje paslėptas vertingesnes knygyno knygas (grėsė nacionalizacija). Knygininkė ir jos padėjėja veikė atsargiai, krepšelis su knygomis buvo pridengiamas maisto produktais ar kuo kitu. Baigusis studijas išvyko mokytojauti į Šilalę – dėstė gimtąją kalbą ir literatūrą, vėliau paskirta mokyklos direktore, pagaliau – švietimo skyriaus vedėja. 1961 m. pakviečiama dirbti į Pedagoginį mokslinio tyrimo institutą mokslinė bendradarbe, nuo 1971 m. buvo mokslinė sekretorė. Daugiausia gilinosi į gimtosios kalbos dėstymo metodikos problemas. Parašė knygą *Suaugusių mokinių savaran-*

kiškumo ugdymas per gimtosios kalbos pamokas, Vientisinio sakinio sintaksė, Lietuvių kalbos pagrindai. Rašė apie gimtosios kalbos dėstymo ypatumus vakarinėse mokyklose. Kartu su kitais parašė vadovėlių aukštosios mokyklos *Pedagogikos paskaitos.* Gyveno kitur, bet nuolat lankė ir globojo garbingo amžiaus sulaukusią Mariją Šlapelienę. Rūpesčių ypač padaugėjo po knygvininkės mirties – 1977 m. balandį. Velionė norėjo, kad M. Šlapelienės lietuvių knygynas nedingtų be pėdsakų, kad jo vietoj (Šv. Jono, dabar Dominikonų gatvėje) būtų įsteigtas muziejus. Bet dar gyvai esant knygyno patalpas užėmė kita įstaiga. Prasidėjus laisvėjimo metams ir ypač Lietuvai atgavus nepriklausomybę imta rūpintis Šlapelių namuose įrengti Šlapelių knygyno ir Vilniaus krašto spaudos muziejų.

1990 m. rugsėjo 23 d. iš JAV atvykusi Marijos ir Jurgio Šlapelių dukte Gražutė Šlapelytė-Sirutienė restorane suruošė susitikimą su Vilniaus senbuviais, su šia šeima, knygynu vienaip ar kitaip susijusiais asmenimis. Buvo kalbama apie knygyną ir jo reikšmę Lietuvai (dr. Meilė Lukšienė: „Knygynas gabendamas knygas ir žurnalus iš nepriklausomos Lietuvos jungė abi jos dalis – nepriklausomą ir lenkų okupuotą.“). Teatologas Antanas Vengris pažymėjo knygyno leistų dramos

knygelių reikšmę „klojimo“ teatrams. Čia buvo svarstytas muziejaus Šlapelių namuose klausimas. Prof. Povilas Čibiras pageidavo, kad muziejus būtų gyvas, lankomas, kad jame kas nors gyventų ir prižiūrėtų. Muziejus turėtų organizuoti žmones, tapti lietuvių kultūros centru. Meilė Lukšienė teigė, kad muziejus turėtų pratęsti šeimos demokratines tradicijas. Šlapeliai turėjo savo idėines nuostatas, tačiau bendravo su įvairių įsitikinimų žmonėmis. Dėl muziejaus steigimo, jo profilio dar buvo daug diskutuota, Vilniaus miesto valdžiai įteikta autoritetingų asmenų pasirašyta peticija. Tačiau ratas sukosi lėtai – G. Šlapelytės-Sirutienės lėšomis, A. Gudonytei vadovaujant ir prižiūrint vyko kapitalinis namo remontas, Šlapelių bute įrengta pastovi šeima, knygynas, Vilniaus kultūrinį gyvenimą atspindinti ekspozicija. Praėjo dar keleri metai, kol Vilniaus savivaldybė gražino paveldėtajai namą (1996 09 12 pasirašytas aktas), kitą dieną naujoji savininkė G. Šlapelytė-Sirutienė dovanojo savivaldybei namą su sąlyga, kad jame veiktų muziejus. Jo direktore tapo ir iki gyvenimo pabaigos buvo Alma Gudonytė.

Vilniečių senbuvių, Vilnios patriotų ir apskritai kultūros žmonių pageidavimai ir vilty išsipildė – M. ir J. Šlapelių namas-muziejus tapo aktyviai veikiančiu kultūros centru. Čia lankėsi moks-

leivių ekskursijos, svečiai iš užsienio, čia spietėsi Vilniečių ainių klubas. Prieš dešimtį metų buvo pasirašyta bendradarbiavimo su Tėvynės pažinimo draugija sutartis. Muziejus rėmė Vilnios lietuvių mokyklas, mokytojus. Kas mėnesį ir net dažniau buvo rengiamos dailės, fotografijų ir kitos parodos. Populiarios buvo Bočių sambūrio kasmetinės savo kūrinių parodos. Vykdamo kultūriniai renginiai: konferencijos, pasitarimai, paskaitos, reikšmingų istorinių datų ir žymių asmenybių sukakties minėjimai. Buvo rengiami koncertai (nuolatiniai svečiai – etnografinis ansamblis *Tyklė*). Buvo pristatomos, aptariamios naujos knygos, ypač kuriuo nors atžvilgiu susijusios su Vilniumi. Ir visa tai nemokamai, muziejaus administracijai globojant, o dažnai ir materialiai remiant.

Pažymėtina muziejaus vadovės Almos Gudonytės leidybinė veikla. Spaudai paruošė Gražutės Šlapelytės-Sirutienės straipsnių knygą *Vilnios atgarsiai* (2004), su Nastazija Kairiūkštyte parašė Vilniaus krašto lietuvių veikėjų biografijų rinkinį *Lietuvos kovų verpetuose* (2009). Almai Gudonytei tarpininkaujant, kuo ne kuo padedant (perskaitydavo rankraščius) pasirodė dvi šių eilučių autoriaus knygos: monografija *Marijos ir Jurgio Šlapelių knygynas Vilniuje* (2001) bei dokumentų ir laiškų rinkinys *Marijos ir*

Pensininkų Bočių sambūrio rankdarbių parodos atidarymo proga. 2009 m. pradžia

Jurgio Šlapelių archyvas (2006). Visos knygos pasirodė Gražutės Šlapelytės-Sirutienės lėšomis.

Alma Gudonytė apdovanota sidabro medaliu „Už nuopelnus Vilniaus kraštui“.

Amžinam poilsiui giminaičiai ir bičiuliai velionę palydėjo į gimtuosius Narbučius, prosenelio žemėje dar carizmo laikais įkurtas nedideles, tvirtai akmenine siena aptvertas kaimo kapinaites. Šeimos paminkle tėvų ir brolių vardai. Čia pat už keliuko prie Svėdaso ežero buvusi Gudonių sodyba. Trobesių nėra, bet dar auga medžiai, dar likusios kelios sodo obelys brandina vaisių.

Vladas Žukas

SKAUSMINGOS MINTYS apie profesorių ALGĮ UŽDAVINĮ

Artimiau pažinoję žinomą kultūrologą, lyginamųjų civilizacijų studijų specialistą, filosofą, menotyrininką, dailės kritiką, orientalistą Algį UŽDAVINĮ (1962 04 26 – 2010 07 25) kolegos, draugai tik dabar pradeda suvokti, kad jo iškeliavimas Amžinybėn yra milžiniška netektis Lietuvos kultūrai ir mokslui. Greta panašios svarbos G. Beresnevičiaus, S. Gedos ir J. Ivanauskaitės asmenybių tai vienas skaudžiausių XXI a. pradžios praradimų. Visi jie plačiai žvelgė į pasaulį, kartu buvo šalies patriotai, jautriai išgyvenantys jos laimėjimus ir nesėkmes.

Prof. Algis Uždavinytis išėjo jaunas, kupinas kūrybinių sumanymų – būtent tada, kai po daugelio nepriteklių pasaulis pagaliau prieš jį tarsi atsivėrė: galėjo keliauti į norimas konferencijas, dėstyti įvairių žemynų universitetuose, skelbti knygas prestižinėse užsienio leidyklose. Kas galėjo pagalvoti, kad skaisčių vasaros dieną mas išstiks tokia netektis... Vienintelė paguoda ta, kad A. Uždavinytis iškeliavo prie švariausio Lietuvos upėtakinio upelio Skroblaus, kurį labiausiai mylėjo. Algiiui būdingas iš gimtosios Dzūkijos miškų, upių, ežerų atsineštas švarumas, tikrumas, taurus kuklumas ir paprastumas. Jis labai mylėjo Lietuvą – tai įrodinėjo ne žodžiais, o darbais...

Prašytas kelių redakcijų parašyti apie A. Uždavinį atkakliai atsiskakinejau. Ši žinia man buvo ypač skaudus likimo smūgis. Galiausiai pasiryžau,

nes nuo studijų pradžios Dailės institute iki dabar jis buvo greta, dirbo KMI, KFMI, LKTI mano vadovaujamuose komparatyvistinių studijų skyriuose. Tai buvo vienas pirmųjų neeilinio talento mokinių – jo išsaugojimas kėlė daug rūpesčių, nes nuo jaunystės tai buvo jautri, gaivališka, sunkiai tramdoma natūra. Per šiuos 30 taip greit pralėkusius metų iš skaisčių akimis spindinčio atlašaširdžio Džūkijos jaunuolio A. Uždavinytis virto pasaulinio lygio mokslininku, reprezentuojančiu Lietuvą įvairiuose pasaulio kraštuose, vienu plačiausiai užsienyje cituojamų Lietuvos humanitarų. Profesorius atstovavo šaliai daugelyje solidžių tarptautinių konferencijų, dėstė įvairiuose Europos, Azijos ir Australijos universitetuose.

Jo studijų VDI pradžia nušvieta skaidrių kūrybinių galių sklaidos – Algis buvo neįtikėtinai žingeidus ir darbštus. Per metus dažnai visiškai skirtingomis temomis parašydavo po tris darbus... Jis turėjo fenomenalią atmintį, cituodavo išsčius Dostojevskio knygų puslapius. Tačiau kartu maištingos prigimties dūklas nuolat darė spontaniškus išpuolius, šokiruodamas ideologus. Pirmą kartą sovietmečiu saugumo akiratin A. Uždavinytis pateko iškėlęs virš traukinio Druskiniškai-Vilnius trispalvę, vėliau buvo ir kitų spalvingų istorijų, už kurias buvo persekiojamas dėl antitarybinės veiklos.

Mūsų kultūros ir mokslo krašto vaizdyje A. Uždavinytis buvo neįprastas

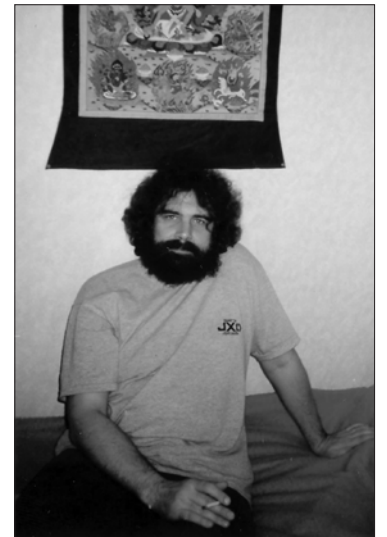
mokslininkas, netelpantis į akademinės aplinkos profesoriaus ribas. Jis buvo būtent toks mokslininkas, kokių labiausiai stinga mūsų kultūrai, didis savo šalies patriotas ir kartu atviras pasauliui, laisvas nuo primityvių ideologinių, rasinių stereotipų, tiesiog pulsuojantis, atrodo, neišsemiamą kūrybiškumą galia. Kai kuriais pasaulėjautos ir mąstysenos bruožais jis artimas jau beveik išnykusiai su senais įvairių civilizacijų tekstais dirbančių enciklopedininkų priedermei. Autentišką mąstymą ir knygų rašymą jis laikė egzistencinės būtinybės išraiška, tikėdamasis, kad ilgainiui jo mintys gyvens nepriklausomai nuo autoriaus. Perėjęs sudėtingą sovietinę nenuolankių intelektualų „teroro“ sistemą, nuolat abejojantis stereotipinių nuostatų pagrįstumu, nevengė skverbtis į kitų civilizacinių pasaulių vertybes ir simbolius, diskutuoti su didžiaisiais praeities mąstytojais, menininkais, jų kūriniams.

A. Uždavinytis buvo išskirtinio darbštumo, kupinas pažinimo aistros, plačių mokslinių interesų maksimalistas, patyręs esminę idėjų ir požiūrių evoliuciją. Nesitenkindamas pasiektais rezultatais, jis nėrėsi į naujus pažinimo barus. Tai buvo ieškančio tiesos kūrėjo tipas, kurį domino įvairios humanistikos sritys: lyginamosios civilizacijų studijos, komparatyvistinė kultūrologija, islamo civilizacijos kultūros istorija, filosofija, estetika,

menotyra, Lietuvos dailė, Platonas, neoplatonizmas, senoji Egipto ir Mesopotamijos kultūra, taip pat šiuolaikinių Vakarų moderni ir postmoderni kultūra, filosofija, menas ir daugybė kitų dalykų. Pasitelkdamas įvairias istorinės praeities apmąstymo formas, mokslininkas kėlė ir gvildeno aktualias dabarties problemas.

A. Uždaviniui priklausė daugybės mokslinių straipsnių, vertimų, recenzijų apie kultūrą ir dailę, poezijos ir prozos kūrinių autorystė. Filosofas parašė, sudarė ir išleido daug mokslinių monografijų, antologijų studijų, straipsnių lietuvių ir anglų kalbomis.

Nors viskas, atrodo, judėjo reikiamą linkme, tačiau pastaraisiais metais jo gyvenimą aptemdė ir sveikatos neprisidėjo valstybės vykdoma mokslo siaurai suprata lituanizacijos politika – daugybę tarptautinių kontaktų turintis mokslininkas, dirbęs visam pasauliui aktualios problematikos srityje, dėl lituanizacijos prioritetų buvo priverstas iš esmės peržiūrėti savo planus. Suradęs savo nišą ir jau toli į priekį suplanavęs savo darbus, A. Uždavinytis labai išgyveno, kad teks iš esmės keisti tyrimų lauką ir jį sieti tik su Lietuva. Po šia galingo stoto ažuola primenančia figūra slėpėsi labai jautri ir pažeidžiama psichinė struktūra. Tai nieko nuostabaus, nes Algis jau buvo, Nietzsche's žodžiais tariant, į aukščiausią „pokalbį su dievais“ lygį pakilęs kūrėjas. Prie jo

Išėjimo taip pat prisidėjo ir Lietuva žudantis juodas pavydo jausmas neeilinio talento žmonėms. Paradoksas: daugybę metų A. Uždavinytis teikė paraišką paramai savo knygoms gauti, valstybinė parama Lietuvoje jam, kiek pamenu, beveik niekad nebuvo skirta, nors jo knygas spausdino solidžiausios pasaulio leidyklos. Lietuviškas jo knygas dažniausiai leido savo lėšomis privatus leidėjas, vertinę jo talentą.

A. Uždavinio, neabejotinai vieno talentingiausių dabartinės lietuvių humanistikos atstovų, Išėjimas – nepamatuojama netektis kultūros, mokslo ir meno pasauliui.

Ramybė tau, mielas mokinys ir kolega, šviesos kupinas pats ir savo nenuolankia tėvynės meilės kupina dvasia bei darbais nušviečiantis mus.

Antanas Andrijauskas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistės Laura Bočiarovienė, Gintarė Leščinskaitė
Dizainerė Giedrė Sperskaitė

Patarėjai: Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.

Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius
Tiražas 550 egz.